คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาตาม มาตรา 46:
ศึกษากรณีศาลมีคำพิพากษาคดีส่วนอาญายกฟ้องด้วยเหตุ
ยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยแก่จำเลย

พิมพิมล วรรธนะหทัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
พ.ศ. 2562

The civil claims in connection with an offence section 46 : A case study of a criminal judgment where a defendant is acquitted for a benefit of doubt.

Pimpimon Vattanahathai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

For the Degree of Master of Laws Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2019

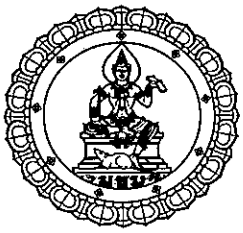

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

หัวข้อวิทยานิพนธ์ คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาตามมาตรา 46 : ศึกษากรณีศาลมีคำพิพากษาคดีส่วนอาญายกฟ้องด้วยเหตุยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยแก่จำเลย

เสนอโดย นางสาวพิมพิมล วรรธนะหทัย

สาขาวิชา นิติศาสตร์

หมวดวิชา กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรภิรมย์ โกมลารชุน

ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

.....ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล)

.....กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรภิรมย์ โกมลารชุน)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ แสงวิโรจนพัฒน์)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรภัทร์)

คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์ รับรองแล้ว

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตนชื่อสกุล)

วันที่ ๓๑ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

หัวข้อวิทยานิพนธ์ คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาตาม มาตรา 46 : ศึกษากรณีศาลมีคำพิพากษาคดีส่วนอาญายกฟ้องด้วยเหตุยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยแก่จำเลย
ชื่อผู้เขียน พิมพิมล วรรธนะหทัย
สาขาวิชา นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา ดร.กรรภิรมย์ โกมลารชุน
ปีการศึกษา 2561

บทคัดย่อ

ในการพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 46 บัญญัติว่า ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้การพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาสามารถดำเนินคดีไปอย่างรวดเร็วและเกิดความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหาย แต่ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาถือหลักในเรื่องดังกล่าวว่า หากศาลในคดีอาญาพิพากษาลงโทษจำเลยโดยฟังว่าจำเลยกระทำความผิดหรือพิพากษายกฟ้องโดยฟังว่าพยานหลักฐานของโจทก์ยังไม่เพียงพอ ฟังไม่ได้ว่าจำเลยกระทำความผิด การพิพากษาคดีส่วนแพ่งก็ต้องฟังข้อเท็จจริงไปตามคำพิพากษาคดีส่วนอาญาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด เป็นผู้กระทำละเมิดต่อผู้เสียหาย หรือจำเลยไม่ได้กระทำความผิด ไม่ได้กระทำละเมิดต่อผู้เสียหาย แต่ในกรณีที่ศาลในคดีอาญาพิพากษายกฟ้องโดยฟังว่าพยานหลักฐานของโจทก์มีความสงสัยตามสมควรว่า จำเลยกระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 227 วรรคสองนั้น แนวคำพิพากษาศาลฎีกายังมีความไม่แน่นอน คดีแพ่งบางคดีก็นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 46 มาใช้ โดยถือว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด ไม่ได้กระทำละเมิดต่อผู้เสียหาย แต่คดีแพ่งบางคดีก็ไม่นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 46 มาใช้ โดยถือว่าศาลในคดีอาญายังไม่ได้วินิจฉัยว่า จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ ศาลในคดีแพ่งสามารถฟังข้อเท็จจริงใหม่ได้ ทำให้เกิดความสับสนในหมู่นักกฎหมายและผู้ศึกษากฎหมาย บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 46 มาใช้บังคับแก่คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในกรณีที่คดีส่วนอาญาพิพากษายกฟ้องเพราะเหตุยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย โดยบัญญัติให้คดีอาญาที่ศาลยกฟ้อง เพราะเหตุยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสองนั้น ไม่ผูกพันที่จะต้องนำมาตรา 46 มาใช้ โดยในคดีส่วนแพ่งให้ผู้เสียหายนำพยานหลักฐานมาสืบว่าจำเลยกระทำความผิดและชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ เพื่อให้เกิดความชัดเจนและอำนวยความยุติธรรมให้แก่สังคมได้มากที่สุด

Thesis Title	The civil claims in connection with an offence section 46: A case study of a criminal judgment where a defendant is acquitted for a benefit of doubt.
Author	Pimpimon Vattanahathai
Thesis Advisor	Dr. Kanpirom Komalarajun
Department	law
Academic Year	2018

Abstract

In adjudicating a civil and penal action, the Code of Criminal Procedure in section 46 states that in judging a civil matter, a court needs to rely on the fact appearing on its criminal judgment. This facilitates adjudication on a civil and penal action to be speedy and fair to a victim. According to the precedent established by the Supreme Court, the Court gave a clear thought on cases in which a defendant is guilty beyond a reasonable doubt or definitely not guilty and, as a consequent, it is understandable whether he or she is liable for tort. However, in a criminal case where a defendant is acquitted for a benefit of doubt, the Court gave an unclear application on the section 46. In some cases, it allows an acquisition of a new fact on a civil consideration. This creates an uncertainty on this application of law to many legal practitioners along with law students. Therefore, this article suggests that amendment of the section 46 is preferred in that cases where a defendant is acquitted for a benefit of doubt shall be acquired a new fact to consider on a civil matter as they are distinct from cases where the proof is beyond a reasonable doubt.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาและความอนุเคราะห์เป็นอย่างยิ่งของ ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ ดร.กรรภิรมย์ โกมลารชุน ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าให้แก่ผู้เขียน คอยให้คำชี้แนะแนวทางในการเขียนวิทยานิพนธ์ แนวทางในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ ทั้งยังติดตามความก้าวหน้าวิทยานิพนธ์เสมอ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณทั้งสองท่านเป็นอย่างสูงที่ให้ความรู้และความเมตตาแก่ผู้เขียนในครั้งนี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ดร.สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธานี วรภัทร์ ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าในการรับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ของผู้เขียน โดยได้ให้คำแนะนำในการเขียนวิทยานิพนธ์ ทำให้ผู้เขียนได้รับความรู้ความเข้าใจและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้เขียน

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา และพี่ชายของผู้เขียนที่คอยให้กำลังใจ ช่วยเหลือ อบรมสั่งสอน สนับสนุนในทุก ๆ ด้านเสมอมา และให้โอกาสผู้เขียนในการศึกษาเล่าเรียนจนประสบความสำเร็จ

ผู้เขียนขอขอบคุนพี่ ๆ เพื่อน ๆ ของผู้เขียนทุกคนที่คอยช่วยเหลือผู้เขียนในทุกทางและให้กำลังใจผู้เขียนตลอดมา

นอกจากนี้ ต้องขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์และจัดสอบด้วยดีเสมอมา

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาด้วยประการใดแล้ว ขอมอบความดีความชอบทั้งหมดนี้ให้แก่ บิดา มารดา ของผู้เขียนทั้งสิ้น หากมีความผิดพลาดหรือข้อบกพร่องเกิดขึ้นแก่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่ผู้เดียว

พิมพิมล วรรธนะหทัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ฆ

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... ง

กิตติกรรมประกาศ ..... จ

บทที่

1. บทนำ 1
   - 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1
   - 1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา 4
   - 1.3 สมมุติฐานการศึกษา 4
   - 1.4 วิธีการศึกษา 5
   - 1.5 ขอบเขตของการศึกษา 5
   - 1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 6
2. แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา 7
   - 2.1 หลักความรับผิดทางอาญา 7
   - 2.2 หลักความรับผิดทางแพ่ง 18
   - 2.3 ความแตกต่างระหว่างความรับผิดทางละเมิดกับความรับผิดทางอาญา 28
   - 2.4 หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญา 32
   - 2.5 หลักการดำเนินคดี 41
   - 2.6 การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งและคดีอาญา 44
3. หลักการดำเนินคดี การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ในต่างประเทศ 53
   - 3.1 ประเทศอังกฤษ 53
   - 3.2 ประเทศฝรั่งเศส 64
4. สถานการณ์ปัญหาเกี่ยวกับการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาตามกฎหมายไทย และการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา 76
   - 4.1 หลักการและวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา 76
   - 4.2 ความหมายของคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา 77

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
	4.3 บทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	78
	4.4 การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา	83
	4.5 สภาพปัญหาของการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา กรณีคดีส่วนอาญาพิพากษายกฟ้องของประเทศไทย	89
5.	บทสรุปและข้อเสนอแนะ	104
	5.1 บทสรุป	104
	5.2 ข้อเสนอแนะ	113
บรรณานุกรม		115
ประวัติผู้เขียน		123

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อมีการกระทำทางอาญาเกิดขึ้น โดยทั่วไปแล้วความเสียหายจะเกิดขึ้นสองลักษณะควบคู่กันไป กล่าวคือ ความเสียหายแก่บุคคลที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำนั้นโดยตรง ซึ่งอาจเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอื่น ๆ ของบุคคลนั้น นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคมส่วนรวมอีกด้วย เนื่องจากการฝ่าฝืนกฎหมายอาญาเป็นการกระทบต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสงบสุขของสังคม การจำแนกความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดทางอาญาตามแนวความคิดนี้เอง ก่อให้เกิดสิทธิในการฟ้องคดีเพื่อเยียวยาความเสียหายที่แตกต่างกันแยกออกเป็นสองประการ ประการแรก การฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา (L'action civile) ซึ่งเป็นการร้องขอต่อศาลเพื่อให้มีการชดใช้ค่าเสียหาย ซึ่งโดยปกตินั้นอำนาจฟ้องย่อมเป็นของผู้เสียหายนั้นเอง เนื่องจากเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง และประการที่สอง การฟ้องคดีอาญา (L'action publique) ซึ่งเป็นการร้องขอต่อศาลซึ่งกระทำในนามสังคม เพื่อให้มีการพิจารณาการกระทำความผิด ตัวผู้กระทำความผิด และกำหนดบทลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดตามกฎหมายที่ได้บัญญัติถึงความผิดนั้น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 ได้บัญญัติว่า *"ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่งศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา"* บทบัญญัติดังกล่าวนี้มีที่มามาจากประเทศฝรั่งเศส ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาไว้ในลักษณะกว้าง ๆ โดยมุ่งหมายให้ศาลแพ่งและศาลอาญาได้วินิจฉัยข้อเท็จจริงไปในแนวทางเดียวกัน เนื่องจากศาลทั้งสองเป็นระบบศาลยุติธรรมที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หากศาลทั้งสองฟังข้อเท็จจริงที่ต่างกัน อาจนำมาซึ่งความไม่น่าเลื่อมใสของศาล อีกทั้งเพื่อความสะดวกในอันที่จะไม่ต้องพิจารณาสองครั้ง คือ ในศาลที่ชำระคดีอาญาครั้งหนึ่งและในศาลที่ชำระคดีแพ่งอีกครั้งหนึ่ง จึงขยายอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาออกไป โดยให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งเฉพาะที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้ด้วย อีกทั้งเพื่อมิให้เสียเวลาแก่คู่ความที่จะต้องไปแยกฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหาก และเพื่อให้ศาลที่พิจารณาคดีอาญาใช้ดุลพินิจกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้เหมาะสมแก่ความหนักเบาตามหลักฐานที่โจทก์และจำเลยนำสืบแสดงต่อศาล

ต่อมา จึงได้มีคำพิพากษาศาลฎีกา[1]วางหลักเกณฑ์เพิ่มเติมในเรื่องดังกล่าวไว้เป็นบรรทัดฐานว่า คดีนั้นต้องเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา คู่ความในคดีแพ่งและคดีอาญา ต้องเป็นคู่ความเดียวกัน ไม่ผูกพันบุคคลภายนอกที่มิได้เป็นคู่ความในคดีด้วย คำพิพากษาคดีส่วนอาญาต้องถึงที่สุดแล้ว ข้อเท็จจริงในคดีอาญาต้องเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นโดยตรงในคดีอาญาซึ่งได้รับการวินิจฉัยโดยชัดแจ้งแล้ว และคดีแพ่งมีประเด็นอย่างเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม หลักการดำเนินคดี มาตรฐานการพิสูจน์ การรับฟังพยานหลักฐาน และการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดีแพ่งและคดีอาญามีหลักการที่แตกต่างกัน และเมื่อศึกษาจากคำพิพากษาฎีกาของไทยเกี่ยวกับคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานั้น ยังมีความไม่ชัดเจน ยกตัวอย่างเช่น มีคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยว่า หากคำพิพากษาคดีส่วนอาญาวินิจฉัยว่าคดีเป็นที่สงสัยยกประโยชน์ให้จำเลย พิพากษายกฟ้อง เช่นนี้คำพิพากษาจะไม่ผูกมัดจำเลยในส่วนคดีแพ่ง (คำพิพากษาฎีกาที่ 928/2507) หรือคดียังไม่พอฟังให้ศาลชี้ขาดว่าจำเลยทำผิดตามฟ้อง ดังนี้ ถือได้ว่าชี้ขาดเป็นยุติแล้ว คดีแพ่งต้องถือตาม (คำพิพากษาฎีกาที่ 438 – 439/2512) พยานหลักฐานของโจทก์เท่าที่นำสืบมายังมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ จึงให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย เป็นการวินิจฉัยข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นแห่งคดีไว้แน่นอนแล้วว่า โจทก์ไม่มีพยานหลักฐานมาสืบให้ศาลเห็นโดยชัดแจ้งว่าจำเลยกระทำความผิด แม้จะมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 47 ก็ไม่ได้หมายความว่าจะรับฟังข้อเท็จจริงขัดแย้งกับข้อเท็จจริงในคำพิพากษาส่วนอาญาได้ ในคดีส่วนแพ่งจึงต้องฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีส่วนอาญาว่าจำเลยไม่ได้กระทำละเมิดต่อโจทก์ จำเลยจึงไม่ต้องรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 349/2555)

จะเห็นได้ว่า หากศาลในคดีส่วนอาญาพิพากษาว่า พยานหลักฐานของโจทก์เท่าที่นำสืบมายังไม่พอรับฟังได้ว่าจำเลยกระทำความผิดหรือพยานหลักฐานของโจทก์ยังมีความสงสัยตามสมควรว่า จำเลยกระทำความผิดหรือไม่ จึงให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสองและพิพากษายกฟ้องนั้น ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 ศาลในคดีแพ่งจะต้องฟังข้อเท็จจริงเลยว่า จำเลยไม่ได้กระทำความผิด

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายและคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ พบว่า คำพิพากษาในคดีอาญาที่ให้ยกฟ้องจำเลยนั้น ไม่ยอมให้นำมารับฟังในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้ ทั้งนี้เพราะถือว่ามาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาและคดีแพ่งต่างกัน เนื่องจากคดีอาญาโจทก์จะต้องนำสืบให้เชื่อได้โดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร (beyond a

[1] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 905/2542, 1482/2538, 1957/2534, 2839/2540 เป็นต้น

reasonable doubt) ฉะนั้นการที่ศาลยกฟ้องจึงไม่ได้หมายความว่า จำเลยจะมิได้กระทำผิดเสมอไป จำเลยอาจกระทำผิดแต่โจทก์ไม่สามารถนำสืบให้ศาลลงโทษจำเลยก็เป็นได้ แตกต่างกับคดีแพ่งซึ่งถือเอาน้ำหนักคำพยานว่าฝ่ายใดนำสืบสมข้ออ้างหรือข้อต่อสู้ได้ดีกว่ากันเพียงเท่านั้น(balance of probabilities)

อนึ่ง เมื่อประมาณปลายปี พ.ศ. 2558 ได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับที่ 26 พ.ศ. 2558 ในลักษณะ 2 วิธีพิจารณาวิสามัญในศาลชั้นต้น โดยเพิ่มเติมเป็นหมวด 4 การดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งเป็นกระบวนพิจารณาคดีแบบใหม่ที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชนโดยวิธีการที่สามารถคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากในการดำเนินคดีเพียงครั้งเดียว เพื่อช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายที่ไม่สามารถฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายด้วยตนเองเพราะขาดแคลนทุนทรัพย์หรือได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อย โดยการฟ้องคดีเดียวเรียกค่าเสียหายแทนผู้เสียหายที่มีจำนวนมากในเหตุการณ์เดียวกันได้เพื่อประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ ทั้งเป็นการหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนในการฟ้องคดี และคำพิพากษาของศาลที่อาจขัดแย้งกันที่จะให้ผู้เสียหายแต่ละคนฟ้องเรียกค่าเสียหายส่วนของตนเองซึ่งมาตรา 222/7 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้บัญญัติถึงการดำเนินคดีแบบกลุ่มสำหรับคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาไว้แตกต่างจากบทบัญญัติในมาตรา 46 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่า ในกรณีที่มีการฟ้องคดีแบบกลุ่มเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา แม้ว่าจะมีการฟ้องเป็นคดีอาญาแล้วก็ตาม ศาลที่พิจารณาคดีแบบกลุ่มอาจพิจารณาคดีต่อไปโดยไม่ต้องรอให้คดีอาญามีคำพิพากษาก่อนและหากศาลในคดีอาญามีคำพิพากษาแล้ว (1) ในคดีที่คำพิพากษาคดีส่วนอาญานั้นได้วินิจฉัยว่าจำเลยได้กระทำความผิด ศาลในคดีแบบกลุ่มต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา (2) ในกรณีที่คำพิพากษาคดีส่วนอาญาได้วินิจฉัยเป็นอย่างอื่น ศาลที่พิจารณาคดีอาญาแบบกลุ่มไม่จำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาส่วนอาญา ซึ่งมีความหมายว่าในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานั้น หากศาลในคดีส่วนอาญาพิพากษายกฟ้องเพราะพยานหลักฐานไม่พอให้รับฟังว่าจำเลยกระทำความผิด หรือมีเหตุสงสัยตามสมควรว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 227 วรรคสองนั้น ศาลแพ่งที่ดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่จำต้องฟังข้อเท็จจริงตามนั้น ต้องสืบพยานหลักฐานเพื่อฟังว่าจำเลยกระทำละเมิดหรือไม่ แล้วพิพากษาคดีไปตามนั้นซึ่งแตกต่างจากที่บัญญัติไว้ในมาตรา 46 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแสดงให้เห็นเจตนารมณ์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ถือการคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากเป็นสาระสำคัญ เพราะมิฉะนั้นหากมีการดำเนินคดีอาญาแก่จำเลยแล้ว หากศาลยกฟ้องเพราะเหตุ

ยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยก็ห้ามมิให้ศาลคดีแพ่งฟังข้อเท็จจริงตามนั้น ต้องมีการนำพยานหลักฐานมาสืบเพื่อพิสูจน์การกระทำของจำเลยใหม่

สำหรับการศึกษาต่อไปนี้จะศึกษาเฉพาะปัญหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้เสียหายเรียกร้องค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิดอาญาหรือผู้กระทำละเมิดต่อผู้ฟ้องคดีโดยตรงว่า การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา หากศาลคดีส่วนอาญาพิพากษายกฟ้องเพราะพยานหลักฐานของโจทก์มีความสงสัยตามสมควรว่า จำเลยกระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 227 วรรคสองและถึงที่สุดแล้ว ศาลในคดีส่วนแพ่งต้องผูกพันตามคำพิพากษาคดีส่วนอาญามากน้อยเพียงใด

จากศึกษาดังกล่าวนี้ ทำให้พบปัญหาว่า การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งกรณี**คำพิพากษาในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ศาลคดีส่วนอาญายกฟ้องโจทก์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสองและถึงที่สุดแล้ว** คดีส่วนแพ่งต้องผูกพันตามคำพิพากษาส่วนอาญาแค่ไหน เพียงไร เหตุใดคำพิพากษาในคดีอาญาต้องผูกพันในคดีแพ่ง ทั้ง ๆที่มาตรฐานการพิสูจน์และการรับฟังพยานหลักฐานในคดีแพ่งและคดีอาญามีความแตกต่างกัน โดยศึกษาหลักเกณฑ์ตามกฎหมายและคำพิพากษาศาลฎีกาของไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายและคำพิพากษาศาลฎีกาประเทศคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

(1) เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ปัญหาเกี่ยวกับการรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาตามกฎหมายไทย

(2) เพื่อให้ทราบถึงแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

(3) เพื่อให้ทราบถึงหลักการดำเนินคดี การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในต่างประเทศ

(4) เพื่อให้ทราบถึงบทสรุปและแนวทางการแก้ไขปัญหาการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญากรณีคดีส่วนอาญายกฟ้องเพราะเหตุยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้จำเลย

1.3 สมมุติฐานการศึกษา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 บัญญัติหลักเกณฑ์การรับฟังพยานหลักฐานในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาว่า *“ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือ*

ข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา" ทั้งนี้ เพื่อให้ศาลในคดีส่วนอาญาและศาลในคดีส่วนแพ่งวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เนื่องจากศาลแพ่งและศาลอาญาเป็นระบบศาลยุติธรรมที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หากศาลทั้งสองฟังข้อเท็จจริงที่ต่างกันย่อมทำลายความน่าเชื่อถือของศาล อีกทั้ง เพื่อความสะดวกในอันที่จะไม่ต้องพิจารณาสองครั้ง อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกาในกรณีคดีส่วนอาญายกฟ้องโจทก์ เพราะเหตุยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง ยังมีความไม่ชัดเจนว่า คดีส่วนแพ่งศาลจะให้ผู้เสียหายสืบพยานหลักฐานเกี่ยวกับความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้วให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้แค่ไหนเพียงไร ดังนี้ เพื่อความชัดเจนในการปรับใช้ มาตรา 46 และเพื่อให้คำพิพากษาคดีส่วนแพ่งเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยความรับผิดของบุคคลในทางแพ่ง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 47 จึงควรที่จะแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 โดยบัญญัติให้คดีอาญาที่ศาลยกฟ้อง เพราะเหตุยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสองนั้น ไม่ผูกพันที่จะต้องนำมาตรา 46 มาใช้ โดยในคดีส่วนแพ่งให้ผู้เสียหายนำพยานหลักฐานมาสืบว่าจำเลยกระทำความผิดและชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ เพื่อให้เกิดความชัดเจนและอำนวยความยุติธรรมให้แก่สังคมได้มากที่สุด

1.4 วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษารายงานการวิจัยนี้ จะทำการศึกษาโดยการค้นคว้าจากหนังสือ บทความ รายงานการประชุม งานวิจัย เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงปัญหา ข้อสังเกตและวิธีการแก้ไขต่อไป

1.5 ขอบเขตในการศึกษา

รายงานการวิจัยนี้จะทำการศึกษาและวิเคราะห์ในปัญหา การรับฟังพยานหลักฐานในคดีแพ่งต้องผูกพันตามคำพิพากษาส่วนอาญาต้องแค่ไหน เพียงไร โดยมุ่งเน้นถึงความเป็นมาและหลักเกณฑ์ของบทบัญญัติมาตรา 46 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดให้ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาของไทย เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ และแนวคำพิพากษาฎีกาของไทยจากการปรับใช้มาตราดังกล่าว

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

(1) เพื่อให้เข้าใจถึงสถานการณ์ปัญหาเกี่ยวกับการรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาตามกฎหมายไทย

(2) เพื่อให้เข้าใจถึงแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

(3) เพื่อให้เข้าใจถึงหลักการดำเนินคดี การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในต่างประเทศ

(4) เพื่อให้เข้าใจถึงบทสรุปและแนวทางการแก้ไขปัญหาการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญากรณีคดีส่วนอาญายกฟ้องเพราะเหตุยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้จำเลย

บทที่ 2
แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

ในบทที่ 2 นี้จะกล่าวถึงแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา เนื่องจากหลักความรับผิดทางอาญาและหลักความรับผิดทางแพ่งมีความแตกต่างกัน แต่ในบางครั้งความผิดทางอาญา ก่อให้เกิดความรับผิดทางแพ่งด้วยเช่นกัน ในบทนี้จึงขออธิบายถึงหลักความรับผิดทางอาญาและความรับผิดทางแพ่ง เป็นอันดับแรก หลังจากนั้นจะอธิบายถึง ความแตกต่างระหว่างความรับผิดทางละเมิดกับความรับผิดทางอาญา หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญา หลักการดำเนินคดี การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งและคดีอาญา ดังนี้

2.1 หลักความรับผิดทางอาญา

บุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญาเมื่อการกระทำครบองค์ประกอบความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติ การกระทำไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิด และการกระทำนั้นไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษ[1] กล่าวคือ บุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญาในประการแรก ต้องพิจารณาว่า การกระทำของบุคคลนั้นครบองค์ประกอบความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติหรือไม่ และเมื่อการกระทำครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติแล้ว ต้องพิจารณาต่อไปว่า การกระทำมีกฎหมายยกเว้นความผิดหรือไม่ และเมื่อไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิด ต้องพิจารณาต่อไปว่ามีกฎหมายยกเว้นโทษหรือไม่ หากไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษแล้ว บุคคลนั้นจะต้องรับผิดในทางอาญา แต่หากมีเหตุลดโทษ ศาลอาจใช้ดุลพินิจลดโทษ เช่น การกระทำเพราะบันดาลโทสะตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 78 เป็นต้น ในส่วนนี้ขออธิบาย หลักความรับผิดอาญาในแต่ละส่วน ดังต่อไปนี้

2.1.1 การกระทำครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติ

การกระทำครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติ หมายความว่า มีการกระทำ การกระทำนั้นครบองค์ประกอบภายนอกของความผิดในเรื่องนั้น ๆ การกระทำนั้นครบองค์ประกอบภายใน

---

[1] เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ พลสยามพริ้นติ้ง, 2551), น. 86-95.

ของความผิดในเรื่องนั้น ๆ และผลของการกระทำสัมพันธ์กับการกระทำตามหลักในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ประกอบกันทั้งหมดจึงจะถือว่าการกระทำนั้นครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติ อย่างไรก็ตาม แม้การกระทำของผู้กระทำจะครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติแล้ว จะต้องพิจารณาหลักในเรื่องการกระทำไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิด และการกระทำนั้นไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษต่อไป[2] เพื่อพิจารณาว่า ผู้กระทำนั้นจะต้องรับโทษทางอาญาหรือไม่

การกระทำครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติแยกอธิบายได้ดังนี้

1) มีการกระทำ

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วางหลักว่า บุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญา ก็ต่อเมื่อได้กระทำ คำว่า การกระทำ หมายถึง การเคลื่อนไหวร่างกายหรือการไม่เคลื่อนไหวร่างกาย โดยรู้สำนึก กล่าวคือ อยู่ภายใต้บังคับของจิตใจ มีความคิดที่จะกระทำ มีการตกลงใจที่จะกระทำตามที่คิดไว้ และได้กระทำไปตามที่ตกลงใจนั้น หากการเคลื่อนไหวหรือการไม่เคลื่อนไหวร่างกายไม่ได้เป็นผลมาจากการตกลงใจอันสืบเนื่องมาจากความคิด ก็ไม่ถือว่ารู้สำนึกหรืออยู่ภายใต้บังคับของจิตใจเท่ากับไม่มีการกระทำตามความหมายของมาตรา 59 บุคคลนั้นก็ไม่ต้องรับผิดในทางอาญา

การกระทำโดยการไม่เคลื่อนไหวร่างกาย แยกออกเป็นการกระทำโดยงดเว้น และการกระทำโดยละเว้น การกระทำโดยงดเว้นนั้น เป็นการงดเว้นไม่กระทำในสิ่งที่ตนมีหน้าที่ต้องกระทำและเป็นหน้าที่โดยเฉพาะที่จะต้องกระทำเพื่อป้องกันมิให้เกิดผลนั้นขึ้น หน้าที่ต้องกระทำเกิดจากหลายกรณี[3] ยกตัวอย่างเช่น หน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ เช่น บุตรมีหน้าที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1563 เป็นต้น หน้าที่อันเกิดจากการยอมรับโดยเจาะจง หมายถึง ผู้กระทำยอมรับโดยตรงที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้เกิดหน้าที่ในอันที่จะต้องกระทำการตามที่ตนยอมรับนั้น เช่น ยอมรับเป็นคนเลี้ยงเด็กเป็นคนดูแลความปลอดภัยของผู้มาว่ายน้ำที่สระว่ายน้ำ เป็นต้น หน้าที่อันเกิดจากความสัมพันธ์เป็นพิเศษเฉพาะเรื่อง หมายถึง ไม่มีกฎหมายบัญญัติหน้าที่ไว้โดยตรงแต่เพราะผู้กระทำและผู้เสียหายมีความสัมพันธ์กันเป็นพิเศษจึงมีหน้าที่ต่อกัน เช่น บิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แม้ไม่มีกฎหมายบัญญัติหน้าที่ไว้โดยตรงให้ต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์ แต่ความเป็นจริงแล้วบิดาได้ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์โดยตลอด ถือว่าบุตรและบิดามีหน้าที่ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันอันเกิดจากความสัมพันธ์เป็นพิเศษเฉพาะเรื่อง เป็นต้น

---

[2] เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ พลสยาม พริ้นติ้ง), 2551, น. 86-95.

[3] *เพิ่งอ้าง*,.น. 105-110.

สำหรับการกระทำโดยการละเว้น คือ การกระทำโดยการไม่เคลื่อนไหวร่างกายอีกประการหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 374 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่บังคับให้บุคคลต้องกระทำการช่วยผู้ที่ตกอยู่ในภยันตรายแห่งชีวิต หากช่วยได้โดยไม่ควรกลัวอันตรายแก่ตนเองหรือผู้อื่นแต่ไม่ช่วย ก็มีความผิดและต้องรับโทษ การไม่ช่วยถือว่าเป็นการละเว้นไม่กระทำอย่างหนึ่ง[4]

2) การกระทำนั้นครบองค์ประกอบภายนอกของความผิดในเรื่องนั้น ๆ

การกระทำครบองค์ประกอบภายนอกหรือไม่ ต้องพิจารณาจากความเป็นจริงว่าการกระทำนั้นครบองค์ประกอบภายนอกของความผิดในเรื่องนั้น ๆหรือไม่ องค์ประกอบภายนอกของความผิดแทบทุกฐานแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ผู้กระทำ การกระทำ และวัตถุแห่งการกระทำ เช่น บทบัญญัติมาตรา 288 บัญญัติว่า “ผู้ใดฆ่าผู้อื่นต้องระวางโทษ...” เมื่อแยกองค์ประกอบภายนอกของความผิดฐานนี้ ผู้กระทำ คือ ผู้ใด การกระทำ คือ ฆ่า วัตถุแห่งการกระทำ คือ ผู้อื่น ขออธิบายรายละเอียดองค์ประกอบภายนอกของความผิด ดังนี้

2.1) ผู้กระทำ

ผู้กระทำ สามารถแบ่งแยกออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ผู้กระทำความผิดเอง ผู้กระทำความผิดโดยอ้อม และผู้ร่วมในการกระทำความผิด

2.1.1) ผู้กระทำความผิดเอง หมายถึง ผู้นั้นได้กระทำความผิดเองโดยตรง

2.1.2) ผู้กระทำความผิดโดยอ้อม หมายถึง ผู้ที่ใช้หรือหลอกบุคคลซึ่งมีการกระทำตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 ให้กระทำความผิด อย่างไรก็ตาม ผู้เป็นผู้ถูกใช้หรือถูกหลอกไม่ต้องรับผิดฐานกระทำโดยเจตนาเนื่องจากไม่รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิดนั้น ๆ

2.1.3) ผู้ร่วมกระทำความผิด หมายถึง ผู้ที่เกี่ยวข้องในการกระทำผิดตั้งแต่สองคนขึ้นไป ซึ่งอาจเป็นตัวการ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 83 ผู้ใช้ตามมาตรา 84 หรือผู้สนับสนุนตามมาตรา 86 อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้[5]

2.2) การกระทำ

การกระทำของผู้กระทำนั้น ผู้กระทำจะต้องกระทำถึงขั้นที่มีกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ผู้กระทำจึงต้องรับผิดในทางอาญา ซึ่งโดยหลักแล้ว หากเป็นการกระทำโดยเจตนาจะต้องถึงขั้นลงมือกระทำตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 80 ผู้กระทำจึงจะต้องรับผิดในฐานพยายาม

---

[4] *เพิ่งอ้าง*, น. 120.

[5] *เพิ่งอ้าง*, *น.* น. 137.

กระทำความผิด เช่น การกระทำอันเป็นการเอาไปในความผิดฐานลักทรัพย์ตามมาตรา 334 ผู้กระทำจะต้องกระทำการถึงขั้นลงมือเอาไป จึงจะเป็นความผิดฐานพยายามลักทรัพย์[6] เป็นต้น

2.3) วัตถุแห่งการกระทำ

วัตถุแห่งการกระทำ หมายถึง สิ่งที่ผู้กระทำมุ่งหมายกระทำต่อ เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 288 วัตถุแห่งการกระทำคือ ผู้อื่น เป็นต้น[7]

3) การกระทำนั้นครบองค์ประกอบภายในของความผิดในเรื่องนั้น ๆ

โดยหลักแล้ว องค์ประกอบภายในของความผิดอาญาแต่ละมาตรา คือ เจตนา อย่างไรก็ตาม สำหรับความผิดบางมาตรา องค์ประกอบภายใน คือ ประมาท นอกจากนี้ ในความผิดบางประเภทไม่ต้องการองค์ประกอบภายในเลย กล่าวคือ แม้ผู้กระทำจะไม่เจตนาและไม่ประมาท ผู้กระทำก็ต้องรับผิดถือเป็นข้อยกเว้นพิเศษ[8] ขออธิบายเรื่ององค์ประกอบภายในดังนี้

3.1) เจตนา

การกระทำโดยเจตนาแยกเป็นสองกรณี ประการแรก เจตนาตามความเป็นจริง คือ เจตนาประสงค์ต่อผลหรือเล็งเห็นผล ประการที่สอง เจตนาโดยผลของกฎหมาย คือ ไม่ประสงค์ต่อผลและไม่เล็งเห็นผล

3.1.1) เจตนาตามความเป็นจริง หมายถึง ผู้กระทำจะมีเจตนาได้ ต้องรู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคสาม และผู้กระทำจะต้องประสงค์ต่อผลของการกระทำนั้นหรือจะต้องเล็งเห็นผลของการกระทำของตนนั้น มาตรา 59 วรรคสอง[9] เช่น ความผิดตามมาตรา 288 องค์ประกอบภายนอกคือ (1) ผู้ใด (2) ฆ่า (3) ผู้อื่น ความผิดตามมาตรานี้ องค์ประกอบภายในคือเจตนาตามมาตรา 59 วรรคแรก การที่จะถือว่าผู้กระทำมีเจตนาตามมาตรา 288 ได้ ผู้กระทำจะต้องรู้ข้อเท็จจริงว่า การกระทำของตนเป็นการฆ่าและรู้ด้วยว่าวัตถุแห่งการกระทำเป็นผู้อื่น หากผู้กระทำเข้าใจไปว่าวัตถุแห่งการกระทำไม่ใช่ผู้อื่น เช่น เข้าใจผิดไปว่าเป็นสัตว์ ก็ไม่ถือว่ามีเจตนาฆ่าผู้อื่นอันเป็นความผิดตามมาตรา 288 แต่หากการ

---

[6] *เพิ่งอ้าง*,.น. 143.

[7] *เพิ่งอ้าง*,.น. 144.

[8] ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคแรกบัญญัติว่า “บุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา เว้นแต่ จะได้กระทำโดยประมาทในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดเมื่อได้กระทำโดยประมาทหรือเว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดย แจ้งชัดให้ต้องรับผิดแม้ได้กระทำโดยไม่มีเจตนา”

[9] ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 59 บัญญัติไว้ในวรรคสองและวรรคสามว่า “กระทำโดยเจตนาได้แก่ กระทำโดยรู้สำนึกในการกระทำและในขณะเดียวกันผู้กระทำประสงค์ต่อผลหรือย่อมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้น ถ้าผู้กระทำมิได้รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิดจะถือว่าผู้กระทำประสงค์ต่อผลหรือย่อมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้นมิได้”

ไม่รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิดเกิดขึ้นเพราะความประมาทของผู้กระทำ ผู้กระทำอาจต้องรับผิดฐานกระทำโดยประมาทตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 62 วรรคสอง นอกจากนี้ ผู้กระทำจะต้องประสงค์ต่อผลของการกระทำของตนนั้น หรือมิฉะนั้นก็ต้องเล็งเห็นผลของการกระทำของตนนั้น

ประสงค์ต่อผล หมายความว่า มุ่งหมายจะให้เกิดผลขึ้น หากผลเกิดขึ้นตามที่มุ่งหมายก็เป็นความผิดสำเร็จ หากผลไม่เกิดตามที่มุ่งหมาย ก็เป็นความผิดเพียงฐานพยายามตามมาตรา 80 หรือตามมาตรา 81 แล้วแต่กรณี[10] เช่น ฆ่าคนตายตามมาตรา 288 ผลคือความตายของผู้ถูกฆ่า ดังนั้น ประสงค์ต่อผลคือ มุ่งหมายให้ความตายเกิดขึ้น สำหรับความผิดที่ไม่มีผลปรากฏ เช่น แจ้งความเท็จแก่เจ้าพนักงานตามมาตรา 137 ประสงค์ต่อผลคือมุ่งหมายให้เจ้าพนักงานได้ทราบความเท็จที่ตนนำมาแจ้ง ถ้าเจ้าพนักงานได้ทราบข้อความเท็จนั้นแล้วก็ถือว่าบรรลุผลเป็นความผิดสำเร็จตามมาตรา 137 แม้เจ้าพนักงานจะไม่เชื่อข้อความนั้นเลยก็ตาม

เล็งเห็นผล หมายความว่า เล็งเห็นได้ว่าผลนั้นจะเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอนเท่าที่จิตใจของบุคคลในฐานะเช่นนั้นจะเล็งเห็นได้ โดยหากข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้กระทำไม่ได้ประสงค์ต่อผลหรือมิได้มุ่งหมายให้ผลเกิดขึ้น แต่ถ้าปรากฏว่า ผู้กระทำเล็งเห็นว่าผลนั้นจะเกิดขึ้นได้ ถือว่าผู้กระทำมีเจตนาเช่นกัน แม้ในที่สุดแล้ว ผลจะไม่เกิด ผู้กระทำก็ต้องรับผิดฐานพยายามเช่นเดียวกับกรณีเจตนาประสงค์ต่อผล[11]

ความผิดอาญาบางมาตรา นอกจากผู้กระทำจะต้องมีเจตนาประสงค์ต่อผลหรือเล็งเห็นผลแล้วผู้กระทำจะต้องมีเจตนาพิเศษด้วยจึงจะถือว่าครบองค์ประกอบภายในของความผิดในเรื่องนั้น ๆ เจตนาพิเศษคือมูลเหตุจูงใจในการกระทำ เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์มาตรา 334 เจตนาพิเศษคือโดยทุจริต ความผิดฐานปลอมเอกสารมาตรา 264 เจตนาพิเศษ คือ เพื่อให้ผู้หนึ่งผู้ใดหลงเชื่อว่าเป็นเอกสารที่แท้จริง เป็นต้น ความผิดใดที่ผู้กระทำต้องมีเจตนาพิเศษ หากผู้กระทำมีแต่เพียงเจตนาธรรมดาเท่านั้น ผู้กระทำก็ยังไม่มีความผิด เพราะถือว่ายังขาดองค์ประกอบภายใน ในส่วนของเจตนาพิเศษอยู่[12]

3.1.2) เจตนาโดยผลของกฎหมาย กล่าวคือ ไม่ประสงค์ต่อผลและไม่เล็งเห็นผล เป็นกรณีที่ผู้กระทำเจตนาที่จะกระทำต่อบุคคลหนึ่ง แต่ผลของการกระทำเกิดแก่อีกบุคคลหนึ่งโดยพลาดไป กฎหมายให้ถือว่า ผู้กระทำได้กระทำโดยเจตนาแก่บุคคลซึ่งได้รับผลร้ายจากการกระทำ

---

[10] เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. *อ้างไว้เชิงอรรถที่ 7*. น. 159.

[11] จิตติ ติงศภัทิย์, กฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2546), หน้า 188.

[12] *เพิ่งอ้าง*,.น. 189.

นั้น หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า กระทำโดยพลาด ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 60 แต่ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ลงโทษหนักขึ้นเพราะฐานะของบุคคลหรือเพราะความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำกับบุคคลที่ได้รับผลร้าย ห้ามมิให้นำกฎหมายนั้นมาใช้บังคับเพื่อลงโทษผู้กระทำให้หนักขึ้น[13]

3.2) ประมาท

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคสี่ บัญญัติว่า “กระทำโดยประมาท ได้แก่ กระทำความผิดมิใช่โดยเจตนาแต่กระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจากต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นว่านั้นได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่” ขออธิบายการกระทำโดยประมาท ดังนี้[14]

3.2.1) การกระทำโดยประมาทไม่ใช่การกระทำโดยเจตนา ซึ่งผู้กระทำโดยประมาทต้องไม่มีเจตนาใด ๆ เลย การไม่มีเจตนานั้นอาจเป็นเพราะไม่รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิดหรือรู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิดแต่ไม่ประสงค์ต่อผลหรือเล็งเห็นผลก็ได้

3.2.2) การกระทำโดยประมาท เป็นการกระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจะต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ ซึ่งการกระทำโดยขาดความระมัดระวัง พิจารณาจากความระมัดระวังในภาวะเช่นนั้น คือในขณะกระทำการนั้น ๆ โดยพิจารณาตามวิสัยและพฤติการณ์ ซึ่ง “ตามวิสัย” หมายถึง สภาพภายในตัวผู้กระทำ พิจารณาตามอายุเพศการอบรมหรือความเป็นผู้มีวิชาชีพ ส่วน “ตามพฤติการณ์” หมายถึง เหตุภายนอกตัวผู้กระทำ เช่นในขณะขับรถพฤติการณ์ หมายถึง สภาพรถ สภาพถนนสภาพแวดล้อมถนนรวมทั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นต้น

3.2.3) ผู้กระทำโดยประมาทอาจใช้ความระมัดระวังตามวิสัยและพฤติการณ์ดังกล่าวได้แต่ไม่ได้ใช้ให้เพียงพอ

3.3) ไม่เจตนาและไม่ประมาท

เป็นข้อยกเว้นพิเศษที่แม้ผู้กระทำจะไม่มีเจตนาและไม่ได้ประมาท ผู้กระทำก็ยังต้องรับผิด เรียกว่า ความรับผิดโดยเด็ดขาด ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติไว้ในมาตรา 59 วรรคแรกตอนท้ายว่า เว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยแจ้งชัดให้ต้องรับผิด แม้ได้กระทำโดยไม่มีเจตนา ซึ่งคำว่าไม่มีเจตนานั้น หมายถึง ผู้กระทำไม่มีเจตนาตามมาตรา 59 วรรคสามและวรรคสอง และรวมถึงผู้กระทำไม่ประมาทตามมาตรา 59 วรรคสี่ด้วย ได้แก่ ความผิดลหุโทษตามประมวล

---

[13] เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. *อ้างไว้เชิงอรรถที่ 12*. น. 245-248.

[14] *เพิ่งอ้าง*,.น. 278-299.

กฎหมายอาญา มาตรา 367 ถึง 398 เนื่องจากมาตรา 104 บัญญัติไว้โดยแจ้งชัดว่า การกระทำความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายนี้ แม้กระทำโดยไม่มีเจตนา ก็เป็นความผิด[15]

4) ผลของการกระทำสัมพันธ์กับการกระทำ ตามหลักในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผล

หลักในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ก่อนพิจารณาหลักนี้นั้น หมายความว่าการกระทำของผู้กระทำนั้นครบองค์ประกอบภายในมาแล้ว กล่าวคือ เป็นการกระทำโดยเจตนาหรือกระทำโดยประมาท เว้นแต่เป็นความผิดโดยเด็ดขาด

ประมวลกฎหมายอาญาของไทยได้บัญญัติเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลไว้ในมาตรา 63 ว่า ถ้าผลของการกระทำความผิดใดทำให้ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้น ผลของการกระทำความผิดนั้นต้องเป็นผลที่ตามธรรมดาย่อมเกิดขึ้นได้ โดยหลักผลธรรมดานี้ไม่ใช่หลักทั่วไปที่จะนำมาวินิจฉัยในทุก ๆเรื่อง แต่นำมาใช้เฉพาะกรณีที่ผลของการกระทำความผิดทำให้ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้นเท่านั้น

การพิจารณาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของการกระทำนั้นมีหลักคือ[16]

4.1) หากผลนั้นเป็นผลโดยตรง ผู้กระทำจะต้องรับผิดในผลนั้น หากไม่ใช่ผลโดยตรงก็ไม่ต้องรับผิดในผลนั้น

4.2) หากผลนั้นทำให้ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้นผู้กระทำจะต้องรับผิดในผลนั้นก็ต่อเมื่อผลนั้นเป็นผลโดยตรงตามข้อ 4.1) และเป็นผลธรรมดาตามมาตรา 63 หากไม่ใช่ผลธรรมดาก็ไม่ต้องรับผิดในผลนั้น

4.3) หากผลนั้นมิได้ทำให้ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้น แต่เป็นผลที่เกิดจากเหตุแทรกแซงผู้กระทำจะต้องรับผิดในผลนั้นก็ต่อเมื่อผลนั้นเป็นผลโดยตรง ตามข้อ 4.1) ซึ่งเหตุแทรกแซงนั้น ต้องเป็นเหตุแทรกแซงที่วิญญูชนคาดหมายได้ หากเกิดจากเหตุแทรกแซงที่วิญญูชนคาดหมายไม่ได้ ก็ไม่ต้องรับผิดในผลนั้น

2.1.2 การกระทำไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิด

การกระทำที่ครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติไว้แล้วตามที่กล่าวมาข้างต้น หากเป็นการกระทำที่มีกฎหมายยกเว้นความผิด ผู้กระทำก็ไม่ต้องรับผิดในทางอาญา กฎหมายยกเว้นความผิดมีหลายกรณี เช่น

---

[15] *เพิ่งอ้าง*,.น. 300.

[16] *เพิ่งอ้าง*,.น. 314-315.

ก) กฎหมายยกเว้นความผิดในประมวลกฎหมายอาญา เช่น การกระทำโดยป้องกันตามมาตรา 68 การทำแท้งกรณีพิเศษ ตามมาตรา 305 การแสดงความคิดเห็นหรือข้อความใดโดยสุจริต ตามมาตรา 329 เป็นต้น

ข) กฎหมายยกเว้นความผิดที่มิได้มีบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น หลักในเรื่องความยินยอมซึ่งยกเว้นความผิดในบางกรณี โดยหลักนี้ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรงแต่นำมาใช้โดยถือเป็นหลักกฎหมายทั่วไป[17] เป็นต้น

ค) กฎหมายยกเว้นความผิดตามรัฐธรรมมนูญ

ง) กฎหมายยกเว้นความผิดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น การจัดการงานนอกสั่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 395 มาตรา 397 ไม่เป็นความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์หรือบุกรุก เป็นต้น

จ) กฎหมายยกเว้นความผิดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น การที่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจับผู้กระทำความผิดซึ่งหน้า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78 (1) ผู้จับไม่มีความผิดต่อเสรีภาพ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า เหตุที่กฎหมายยกเว้นความผิดมีหลายกรณี แต่ในที่นี้จะขอกล่าวถึงกรณีเหตุที่กฎหมายยกเว้นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาโดยการป้องกัน ดังนี้

การป้องกันได้บัญญัติในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68 ว่า “ผู้ใดจำต้องกระทำการใดเพื่อป้องกันสิทธิของตนหรือของผู้อื่นให้พ้นภยันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย และเป็นภยันตรายที่ใกล้จะถึง ถ้าได้กระทำพอสมควรแก่เหตุการกระทำนั้นเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายผู้นั้นไม่มีความผิด” ซึ่งหลักเกณฑ์การป้องกันดังกล่าวอธิบายได้ ดังนี้

(1) มีภยันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย

ภยันตราย หมายถึง ภัยที่เป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สินและอื่น ๆ ซึ่งเป็นสิทธิของบุคคล ตัวอย่างกรณีที่ไม่ถือว่ามีภยันตราย เช่น จำเลยเพียงแต่เกรงว่าผู้ตายจะชักปืนออกมายิง ทั้งที่ยังไม่มีพฤติการณ์ที่จะเห็นว่า ผู้ตายจะชักปืนออกมายิงทำร้ายจำเลย และไม่ปรากฏว่าผู้ตายมีอาวุธปืน ถือว่ายังไม่มีภยันตรายที่จำเลยจำต้องป้องกันแต่อย่างใด[18]

ภยันตรายนั้นต้องเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายด้วย กล่าวคือ ผู้ก่อภยันตรายนั้นไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะกระทำได้ เช่น แดงใช้ปืนยิงในหมู่บ้านโดยใช่เหตุ เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ตำรวจจะจับแดง เป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมาย แดงวิ่งหนี

---

[17] คำพิพากษาฎีกาที่ 1403 / 2508

[18] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5664 / 2540

ตำรวจไล่ตามเพื่อจับกุมโดยใช้ปืนยิงขู่ มิใช่ยิงโดยมีเจตนาฆ่า แดงยิงตำรวจ แดงอ้างป้องกันไม่ได้[19] เป็นต้น แต่หากเป็นการใช้อำนาจเกินขอบเขตที่มีอยู่ตามกฎหมายถือว่าเป็นภยันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย ผู้รับภยันตรายกระทำการโต้ตอบมาโดยอ้างป้องกันได้[20]

ผู้ที่จะอ้างป้องกันได้ต้องไม่มีส่วนผิดในการก่อให้เกิดภยันตราย ซึ่งผู้ที่มีส่วนผิดในการก่อให้เกิดภยันตรายนั้น ได้แก่ ผู้ที่ก่อภัยขึ้นในตอนแรก ผู้ที่สมัครใจเข้าวิวาทต่อสู้กัน ผู้ที่ยินยอมให้ผู้อื่นกระทำต่อตนเองโดยความสมัครใจ หรือผู้ที่ยั่วให้ผู้อื่นโกรธ[21]

(2) ภยันตรายนั้นใกล้จะถึง

ภยันตรายที่ใกล้จะถึงนั้น ในกรณีที่เกิดจากการกระทำโดยเจตนา ไม่จำต้องถึงขั้นลงมือหรือพยายามตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 80 แม้อยู่ในขั้นตระเตรียมซึ่งผู้ก่อภยันตรายนั้นยังไม่มีความผิด หากใกล้จะถึง ผู้ที่จะรับภยันตรายนั้นมีสิทธิที่จะโต้ตอบไปโดยอ้างป้องกันได้ และการใช้สิทธิป้องกันเริ่มตั้งแต่เมื่อภยันตรายนั้นใกล้จะถึงรวมตลอดถึงระยะเวลาที่ภยันตรายนั้นได้มาถึงตัวผู้รับภัยแล้วจนก่อนที่ภยันตรายนั้นจะสิ้นสุดลง[22]

(3) ผู้กระทำจำต้องกระทำเพื่อป้องกันสิทธิของตนเองหรือผู้อื่นให้พ้นจากภยันตรายนั้น

คำว่า เพื่อป้องกันสิทธิ หมายถึง กระทำโดยมีมูลเหตุจูงใจหรือเจตนาพิเศษเพื่อป้องกันสิทธิ หากการกระทำนั้นขัดต่อมูลเหตุจูงใจดังกล่าว แต่กระทำไปโดยมีมูลเหตุจูงใจอย่างอื่น เช่น เพื่อแก้แค้น จะอ้างป้องกันไม่ได้[23]

(4) การกระทำโดยป้องกันสิทธินั้นไม่เกินขอบเขต

การกระทำโดยมีเจตนาพิเศษเพื่อป้องกันสิทธินั้นจะต้องเป็นการกระทำที่อยู่ภายในขอบเขต หากเกินขอบเขต ก็ไม่ถือว่าเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยประมวลกฎหมายอาญามาตรา 69 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันเกินขอบเขตไว้ว่า “ในกรณีที่บัญญัติไว้ในมาตรา 67 และมาตรา 68 นั้น ถ้าผู้กระทำได้กระทำไปเกินสมควรแก่เหตุ หรือเกินกว่ากรณีแห่งความจำเป็น หรือเกินกว่ากรณีแห่งการจำต้องกระทำเพื่อป้องกัน ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ แต่ถ้าการกระทำนั้นเกิดขึ้นจากความตื่นเต้นความตกใจหรือความกลัว ศาลจะไม่ลงโทษผู้กระทำก็ได้” จากมาตรา 69 การป้องกันที่เกินขอบเขตซึ่งถือเป็นการป้องกัน

---

[19] คำพิพากษาฎีกาที่ 6884 / 2543

[20] คำพิพากษาฎีกาที่ 187 / 2507

[21] เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. *อ้างไว้เชิงอรรถที่ 16*. น. 382.

[22] *เพิ่งอ้าง*,.น.392.

[23] จิตติ ติงศภัทิย์, กฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2546), น. 747.

ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แบ่งเป็น 2 กรณี คือ การป้องกันเกินสมควรแก่เหตุกับการป้องกันเกินกว่ากรณีแห่งการจำต้องกระทำเพื่อป้องกัน ขออธิบาย ดังนี้

(4.1) การป้องกันเกินสมควรแก่เหตุ

การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายต้องกระทำพอสมควรแก่เหตุ ซึ่งการกระทำพอสมควรแก่เหตุนั้น ผู้ป้องกันต้องกระทำการป้องกันสิทธิของตนเองหรือของผู้อื่นให้พ้นภยันตรายนั้น ด้วยวิถีทางน้อยที่สุดเท่าที่จำต้องกระทำ และได้กระทำการป้องกันโดยได้สัดส่วนกับภยันตราย โดยต้องพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นเรื่อง ๆไป เช่น หากผู้ก่อภัยต้องการจะทำร้าย แต่ผู้จะถูกทำร้ายใช้ปืนยิง ย่อมเกินสัดส่วน[24] บางกรณีแม้ภยันตรายจะเกิดขึ้นจากมีด การที่ผู้ป้องกันใช้ปืนยิงโต้ตอบถือว่าได้สัดส่วนกัน เช่น ผู้เสียหายเข้ามาชกจำเลยเมื่อจำเลยล้มลงผู้เสียหายได้เงื้อมีดเข้าไปจะแทงจำเลยจำเลยจึงใช้อาวุธปืนยิงการกระทำของจำเลยเป็นการป้องกันพอสมควรแก่เหตุไม่มีความผิด[25]เป็นต้น

(4.2) การป้องกันเกินกว่ากรณีแห่งการจำต้องกระทำเพื่อป้องกัน

การป้องกันเกินกว่ากรณีแห่งการจำต้องกระทำเพื่อป้องกัน หมายความว่า เป็นการกระทำโดยมีเจตนาพิเศษเพื่อป้องกันสิทธิต่อภยันตรายที่ยังอยู่ห่างไกลหรือต่อภยันตรายที่ผ่านพ้นไปแล้ว เช่น ภายหลังจากผู้ตายวิ่งออกมาจากห้องพักของจำเลยแล้ว จำเลยติดตามออกมาและใช้มีดแทงผู้ตายอีกสามที เป็นเหตุให้ผู้ตายถึงแก่ความตาย แม้การกระทำของจำเลยดังกล่าวเป็นการกระทำที่ต่อเนื่องกระชั้นชิดกับการกระทำของจำเลยในตอนแรกซึ่งเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่เมื่อจำเลยแทงผู้ตายในขณะที่หมดโอกาสทำร้ายจำเลยแล้ว การกระทำของจำเลยในตอนนี้จึงเป็นการกระทำเกินกว่ากรณีแห่งการจำต้องกระทำเพื่อป้องกันตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 69[26]เป็นต้น

2.1.3 การกระทำนั้นไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษ

การกระทำที่ครบองค์ประกอบความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติและแม้ไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิด ผู้กระทำอาจไม่ต้องรับผิดในทางอาญา หากมีกฎหมายยกเว้นโทษให้ เหตุยกเว้นโทษให้แก่การกระทำต่าง ๆ ที่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามีหลายกรณี เช่น

(ก) การกระทำความผิดโดยจำเป็นตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 67[27] ซึ่งแบ่งเป็น 2 กรณีดังนี้

---

[24] คำพิพากษาฎีกาที่ 873 / 2521

[25] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 606 / 2510

[26] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2066 / 2533

[27] ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 67 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิดด้วยความจำเป็น

(1) หลักตามมาตรา 67 (1) จำเป็นเพราะอยู่ในที่บังคับ ต้องเป็นกรณีที่อยู่ในที่บังคับหรือภายใต้อำนาจ ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนได้ ผู้กระทำจะต้องมิได้ก่อเหตุการณ์นั้นขึ้นโดยความผิดของตน และต้องกระทำไปไม่เกินขอบเขต

กรณีตามมาตรา 67 อนุมาตราหนึ่งนี้ เป็นกรณีที่มีการบังคับให้กระทำการที่เป็นความผิดนั้นจากภายนอก กล่าวคือ ผู้ถูกบังคับมิได้คิดริเริ่มกระทำการนั้นด้วยตนเอง เช่น จำเลยขับเรือรับผู้โดยสารไปยังที่เกิดเหตุ โดยไม่ทราบว่าผู้โดยสารเป็นคนร้ายจะไปฆ่าผู้ตาย หลังเกิดเหตุ จำเลยจำต้องขับเรือไปส่งคนร้ายด้วยความจำเป็นเพราะอยู่ภายใต้อำนาจของคนร้ายซึ่งจำเลยไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนได้ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 67 (1) เมื่อส่งคนร้ายแล้ว จำเลยก็ไปแจ้งความแก่ผู้ใหญ่บ้านทันที ดังนี้ จำเลยไม่ต้องรับโทษ[28] เป็นต้น

(2) หลักตามมาตรา 67 (2) จำเป็นเพื่อให้พ้นภยันตราย ต้องเป็นกรณีที่มีภยันตราย ภยันตรายนั้นใกล้จะถึง เป็นภยันตรายที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงให้พ้นโดยวิธีอื่นใดได้ ภยันตรายนั้นผู้กระทำโดยจำเป็นมิได้ก่อให้เกิดขึ้นเพราะความผิดของตน ผู้กระทำได้กระทำไปเพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นพ้นภยันตราย และต้องกระทำไปไม่เกินขอบเขต

กรณีตามมาตรา 67 อนุมาตราสองนี้ เป็นกรณีที่ไม่มีการบังคับให้กระทำ แต่มีภยันตรายซึ่งจะต้องหลีกเลี่ยง และผู้กระทำเลือกหลีกเลี่ยงภยันตรายโดยการกระทำความผิดด้วยความคิดริเริ่มของตน[29] เช่น แดงวิ่งไล่จะทำร้ายดำ ดำวิ่งหนีจะเข้าไปในบ้านของขาว ขาวยืนกันอยู่หน้าประตูบ้านไม่ให้ดำเข้าไป หากดำกระทำการโต้ตอบต่อแดง ดำอ้างป้องกันเพราะเป็นการกระทำต่อผู้ก่อภัย แต่ถ้าดำกระทำต่อขาว เช่น ใช้มีดแทงขาวเพื่อจะเข้าไปในบ้านขาว ดำอ้างจำเป็นได้ เพราะขาวเป็นบุคคลที่สาม[30]

อย่างไรก็ตาม หากกระทำไปเกินขอบเขต ผู้กระทำไม่ได้รับยกเว้นโทษ แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 69[31]

---

(1) เพราะอยู่ในที่บังคับหรือภายใต้อำนาจซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้หรือขัดคืนได้หรือ

(2) เพราะเพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นผลจากภยันตรายที่ใกล้จะถึงและไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือให้พ้นโดยวิธีอื่นใดได้เมื่อพยานตรายนั้นตนมิได้ก่อให้เกิดขึ้นเพราะความผิดของตน ถ้าการกระทำนั้นไม่เป็นการเกินสมควรแก่เหตุผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ"

[28] คำพิพากษาฎีกาที่ 2348 / 2525

[29] จิตติ ติงศภัทิย์, กฎหมายอาญา ภาค 1, *อ้างไว้เชิงอรรถที่ 23*. น. 873.

[30] เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. *อ้างไว้เชิงอรรถที่ 21*. น. 445.

[31] ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 69 บัญญัติว่า "ในกรณีที่บัญญัติไว้ในมาตรา 67 และมาตรา 68 นั้นถ้าผู้กระทำได้กระทำไปเกินสมควรแก่เหตุหรือเกินกว่ากรณีแห่งความจำเป็นหรือเกินกว่ากรณีแห่งการจำต้องกระทำ

(ข) การกระทำความผิดของเด็กอายุไม่เกิน 10 ปีและไม่เกิน 15 ปี ตามมาตรา 73 และมาตรา 74[32]

(ค) การกระทำความผิดของคนวิกลจริต ตามมาตรา 65[33]

(ง) การกระทำความผิดของผู้มึนเมา ตามมาตรา 66[34]

(จ) การกระทำความผิดตามคำสั่งที่มิชอบด้วยกฎหมายของเจ้าพนักงาน ตามมาตรา 70[35]

(ฉ) การกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ในบางความผิดระหว่างสามีและภรรยา ตามมาตรา 71 วรรคแรก[36]

2.2 หลักความรับผิดทางแพ่ง

สิทธิเรียกร้อง (claim) ทางแพ่ง หรือหนี้ (obligation) ที่เจ้าหนี้เป็นผู้มีสิทธิเรียกร้อง ที่เรียกว่า สิทธิเรียกร้อง เพราะเป็นการบังคับชำระหนี้โดยใช้สิทธิทางศาล เป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่าย ที่ฝ่ายหนึ่งต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ฝ่ายที่ต้องกระทำการเรียกว่า “ลูกหนี้”

เพื่อป้องกันศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ แต่ถ้าการกระทำนั้นเกิดขึ้นจากความตื่นเต้นความตกใจหรือความกลัว ศาลจะไม่ลงโทษผู้กระทำก็ได้”

[32] มาตรา 73 บัญญัติว่า”เด็กอายุยังไม่เกิน 10 ปีกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดเด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ....”

มาตรา 74 บัญญัติว่า”เด็กอายุกว่า 10 ปีแต่ยังไม่เกิน 15 ปีกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดเด็กนั้นไม่ต้องรับโทษแต่ให้ศาลมีอำนาจที่จะดำเนินการดังต่อไปนี้....”

[33] มาตรา 65 วรรคแรกบัญญัติว่า”ผู้ใดกระทำความผิดในขณะไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีจิตบกพร่องโรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือนผู้นั้นไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น”

[34] มาตรา 66 บัญญัติว่า” ความมึนเมาเพราะเสพสุราหรือสิ่งเมาอย่างอื่นจะยกขึ้นเป็นข้อแก้ตัวตามมาตรา 65 ไม่ได้เว้นแต่ความมึนเมานั้นจะได้เกิดโดยผู้เสพไม่รู้ว่าสิ่งนั้นจะทำให้มึนเมาหรือได้เสพโดยถูกคนใจให้เสพและได้กระทำความผิดในขณะไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ ผู้กระทำความผิดจึงจะได้รับยกเว้นโทษสำหรับความผิดนั้น ..”

[35] มาตรา 70 บัญญัติว่า” ผู้ใดกระทำตามคำสั่งของเจ้าพนักงานแม้คำสั่งนั้นจะมิชอบด้วยกฎหมายถ้าผู้กระทำมีหน้าที่หรือเชื่อโดยสุจริตว่ามีหน้าที่ต้อง ปฏิบัติตามผู้นั้นไม่ต้องรับโทษเว้นแต่จะรู้ว่าคำสั่งนั้นเป็นคำสั่งซึ่งมิชอบด้วยกฎหมาย”

[36] มาตรา 71 วรรคแรกบัญญัติว่า”ความผิดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 334 ถึงมาตรา 336 วรรคแรกและมาตรา 341 ถึงมาตรา 364 นั้นถ้าเป็นการกระทำที่สามีกระทำต่อภริยาหรือภริยากระทำต่อสามีผู้กระทำไม่ต้องรับโทษ”

ฝ่ายที่ได้รับผลจากการกระทำเรียกว่า “เจ้าหนี้” สำหรับ “การกระทำ” แยกได้เป็น การกระทำการ ละเว้นกระทำการ และการส่งมอบหรือโอนทรัพย์สิน[37]

บ่อเกิดแห่งหนี้หรือความรับผิดในทางแพ่งนั้น สามารถแบ่งได้ 3 ประการ คือ 1) สัญญา 2) ละเมิด จัดการงานนอกสั่งและลาภมิควรได้ 3)กฎหมายเฉพาะ สำหรับบ่อเกิดแห่งหนี้ที่เป็นสัญญานั้น เป็นนิติกรรมอันเป็นความตกลงกันด้วยใจสมัครที่เกิดขึ้น โดยอาศัยเจตนาของบุคคลผู้เป็นคู่สัญญา ส่วนบ่อเกิดแห่งหนี้ในเรื่อง ละเมิด จัดการงานนอกสั่งและลาภมิควรได้นั้น เป็นนิติเหตุ เกิดขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยเจตนาของบุคคล

“หนี้” เป็นความรับผิดทางกฎหมาย โดยความรับผิดในทางแพ่งแยกออกต่างหากอย่างเด็ดขาดจากความรับผิดในทางอาญา ในทางอาญากฎหมายมุ่งคุ้มครองความสงบเรียบร้อยในสังคมเป็นหลัก ส่วนในทางแพ่งนั้นเป็นความรับผิดทางเอกชนที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลต่อบุคคล มิใช่เป็นความรับผิดส่วนที่บุคคลต้องมีต่อสังคม แต่เป็นบุคคลสิทธิซึ่งไม่ผูกพันบุคคลภายนอกทั่วไป โดยมีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองป้องกันสิทธิของเอกชนที่มีต่อกันไม่ให้ได้รับความเสียหาย[38]

ในที่นี้ จะขออธิบายเฉพาะหลักความรับผิดทางแพ่งที่มีมูลเหตุจากละเมิด ดังต่อไปนี้

ความรับผิดทางละเมิด เป็นความรับผิดอันเกิดจากการกระทำผิดหน้าที่หรือล่วงสิทธิขั้นพื้นฐานที่กฎหมายกำหนด เป็นหน้าที่ที่มีต่อบุคคลอื่นทั่วไป และหากกระทำผิดหน้าที่ดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหาย ผู้ที่ถูกล่วงสิทธิย่อมฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายได้[39] แนวคิดดังกล่าวได้วิวัฒนาการมาจากการอยู่ร่วมกันในสังคมของมนุษย์ในยุคโบราณ ซึ่งหากมีการประทุษร้ายกัน วิธีการชดใช้ความเสียหายคือระบบตาต่อตาฟันต่อฟัน ต่อมาจึงมีระบบรัฐเข้ามาดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม จึงได้พัฒนาแนวคิดว่ารัฐควรเป็นผู้ลงโทษเสียเอง ส่วนผู้เสียหายควรได้รับการชดใช้ค่าเสียหาย ดังนั้น จึงมีกฎหมายบัญญัติรับรองว่าบุคคลทั่วไปมีสิทธิต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดที่จะไม่ให้ใครมากระทำละเมิด ผู้ใดกระทำละเมิดสิทธิดังกล่าวถือเป็นการล่วงสิทธิของบุคคลอื่นอันเป็นการผิดหน้าที่ ๆกฎหมายกำหนดให้ต้องมีต่อบุคคลอื่นในสังคม[40] ความรับผิดในทางละเมิดมีวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายเพื่อการเยียวยาให้ผู้ได้รับความเสียหายในมูลหนี้

---

[37] จี๊ด เศรษฐบุตร. หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้. (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), น. 15.

[38] จี๊ด เศรษฐบุตร.หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด. (2539), น.18. จิตติ ติงศภัทิย์. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้, 2523, น. 1. และภัทรศักดิ์ วรรณแสง. หลักกฎหมายละเมิด, (2540), น.11.

[39] Winfield. P.H.A Textbook of The Law of Tort Winfield on Tort (Sixth Edition). By T.Ellis Lewis, (1954)p.5.

[40] ไพจิตร ปุญญพันธุ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด, 2538, น. 6 - 8.

กลับคืนสู่ฐานะเดิมหรือใกล้เคียงกับฐานเดิมให้มากที่สุด[41] มิได้มีวัตถุประสงค์จะลงโทษผู้กระทำความผิดดั่งเช่นกฎหมายอาญา กล่าวคือคดีแพ่งมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อบังคับให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเท่านั้น แต่สำหรับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ศาลอาจกำหนดค่าเสียหายตามพฤติการณ์ความรุนแรงของการกระทำละเมิด ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษผู้กระทำละเมิด ได้แก่ กรณีค่าเสียหายในเชิงลงโทษ (punitive damages) เป็นต้น[42]

2.2.1 หลักเกณฑ์ของความรับผิดในทางละเมิด

ความรับผิดในทางละเมิดมีหลักเกณฑ์สำคัญประการแรก คือ ความผิดอันเป็นการกระทำผิดโดยฝ่าฝืนต่อกฎหมาย ประการที่สอง คือ ความเสียหาย กล่าวคือ เป็นกรณีที่การกระทำความผิดในประการแรกก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น และในประการสุดท้าย คือ ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล หมายความว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นต้องมีความสัมพันธ์หรือเป็นผลเนื่องมาจากกระทำความผิด[43] ขออธิบายรายละเอียดในแต่ละประการดังนี้

ก) ความผิด

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในเรื่องละเมิดไว้ในมาตรา 420 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย...” บทบัญญัติดังกล่าวนี้มีที่มาจากกฎหมายแพ่งของเยอรมัน มาตรา 823 วรรคแรก[44] ซึ่งข้อความแปลเป็นภาษาอังกฤษตรงกับมาตรา 420 ของไทย ดังนี้ “A Person who willfully or negligently the life, body, health, freedom, property or other right another contrary to law is bound to compensate him for damage arising therefrom”

จากบทบัญญัติดังกล่าว คำว่า “ผู้ใด” มีความหมายเบื้องต้นว่า ต้องเป็นการกระทำของมนุษย์ ไม่ใช่การกระทำของสัตว์ จึงหมายความรวมถึงบุคคลทุกประเภท ทั้งบรรลุนิติภาวะ ผู้เยาว์ รวมถึงบุคคลวิกลจริต คำถัดมาคือ “...ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย...” หมายถึง เป็นการกระทำความผิดต่อบุคคลอื่นโดยฝ่าฝืนหรือผิดต่อกฎหมาย ความผิดจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการกระทำเกิดขึ้นก่อน “การกระทำ” เป็นการเคลื่อนไหวอิริยาบถโดยรู้สำนึกในการเคลื่อนไหวนั้น หากเป็นการ

---

[41] วารี นาสกุล, คำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิดจัดการงานนอกสั่งลาภมิควรได้, 2526, น. 8, 172.

[42] ชูชีพ ปิณฑะสิริ, “การละเมิดสิทธิส่วนตัว.” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), น. 82 – 83.

[43] จี๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้. (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), น. 54.

[44] สุษม ศุภนิตย์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2544), น. 209.

เคลื่อนไหวที่ไม่รู้สำนึกไม่ถือเป็นการกระทำ และหากเป็นเพียงการนึกคิดก็ไม่ถือว่าเป็นการกระทำตามกฎหมายแต่เป็นฐานะทางจิตใจของบุคคล (state of mind) ดังนั้น เพียงคิดจะกระทำความผิดไม่ถือเป็นความผิด ดังนี้ เด็กทารกที่ยังไม่รู้เดียงสา การเคลื่อนไหวในเวลาหลับ เช่น เวลาพลิกตัว หาวละเมอ หรืออาการสะดุ้งผวาเพราะตกใจไร้สติควบคุม ฯลฯ อันเป็นไปตามสัญชาตญาณของมนุษย์ หรือเวลาไม่รู้สึกตัวอย่างอื่น เช่น เวลาป่วยจนไม่มีสติ วิกลจริตถึงขนาดไม่รู้ตัวว่าได้ทำอะไรลงไปบ้าง ไม่ถือเป็นการกระทำ แต่หากยังรู้สึกตัวอยู่บ้างไม่มากก็น้อยยังต้องถือว่ามีการกระทำ อย่างไรก็ตาม คำว่า “การกระทำ” นอกจากหมายถึงการเคลื่อนไหวอิริยาบถโดยรู้สำนึกตามที่กล่าวมาแล้ว ยังหมายความรวมถึง การงดเว้นไม่กระทำการที่ตนมีหน้าที่ต้องทำเพื่อป้องกันผลอีกด้วย สำหรับหน้าที่ดังกล่าวสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประการ ดังนี้

ประการแรก หน้าที่อันเกิดจากกฎหมายบัญญัติหรือ “ระเบียบ” เป็นหน้าที่ที่มีกฎหมายหรือระเบียบบัญญัติไว้อย่างชัดแจง เช่น สามีภริยามีหน้าที่ต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1461 บุตรจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1563 บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์หรือบุตรที่บรรลุนิติภาวะแล้วแต่ทุพพลภาพเลี้ยงดูตัวเองไม่ได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1564 เป็นต้น

ประการที่สอง “หน้าที่อันเกิดจากสัญญา” หน้าที่อันเกิดจากสัญญาเป็นหน้าที่ที่ผู้รับผิดมีความผูกพันตามสัญญาที่ต้องกระทำตามสัญญาที่ตนได้แสดงเจตนากระทำขึ้น เช่น กรณีสัญญารับจ้างดูแลเด็ก หากผู้รับจ้างดูแลเด็กงดเว้นไม่ดูแลเด็กจนกระทั่งเด็กได้รับอันตราย ถูกน้ำร้อนลวกหรือตกน้ำ ในกรณีนี้ผู้รับจ้างดูแลเด็กต้องมีความรับผิดทางละเมิดแยกออกต่างหากจากสัญญารับจ้างที่ได้ไปแสดงเจตนาทำขึ้นโดยหน้าที่ดังกล่าวเป็นหน้าที่ที่เกิดขึ้นตามสัญญาจ้างแรงงานมีหน้าที่ต่อนายจ้าง เป็นต้น

ประการที่สาม “หน้าที่ที่มีต่อสาธารณะชน” หน้าที่ที่มีต่อสาธารณชนเป็นหน้าที่พิเศษบางประการเกิดขึ้นแก่บุคคลทุกคนที่มีการปฏิบัติหน้าที่ตามสัญญาที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการต่อสาธารณชนหรือคนเป็นจำนวนมากในสังคม ที่ต้องดูแลให้สาธารณชนได้รับบริการด้านความปลอดภัย หากบุคคลผู้มีหน้าที่พิเศษดังกล่าวงดเว้นไม่ปฏิบัติหน้าที่โดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ใช้บริการ บุคคลผู้มีหน้าที่พิเศษดังกล่าวต้องมีความรับผิดในทางละเมิดแยกออกต่างหากจากสัญญา ได้แก่ กรณีสัญญารับขนส่งคนโดยสาร เจ้าของท่าเทียบเรือหรือผู้ขนส่งคนโดยสาร ไม่ดูแลรักษาท่าเทียบเรือให้ดี สะพานไม้ที่พาดไปสู่โป๊ะที่ผู้โดยสารรอขึ้นเรือหัก เป็นเหตุให้ผู้โดยสารที่มารอขึ้นเรือจมน้ำตายถือว่าเจ้าของท่าเทียบเรือกระทำละเมิด[45]

---

[45] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 608/2521.

ประการที่สี่ "หน้าที่อันเกิดจากความสัมพันธ์ทางข้อเท็จจริงที่มีอยู่ระหว่างผู้งดเว้นกับผู้เสียหาย" เป็นหน้าที่ของบุคคลซึ่งสมัครใจเข้าไปเกี่ยวพันกับผู้เสียหายเอง ทั้งที่ เดิมไม่มีหน้าที่ต้องกระทำเช่นนั้น แต่เมื่อเข้าไปผูกพันแล้วต้องผูกพันต่อจนหมดหน้าที่ เช่น ระหว่างเดินทางกลับบ้านแพทย์เห็นผู้เจ็บป่วยจึงเข้าช่วยเหลือรักษาพยาบาลอันมิใช่หน้าที่ตามกฎหมายหรือสัญญา หากแพทย์ช่วยแล้วงดเว้นไม่ทำหน้าที่ให้ตลอดย่อมถือเป็นการกระทำโดยการงดเว้น หากเกิดความเสียหายขึ้นถือว่าแพทย์กระทำละเมิดต่อผู้เจ็บป่วย[46]

ตาม มาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การกระทำยังแบ่งออกเป็นการกระทำโดยจงใจ และการกระทำโดยไม่จงใจหรือการกระทำโดยประมาทเลินเล่อ[47] การกระทำโดยจงใจเป็นการกระทำโดยรู้สำนึกถึงผลเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้อื่น รู้ความตั้งใจของตนเองและรู้สำนึกถึงผลหรือความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตน เป็นอาการเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวของบุคคลที่เกิดจากความตั้งใจต่อผลอย่างใดอย่างหนึ่ง[48] แม้ผู้กระทำละเมิดไม่รู้จักตัวผู้ได้รับความเสียหายก็ถือว่าเป็นการกระทำโดยจงใจ และแม้ความเสียหายที่เกิดขึ้นมากกว่าที่ผู้กระทำละเมิดเข้าใจหรือตั้งใจ ผู้กระทำละเมิดก็ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งหมด จะอ้าง มาตรา 222 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อไม่ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่ได้[49]

ส่วนการกระทำโดยไม่จงใจหรือการกระทำโดยประมาทเลินเล่อ เป็นการกระทำที่ไม่ใช้ความระมัดระวังตามสมควรที่ต้องใช้[50] โดยเทียบกับบุคคลที่อยู่ในวิสัยเดียวกันกับผู้กระทำคือเพศ วัย อาชีพเดียวกัน จึงสรุปได้ว่า การพิจารณาการกระทำโดยประมาทในทางละเมิดนั้น ต้องพิเคราะห์

---

[46] จิตติ ติงศภัทิย์. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้. , (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์กองทุนศาสตร์จิตติ ติงศภัทิย์, 2523), น. 185. ไพจิตร ปุญญพันธุ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด, 2538, น.12-15 และ เพ็ง เพ็งนิติ, กฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, 2537, น. 183 , 194

[47] จี๊ด เศรษฐบุตร. หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้. (กรุงเทพมหานคร:โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), น. 120 – 126.

[48] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1275/2493.

[49] จิตติ ติงศภัทิย์. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้, 2523, น. 178-179. และ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1, 2505, น. 480-481.

[50] ไพจิตร ปุญญพันธ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด, 2538, น. 9 - 12

ขนาดของความระมัดระวังของผู้กระทำโดยเทียบเคียงกับบุคคลทั่วไปในวิสัยและพฤติการณ์[51]อย่างเดียวกันกับผู้กระทำว่า โดยปกติบุคคลเช่นว่านั้นจะใช้ความระมัดระวังได้มากน้อยเพียงใด และระดับความระมัดระวังที่สมมติขึ้นมาเปรียบเทียบเป็นมาตรฐานเพื่อวินิจฉัยความรับผิดของผู้กระทำความเสียหาย[52]

นอกจากนี้ การกระทำความผิดอันเป็นหลักเกณฑ์ของความรับผิดในทางละเมิดตามมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ว่า "...ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย..." นอกจากหมายถึงการกระทำในสิ่งที่กฎหมายบัญญัติห้ามไว้อย่างชัดแจ้งแล้ว ยังหมายความรวมถึงการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือการกระทำโดยไม่มีสิทธิที่ไม่จำต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจนแจ้งอีกด้วย[53] เช่น การกระทำผิดธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติในทางการค้าขาย การกระทำผิดระเบียบจรรยาบรรณของวิชาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

ข) ความเสียหาย

หากมีการกระทำความผิดแต่มิได้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น บุคคลที่ถูกกระทำจะฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำมิได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ความเสียหายที่เกิดขึ้นต้องเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นแน่นอน อาจเป็นค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเป็นตัวเงินหรือไม่เป็นตัวเงินก็ได้ เช่น ค่ารักษาพยาบาล ย่อมคำนวณเป็นตัวเงินได้แน่นอน และนอกจากความเสียหายแน่นอนที่เกิดขึ้นในปัจจุบันแล้ว ยังรวมถึงความเสียหายแน่นอนที่เกิดขึ้นในอนาคตอีกด้วย ไม่ว่าค่าขาดประโยชน์ในการทำมาหาได้ ค่ารักษาพยาบาลที่ต้องจ่ายระหว่างรักษาตัวในปัจจุบันเรื่อยไปจนกว่าจะหาย ฯลฯ ซึ่งเป็นเรื่องของอนาคต แต่แน่นอนว่าต้องจ่าย ดังนั้น หากเป็นความเสียหายที่คาดว่าจะเกิดขึ้นแต่ยังไม่แน่นอนว่าจะเกิดหรือไม่ ไม่ถือเป็นความเสียหาย[54] นอกจากนี้ ความเสียหายที่เกิดขึ้นยังต้องเป็นความเสียหายโดยนิตินัย หมายความว่า

---

[51] "วิสัย" คือ ลักษณะหรือฐานะในสังคมของผู้กระทำละเมิด เช่น เป็น ผู้ชาย ผู้หญิง คนแก่ เด็ก คน เมา คนพิการ ตำรวน ฯลฯ "พฤติการณ์" คือ ข้อเท็จจริงแวดล้อมภายนอกที่ประกอบการกระทำ เช่น ถนนขรุขระเวลากลางคืน เวลาฝนตก ฯลฯ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 769/2510 ประชุมใหญ่).

[52] จิตติ ติงศภัทิย์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์กองทุนศาสตร์จิตติ ติงศภัทิย์, 2523), น. 180-181. และ เพ็ง เพ็งนิติ. กฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, 2545, น. 281.

[53] จรัญ ภักดีธนากุล, หมายเหตุท้ายคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ 981/2531 (ประชุมใหญ่) ตอนที่ 1, 2531, น. 316.

[54] ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิดและจัดการงานนอกสั่ง. (กรุงเทพมหานคร : ศรีสมบัติการพิมพ์, 2530), น. 37.

กฎหมายรับรองว่าเป็นความเสียหาย หากเป็นความเสียหายที่กฎหมายไม่รับรอง ความรับผิดในทางละเมิดก็ไม่อาจเกิดขึ้นและเรียกค่าสินไหมทดแทนใด ๆ ไม่ได้

ความเสียหายที่กฎหมายไม่รับรองมีสองกรณี กรณีแรกเมื่อผู้เสียหายยินยอมต่อการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตนจะย้อนกลับมาเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้ก่อความเสียหายไม่ได้ ตามหลักความยินยอมโดยสมัครใจไม่ทำให้เป็นละเมิด กรณีที่สองเมื่อผู้เสียหายยอมเสี่ยงภัยเข้ารับความเสียหายนั้นเอง หากเกิดความเสียหายขึ้นไม่ถือเป็นการกระทำละเมิด[55]

ค) ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผล

หลักเกณฑ์สุดท้ายของความรับผิดในทางละเมิด คือ ความเสียหายหรือผลที่เกิดขึ้นนั้นต้องมีความสัมพันธ์กับการกระทำความผิดหรือเหตุ จึงจะก่อให้เกิดความรับผิดในทางละเมิด กล่าวคือ ต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของการกระทำ (causation) ตามปกติผลย่อมเกิดจากเหตุ ซึ่งหากความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่มีความสัมพันธ์กับการกระทำความผิด หรือความเสียหายมิได้เป็นผลมาจากการกระทำความผิดโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้กระทำความผิด ความรับผิดทางละเมิดก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ กล่าวได้ว่า หากโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า ผลเสียหายที่โจทก์ได้รับเป็นผลจากการกระทำของจำเลยแล้ว ย่อมเอาผิดจำเลยไม่ได้ แม้บทบัญญัติมาตรา 420 จะมิได้บัญญัติถึงขอบเขตความรับผิดของจำเลยในคดีละเมิดไว้อย่างชัดเจน เพียงแต่ตัวบทใช้คำว่า “จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น” แต่การจะให้จำเลยต้องรับผิดในผลแห่งการกระทำของเขาจำเป็นต้องมีหลักการในการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลของการกระทำ (causation) ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลจากการศึกษาสามารถสรุปเป็นหลักทฤษฎีทางกฎหมายได้ 3 ทฤษฎี ดังนี้

1) ทฤษฎีเงื่อนไข (the theory of condition หรือ bud for test theory) เป็นทฤษฎีเดียวกันกับ “ทฤษฎีความเท่ากันแห่งเหตุ” และ “ทฤษฎีผลโดยตรง” อันเป็นทฤษฎีที่ศาลฎีกา ไทยยอมรับและนำมาใช้ในการวินิจฉัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลหลักของทฤษฎีเงื่อนไข คือ หากไม่มีการกระทำความผิดของจำเลย ผลหรือความเสียหายไม่เกิด ถือว่าผลหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลโดยตรง (ตามทฤษฎีเงื่อนไข) มาจากการกระทำความผิดของจำเลย จำเลยต้องมีความรับผิดในทางละเมิด แม้ว่าผลหรือความเสียหายจะเกิดจากการกระทำหรือเหตุอื่นด้วยก็ตาม ในทางตรงกันข้าม หากไม่มีการกระทำความผิดของจำเลย ผลหรือความเสียหายยังเกิดขึ้นจะถือว่าผลหรือความเสียหายเป็นผลโดยตรง (ตามทฤษฎีเงื่อนไข) มาจากการกระทำความผิดของ

---

[55] ภัทรศักดิ์ วรรณแสง, หลักกฎหมายละเมิด. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญชน, 2540), น.58.

จำเลยไม่ได้ จำเลยจึงไม่ต้องมีความรับผิดในทางละเมิด[56] เช่น ก ผลัก ข ล้มลง ขณะล้มลงนั้นศีรษะของ ข ฟาดพื้นทำให้ ข ถึงแก่ความตาย ก ต้องรับผิดในความตายของ ข และที่เรียกว่า "ทฤษฎีเท่ากันแห่งเหตุ" เนื่องจากทฤษฎีนี้ถือว่าเหตุทุกเหตุที่ก่อให้เกิดความเสียหายมีน้ำหนักเท่ากัน เพราะหากไม่มีเหตุทุกประการประกอบกันแล้วความเสียหายย่อมไม่เกิดขึ้น ดังนั้น ผู้ก่อเหตุทุกเหตุต้องรับผิดในผลหรือความเสียหายที่เกิดขึ้น ผู้เสียหายสามารถเรียกให้บุคคลดังกล่าวรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ เพราะถือว่าทุกเหตุหรือทุกการกระทำเป็นต้นเหตุก่อให้เกิดความเสียหาย ทฤษฎีนี้เป็นผลดีกับผู้เสียหาย เพราะมีบุคคลหลายคนเข้ามาเกี่ยวข้องและใครก็ตามที่เข้ามาเกี่ยวข้องในผลของความเสียหายก็ต้องรับผิดทั้งหมด ซึ่งในทฤษฎีดังกล่าวจะเป็นการผลักภาระความรับผิดที่เกินกว่าความเป็นจริง และไม่ยุติธรรมต่อผู้กระทำเท่าใดนัก เพราะในบางกรณีอาจมีเหตุอื่นที่มีน้ำหนักมากกว่าเหตุเดิมแทรกซ้อนอยู่[57]

2) ทฤษฎีมูลเหตุที่เหมาะสม (the theory of adequate causation) หรือ "ทฤษฎีที่ถือเอาการเหมาะสมแห่งเหตุเป็นประมาณ" หรือ "ทฤษฎีผลธรรมดา" เกิดขึ้นมาเพื่อปรับปรุงแก้ไขทฤษฎีเงื่อนไข จะเห็นได้ว่า ในการวินิจฉัยปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำ และผล หากใช้ทฤษฎีเงื่อนไขแต่เพียงอย่างเดียวอาจทำให้ผู้กระทำต้องรับผิดในผลทุกอย่างที่เกิดขึ้น โดยไม่มีข้อจำกัด[58] ซึ่งความรับผิดในทางละเมิดที่เกิดขึ้นหากเหมาว่าทุกการกระทำมีน้ำหนักเท่ากันหรือเป็นเหตุก่อให้เกิดความเสียหาย ย่อมไม่เป็นธรรมกับผู้กระทำในแต่ละการกระทำหรือในแต่ละเงื่อนไข ดังนั้น ควรให้เฉพาะเหตุหรือการกระทำผิดที่คาดหมายหรือเชื่อว่าเป็นเหตุที่ก่อให้เกิดความเสียหาย กล่าวคือ ที่ถือว่ามีความเหมาะสมในการก่อให้เกิดความเสียหายเท่านั้นที่ผู้ก่อเหตุต้องเป็นผู้รับผิดในผลแห่งความเสียหายที่เกิดขึ้น หมายความว่าในเหตุทุกเหตุที่ก่อให้เกิดผลขึ้นเฉพาะแต่เหตุที่ผู้กระทำคาดหมายหรือควรคาดหมายได้ว่าการกระทำของตนจะก่อให้เกิดความเสียหายเท่านั้นที่เป็น "เหตุที่เหมาะสม" ในการก่อความเสียหายที่ผู้กระทำต้องมีความรับผิดในทางละเมิด ด้วยเหตุนี้ตามทฤษฎีนี้จึงถือว่าความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลต้องเหมาะสมหรือเพียงพอ (adequate) หรือเหตุนั้นต้องเหมาะสมหรือเพียงพอที่จะก่อให้เกิดผลเช่นนั้นด้วยจึงจะเกิดความรับผิดในทางละเมิด หากเหตุไม่เหมาะสมที่จะก่อให้เกิดผลเช่นนั้นจะเกิดความรับผิดในทางละเมิดไม่ได้ ทฤษฎีนี้

---

[56] จิตติ ติงศภัทิย์, กฎหมายอาญา ภาค 1, 2536, น. 40 , หยุด แสงอุทัย, อธิบายกฎหมายลักษณะอาญา, 2495, น. 44 -45 และเกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1, 2538, น. 209.

[57] จิตติ ติงศภัทิย์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้, (2523), น. 212.

[58] จิตติ ติงศภัทย์, กฎหมายอาญา ภาค 1 , 2536, น. 41 และเกียติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1, 2538, น. 218 .

ให้พิจารณาว่าการกระทำผิดของผู้กระทำเหมาะสมจะให้เกิดความเสียหายนั้นโดยทั่วไปหรือไม่ หรือพิจารณาว่าการกระทำผิดและความเสียหายนั้นมีความเกี่ยวพันกันพอสมควรหรือไม่ (reasonable connection)[59] หากการกระทำความผิดเหมาะสมที่จะก่อให้เกิดความเสียหายนั้น หรือโดยทั่วไปแล้วมีความเกี่ยวพันกับความเสียหายพอสมควร ความรับผิดในทางละเมิดจะเกิดขึ้น แต่หากการกระทำผิดไม่เหมาะสมที่จะก่อให้เกิดความเสียหายนั้น โดยทั่วไปแล้วไม่มีความเกี่ยวพันกับความเสียหายพอสมควร ความรับผิดในทางละเมิดก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ เพราะฉะนั้นหากมีเหตุแทรกแซงหรือเหตุสอดแทรกที่ผู้กระทำผิดไม่สามารถคาดหมายได้เกิดขึ้นจนก่อให้เกิดผลหรือความเสียหายเช่นนั้น ความรับผิดในทางละเมิดจะไม่เกิดขึ้น เพราะเหตุแทรกแซงดังกล่าวมาตัดความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลให้ขาดลง หมายความว่าในบรรดาเหตุหรือการกระทำผิดทั้งหลายที่ก่อให้เกิดผลหรือความเสียหายขึ้นผู้ที่ต้องรับผิดคือผู้ที่กระทำเหตุหรือกระทำความผิดที่ตามปกติย่อมก่อให้เกิดผลหรือความเสียหายเช่นนั้น เช่น ก. เคาะศีรษะ ข.เบา ๆ แต่ ข. มีกะโหลกศีรษะที่บางเป็นพิเศษ ข. จึงตาย เช่นนี้ในทางละเมิด ก. ไม่ต้องมีความรับผิดยึดหลักตามทฤษฎีเหตุที่เหมาะสม แต่หากยึดหลักตามทฤษฎีเงื่อนไข ก.ต้องรับผิดในกรณีนี้เหตุแทรกแซง คือ ข. มีกะโหลกศีรษะที่บางเป็นพิเศษ ซึ่ง ก. ไม่สามารถคาดหมายได้ จึงมาตัดความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลให้ขาดลง[60] และความคาดหมายได้หรือไม่ถึงเหตุแทรกแซงดังกล่าว ต้องเปรียบเทียบกับวิญญูชนที่อยู่ในวิสัยและพฤติการณ์เดียวกันกับผู้ก่อความเสียหาย หากวิญญูชนสามารถคาดหมายได้ถึงเหตุแทรกแซงดังกล่าวแสดงว่าความเสียหายเป็นผลธรรมดาที่ต้องเกิดขึ้นจากการกระทำความผิดของผู้ก่อความเสียหายความรับผิดในทางละเมิดที่เกิดขึ้น และผลธรรมดาคือผลที่วิญญูชนคาดเห็น (foresee) อันเป็นผลตามทฤษฎีเหตุที่เหมาะสมหรือเป็นผลที่ผู้กระทำสามารถคาดเห็นความเป็นไปได้ของผลนั้นว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำของตนนั่นเอง ทฤษฎีผลธรรมดานี้มีข้อเสียตรงที่ว่า ทำให้ความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงไม่ได้รับการชดใช้เยียวยา เพราะถือว่าการกระทำเฉพาะแต่ที่เป็นเหตุอันเหมาะสมที่จะส่งผลให้เกิดความเสียหายขึ้นเท่านั้นที่ผู้กระทำจะต้องรับผิด ดังนั้นจึงเป็นการผลักภาระให้แก่ผู้เสียหายซึ่งมิได้มีส่วนผิดจะต้องรับเอาความเสียหายนั้นไว้อย่างไม่ยุติธรรม

3) ทฤษฎีผลโดยตรงไม่ไกลไปกว่าเหตุ เป็นทฤษฎีตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาไทยที่นำทฤษฎีเงื่อนไขและทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมมาใช้ผสมผสานกัน ในชั้นแรกจะใช้ทฤษฎีเงื่อนไขก่อนในตอนต้น ดูเหตุทุกเหตุที่เกี่ยวข้องให้รับผิดไปตลอดสายก่อน หากไม่มีการกระทำใด

---

[59] จิตติ ติงศภัทิย์, กฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2546), น. 42.

[60] จิตติ ติงศภัทิย์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้, 2535, น. 212 .

ความเสียหายไม่เกิด ผู้กระทำการนั้นต้องมีความรับผิด แม้ความเสียหายเกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลอื่นด้วยก็ตาม หลังจากนั้นจึงนำทฤษฎีมูลเหตุที่เหมาะสมมาใช้ในตอนปลาย โดยพิจารณาในแต่ละเหตุว่าเหตุใดที่ผู้กระทำคาดเห็นหรือควรคาดเห็นว่าการกระทำของตนอาจก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นเฉพาะแต่เหตุนั้นเท่านั้นที่ผู้กระทำต้องมีความรับผิดในทางละเมิด เหตุใดที่ผู้กระทำคาดเห็นไม่ได้ก็ตัดออกไป อันเป็นการมองย้อนไปในเหตุทุกเหตุที่ก่อให้เกิดผล และหากเหตุใดไกลกว่าเหตุหรือคาดหมายไม่ได้หรือมีเหตุแทรกแซงมาตัดความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลให้ขาดลง ศาลจะตัดเหตุนั้นทิ้งไปจนเหลือแต่เหตุที่เหมาะสมเท่านั้น ตามความจริงทฤษฎีเงื่อนไขและทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมมิได้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน แต่ศาลไทยนำทั้งสองทฤษฎีมาผสมผสานกันเพื่อใช้ในการพิจารณาหลักเกณฑ์ความรับผิดในทางละเมิดประการสุดท้าย[61] เพราะเห็นว่าหากใช้แต่เพียงทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งอาจก่อความไม่ยุติธรรมแก่คู่กรณีเพราะทั้งสองทฤษฎีต่างมีข้อเสียในตัวเอง เช่น ในเรื่องละเมิดกฎหมายดูผลแห่งการกระทำอันเป็นผลธรรมดาหรือโดยตรงหรือใกล้ชิดกับเหตุเท่านั้น ถ้าจำเลยซึ่งเป็นเจ้าหนี้ของโจทก์เก็บรักษาสมุดเช็คและตราบอกบัญชีไว้เองก็เป็นการป้องกันอย่างดี ผู้ร้ายจะหาโอกาสปลอมเช็คไปเบิกเงินของโจทก์ได้ยาก อาจตำหนิจำเลยในทางปกครองได้ แต่จำเลยไม่ต้องรับผิดฐานละเมิด เพราะไม่ใช่ผลโดยตรงใกล้ชิดกับการกระทำของจำเลย[62]เป็นต้น

กล่าวสรุปคือ ทฤษฎีทั้งสองนี้ต่างก็มีข้อดีและข้อเสียอยู่ด้วยกัน ทฤษฎีเงื่อนไขที่ถือหลักว่า ถ้าไม่มีการกระทำแล้วความเสียหายก็ย่อมไม่เกิดผู้นั้นจึงต้องรับผิด มีหลักตรงกับความจริงตามธรรมชาติ แต่ก็มีข้อเสียเพราะทำให้ผู้กระทำละเมิดต้องรับผิดโดยไม่มีขอบเขตตลอดจนถึงความเสียหายที่ไม่มีใครคาดหมายได้ก็ต้องรับผิด ส่วนทฤษฎีมูลเหตุที่ถือว่าผลที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดต้องเป็นผลที่ตามปกติควรจะเกิดจากการกระทำของผู้กระทำ มีข้อดีตรงที่ตามหลักวินิจฉัยความผิดหรือความประมาทเลินเล่อของผู้กระทำ วินิจฉัยตามพฤติการณ์ที่บุคคลที่อยู่ในฐานะเช่นนั้นควรจะทราบ แต่มีข้อเสียตรงที่เป็นการจำกัดผลที่ผู้กระทำต้องรับผิดให้แคบลง อยู่ภายในขอบเขตที่ผู้กระทำความผิดได้คาดเห็นเท่านั้น จึงขัดกับความเป็นจริงที่อาจมีความเสียหายที่เป็นผลโดยตรงจากการกระทำของผู้กระทำแท้ ๆ แต่ผู้กระทำละเมิดกลับไม่ได้ต้องรับผิด[63]

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความรับผิดในทางละเมิดเป็นหนี้หรือความรับผิดในทางแพ่งชนิดที่เกิดโดยนิติเหตุ เกิดจากการที่บุคคลฝ่าฝืนหน้าที่ประการหนึ่งหรือหลายประการที่เกิดขึ้นโดยกฎหมาย ซึ่งกฎหมายมุ่งคุ้มครองสิทธิบางอย่างแก่บุคคลทั่วไปในสังคม และหากการฝ่าฝืนหน้าที่

---

[61] จรัญ ภักดีธนากุล, หมายเหตุท้ายคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ 981/2531 (ประชุมใหญ่). น. 316.

[62] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 131/2496

[63] ไพจิตร ปุญญพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด, 2538.

ดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหาย บุคคลผู้กระทำการฝ่าฝืนต้องรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย ความรับผิดในทางละเมิดจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการกระทำความผิดของผู้มีความรับผิดหรือเหตุ และการกระทำความผิดดังกล่าวต้องก่อให้เกิดความเสียหายหรือผลแก่ผู้เสียหาย และความเสียหายหรือผลที่เกิดขึ้นต้องมีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดหรือเหตุของผู้มีความรับผิด โดยความรับผิดในทางละเมิดมีวัตถุประสงค์เพื่อเยียวยาให้ผู้เสียหายได้บังคับตามสิทธิของตนต่อผู้ก่อความเสียหายเป็นการเยียวยาให้ผู้เสียหายกลับสู่ฐานะเดิมหรือใกล้เคียงกับฐานะเดิมให้มากที่สุด

2.3 ความแตกต่างระหว่างความรับผิดทางละเมิดกับความรับผิดทางอาญา

คดีละเมิด เป็นคดีในทางแพ่ง ผู้ได้รับความเสียหายมีสิทธิในการว่ากล่าวหรือเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเป็นการบังคับเรียกร้องในทางแพ่งโดยไม่ต้องคำนึงถึงมูลในทางอาญา การกระทำบางอย่างเป็นความผิดทางแพ่งและทางอาญา การกระทำบางอย่างไม่เป็นความผิดทางอาญาแต่เป็นละเมิดได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อมีความแตกต่างกันและเกี่ยวพันกันเช่นนี้กฎหมายจึงได้วางหลักในการพิพากษาคดีละเมิดไว้[64] สำหรับประเทศไทย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 424 ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ว่า “ในการพิพากษาคดีข้อความรับผิดเพื่อละเมิดและกำหนดค่าสินไหมทดแทนนั้นท่านว่าศาลไม่จำต้องดำเนินตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายลักษณะอาญาอันว่าด้วยการที่จะต้องรับโทษ และไม่จำต้องพิเคราะห์ถึงการที่ผู้กระทำผิดต้องคำพิพากษาลงโทษทางอาญาหรือไม่” นอกจากนี้ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังได้บัญญัติหลักเกณฑ์เพื่อให้สอดคล้องกันไว้ในมาตรา 47 วรรคหนึ่ง ซึ่งได้บัญญัติว่า “คำพิพากษาคดีส่วนแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดของบุคคลในทางแพ่ง โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำผิดหรือไม่”

ในทางอาญานั้นคงพิจารณาว่าจำเลยกระทำผิดตามฟ้องหรือไม่ แต่ในทางแพ่งต้องพิจารณาว่าจำเลยต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือไม่ จะเห็นได้ว่า หลักเกณฑ์คดีแพ่งและคดีอาญาแตกต่างกัน แต่การกระทำเดียวกันอาจเป็นความผิดตามกฎหมายสาขาหนึ่ง แต่ไม่เป็นความผิดตามกฎหมายอีกสาขาหนึ่งได้[65] เช่น โจทก์ฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาว่าลักข้าวของโจทก์ ศาลพิพากษาว่าจำเลยเอาข้าวไปจริง แต่มิได้เจตนา จึงมิใช่ลักทรัพย์ โจทก์มีคำขอทางแพ่งมาด้วยให้คืนทรัพย์หรือใช้ราคา ศาลพิพากษาให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาข้าว จำเลยฎีกาว่าเมื่อคดีอาญายกฟ้องแล้ว จำเลยไม่ได้ลักข้าว จำเลยก็ไม่ควรต้องชดใช้ราคาข้าวอีก ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าคำพิพากษาคดีส่วนแพ่งต้อง

---

[64] วารี นาสกุล, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด จัดการงานนอกสั่ง และลาภมิควรได้, 2557, น. 11.

[65] *เพิ่งอ้าง,* น. 11.

เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยความรับผิดของบุคคลในทางแพ่งโดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำผิดหรือไม่จำเลยต้องคืนทรัพย์หรือใช้ราคา[66] บทบัญญัติของกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดของบุคคลในทางอาญาและในทางแพ่งเป็นคนละส่วนแยกออกต่างหากจากกัน ดังนั้น แม้พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีอาญาแก่จำเลยที่ 1 แล้วโจทก์ทั้งสองก็ฟ้องคดีเพื่อเรียกร้องให้จำเลยที่ 1 รับผิดทางแพ่งต่อโจทก์ทั้งสองได้[67]

สรุปความแตกต่างระหว่างความรับผิดทางละเมิดกับความรับผิดทางอาญาในลักษณะที่สำคัญมีดังนี้

ก) ความรับผิดทางละเมิดกฎหมายมุ่งประสงค์ที่จะเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่เอกชนคนใดคนหนึ่ง ซึ่งได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อความเสียหายเกิดขึ้น กฎหมายต้องการที่จะให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายได้รับชดใช้เยียวยาในความเสียหายนั้น ถ้าทำให้คืนสภาพเดิมไม่ได้ก็พยายามที่จะให้ใกล้เคียงกับสภาพเดิมมากที่สุด ส่วนความรับผิดทางอาญามีวัตถุประสงค์ต่างกับความรับผิดทางละเมิด ความรับผิดทางอาญาเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดไม่ว่าจะเป็นโทษประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ หรือริบทรัพย์ กฎหมายมุ่งจะบำบัดความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ชุมชนเป็นส่วนรวมเพราะเมื่อเกิดการกระทำความผิดอาญาขึ้น ชุมชนย่อมได้รับการกระทบกระเทือนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยในทางตรง คือ ความสงบสุขเรียบร้อยของชุมชนหรือผลประโยชน์ของชุมชนได้รับความกระทบกระเทือน ในทางอ้อมคือการกระทำนั้นจะเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีแก่บุคคลอื่นต่อไปภายหน้า โดยเหตุนี้กฎหมายจึงต้องลงโทษผู้กระทำผิด ให้ผู้กระทำเข็ดหลาบและเป็นการยับยั้งบุคคลอื่นไม่ให้เอาอย่าง การกระทำใดที่กฎหมายถือว่าเป็นความผิดอาญา โดยส่วนใหญ่แล้ว การกระทำนั้นจะเป็นละเมิดด้วย ทั้งนี้ เพราะนอกจากการกระทำนั้นจะไปกระทบกระเทือนต่อชุมชนโดยส่วนร่วมตามที่กฎหมายบัญญัติแล้ว ยังจะไปทำให้เกิดความเสียหายต่อเอกชนคนใดคนหนึ่งอีกเป็นส่วนตัวด้วย เช่น ก ทำร้ายร่างกาย ข จนได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ มีความผิดต้องระวางโทษตามกฎหมายอาญา ในขณะเดียวกันการกระทำของ ก ทำให้ ข ต้องได้รับความเสียหายแก่ร่างกาย ต้องรักษาพยาบาลบาดแผล เป็นเหตุให้ต้องเสียค่าใช้จ่าย เสียเวลาประกอบอาชีพ ต้องได้รับความทุกข์ทรมานจากความเจ็บปวด เช่นนี้ ก ต้องรับผิดในการทำละเมิดและต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ ข [68] เป็นต้น

---

[66] คำพิพากษาฎีกาที่ 484 / 2494

[67] พิพากษาศาลฎีกาที่ 8414 / 2552

[68] วารี นาสกุล. *อ้างไว้เชิงอรรถที่ 65,* น. 11, 13

ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดทางแพ่งนั้นคือมุ่งที่ตัวผู้เสียหายเป็นสำคัญว่า ผู้เสียหายซึ่งถูกกระทำการล่วงสิทธิผิดหน้าที่นั้น เสียหายอย่างไร ควรได้รับการชดใช้เพื่อบรรเทาความเสียหายอย่างไร มิใช่เป็นเรื่องที่กฎหมายมุ่งจะลงโทษผู้กระทำผิด[69]

ข) การกระทำผิดอาญาบางอย่างอาจไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่เอกชนคนใดโดยเฉพาะ ในกรณีเช่นว่านี้ ย่อมไม่ก่อให้เกิดความรับผิดในทางแพ่ง เช่น ความผิดฐานสวมเครื่องแบบของเจ้าพนักงานโดยไม่มีสิทธิ หรือการขับรถฝ่าฝืนพระราชบัญญัติจราจร ดังนี้ บุคคลผู้กระทำจึงไม่ต้องมีความรับผิดฐานทำละเมิด ในบางกรณีอาจมีความรับผิดทางละเมิดอย่างเดียวโดยไม่มีความผิดทางอาญา เช่น ก ใช้ให้ขอลูกจ้างขับรถยนต์ไปส่งบุตรของ ก ไปโรงเรียน ในระหว่างทาง ข ขับรถยนต์โดยประมาทชน ค ตาย ก ต้องรับผิดในทางแพ่งฐานละเมิด แต่ไม่มีความผิดทางอาญา[70]

ค) ความรับผิดทางละเมิดไม่ระงับไปด้วยความตายของผู้กระทำความผิด คงตกทอดเป็นมรดกด้วย แต่ผู้รับมรดกรับผิดเพียงเท่าที่ตนได้รับมรดกเท่านั้น ลักษณะในทางแพ่งที่แตกต่างกับทางอาญาคือความรับผิดทางอาญานั้นตายตามตัวผู้กระทำผิด แต่คดีแพ่งจะไม่ระงับไปด้วยความตายของจำเลย เว้นแต่จะเป็นหนี้ที่เป็นการเฉพาะตัว เช่น ก จ้าง ข วาดรูป ต่อมา ข ตาย ถือว่าหนี้ระงับเพราะในกรณีนี้เป็นการเฉพาะตัว ส่วนหนี้อื่น ๆ เช่น หนี้เหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ คงอยู่ในหลักที่ว่าคดีแพ่งไม่ระงับตามตัวผู้กระทำซึ่งในเรื่องละเมิดก็อยู่ในหลักเดียวกัน[71]เป็นต้น

ง) ความรับผิดทางละเมิดผู้กระทำละเมิดไม่จำต้องถึงกับมีเจตนาทางอาญา คือแม้ผู้กระทำจะไม่ได้ประสงค์ต่อผลหรือเล็งเห็นผลในการกระทำความเสียหายให้แก่ผู้อื่น เพียงแต่การกระทำนั้นเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำให้ผู้อื่นเป็นอันตราย ผู้นั้นก็ต้องรับผิดเพื่อละเมิดแล้ว เช่น ก ตัดต้นไม้ในที่ดิน ของ ข โดย ก เข้าใจว่าเป็นที่ดินของตน ก็ต้องรับผิดเพื่อละเมิด แต่ความรับผิดทางอาญานั้น โดยปกติผู้กระทำต้องมีเจตนา แต่ในตัวอย่างข้างต้น ก ไม่มีความผิดทางอาญาเพราะขาดเจตนา[72]

ในความรับผิดทางละเมิด ผู้กระทำเพียงแต่มีความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ส่วนความผิดทางอาญานั้นโดยปกติผู้กระทำจะต้องมีเจตนาจึงจะถือว่ามีความผิด แต่สำหรับเจตนาในทางอาญากับจงใจในทางแพ่งนั้น เจตนาทางอาญามีระดับสูงกว่าจงใจทางแพ่ง ไม่ได้มีระดับที่เท่ากัน แม้จะมีจงใจทางแพ่ง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าจะมีเจตนาทางอาญาเสมอไป เพราะเจตนา

---

[69] *เพิ่งอ้าง*, น. 14

[70] *เพิ่งอ้าง*, น. 15

[71] *เพิ่งอ้าง*, น. 15

[72] *เพิ่งอ้าง*, น. 15-16.

ในทางอาญานั้น หมายถึง กระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำ และในขณะเดียวกันผู้กระทำประสงค์ต่อผลหรือย่อมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้น ถ้าผู้กระทำมิได้รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิดจะถือว่าผู้กระทำประสงค์ต่อผลหรือย่อมเล็งเห็นผลของการกระทำมิได้ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 59 วรรคสองและวรรคสาม ส่วนจงใจในทางแพ่งนั้นเพียงแต่รู้สำนึกถึงผลเสียหายอันจะเกิดจากการกระทำของตนเท่านั้นก็เป็นจงใจแล้ว[73] เช่น จำเลยถูกศาลพิพากษาลงโทษฐานฆ่าคนตายโดยไม่เจตนาตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 290 ถือว่าจำเลยได้ทำละเมิดต่อผู้ตายแล้ว เพราะการที่จำเลยได้ใช้มีดแทงผู้ตายถือเป็นการกระทำโดยจงใจทำร้ายผู้ตายโดยผิดกฎหมายอยู่ในตัวแล้ว แม้จะไม่มีเจตนาฆ่าก็เป็นการกระทำละเมิด เจตนากระทำกับจงใจกระทำจะถือว่าเป็นอย่างเดียวกันไม่ได้[74] เป็นต้น

ในทำนองเดียวกัน กรณีประมาทเลินเล่อในทางแพ่ง ซึ่งในทางอาญาเรียกว่า ประมาทในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดเมื่อได้กระทำโดยประมาทตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 59 วรรคแรกนั้น ระดับแห่งความประมาทเลินเล่อทางแพ่งและประมาททางอาญาไม่เท่าเทียมกัน ในทางแพ่ง ประมาทเลินเล่อ หมายถึง การกระทำโดยไม่จงใจ ไม่ใช้ความระมัดระวังตามสมควรโดยเทียบกับระดับแห่งความระมัดระวังของคนธรรมดาซึ่งอยู่ในฐานะของผู้กระทำและคำนึงถึงพฤติการณ์อื่นประกอบด้วย ส่วนทางอาญานั้น กระทำโดยประมาทได้แก่ กระทำความผิด มิใช่โดยเจตนา แต่กระทำโดยปราศจากความระมัดระวัง ซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจะต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นว่านั้นได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 59 วรรคสี่ ประมาททางอาญาย่อมเป็นประมาทเลินเล่อทางแพ่ง แต่ประมาทเลินเล่อทางแพ่งอาจไม่เป็นประมาทางอาญาก็ได้ เพราะในทางอาญามุ่งหมายถึงการไม่ระมัดระวังถึงขนาดที่จะเป็นภัยแก่ชุมนุมชน จึงหาทางป้องกันโดยกำหนดโทษไว้[75]

จ) ความรับผิดทางละเมิดผู้กระทำละเมิด หรือใช้ให้บุคคลอื่นทำละเมิด หรือสนับสนุนให้บุคคลอื่นทำละเมิด ต้องรับผิดทางละเมิดเท่ากัน แต่ความรับผิดทางอาญาสำหรับผู้ใช้ผู้สนับสนุน กฎหมายบัญญัติโทษไว้ไม่เท่ากัน[76]

ฉ) ความรับผิดทางละเมิดนั้น บางครั้งบุคคลผู้มิได้กระทำละเมิดต้องรับผิดด้วย เช่น นายจ้างรับผิดเพื่อละเมิดสำหรับการกระทำของลูกจ้างในทางการที่จ้าง หรือตัวการรับผิดเพื่อละเมิดสำหรับการกระทำของตัวแทน เป็นต้น แต่ความรับผิดทางอาญานั้น ผู้กระทำความผิดเท่านั้นที่

---

[73] ไพจิตร ปุญญพันธุ์, .คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด, 2558, น. 47.

[74] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1104 / 2509

[75] *เพิ่งอ้าง,* น. 47-48

[76] วารี นาสกุล. *อ้างไว้เชิงอรรถที่ 72,* น.16.

จะต้องรับผิด เว้นแต่ความผิดที่กฎหมายบัญญัติความรับผิดไว้โดยเฉพาะ เช่น ในความผิดฐานอั้งยี่ซ่องโจรตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 211[77]

ช) ความรับผิดทางละเมิดในบางกรณีมีบทสันนิษฐานว่าเป็นความผิด แต่ความรับผิดทางอาญา ไม่มีบทสันนิษฐานว่าเป็นความผิด การกระทำอย่างไรเป็นความผิด ต้องมีบทกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง เว้นแต่ ความผิดบางฐาน เช่น ความผิดฐานดำรงชีพอยู่ด้วยผลจากการหากินของผู้ค้าประเวณีหรือความผิดฐานอั้งยี่ซ่องโจร[78]เป็นต้น

2.4 หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญา

หลักการดำเนินคดีอาญาและหลักการดำเนินคดีแพ่งมีความแตกต่างกันหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นหลักการของการดำเนินคดี สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องร้อง ขอบเขตความรับผิด หลักการรับฟังพยานหลักฐาน ส่งผลให้หลักการดำเนินคดีอาญาและคดีแพ่งมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน จึงทำให้มีการแยกศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาและคดีแพ่งออกจากกัน อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความแตกต่างกันในหลายประการ แต่การกระทำความผิดในทางอาญาบางฐานความผิดอาจก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องในทางแพ่งแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ได้ซึ่งเรียกกันว่า คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา

เพื่อทำความเข้าใจจึงขอเริ่มต้นอธิบายให้เห็นถึงหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และหลักการดำเนินคดีแพ่ง ว่ามีวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีแตกต่างกันอย่างไร

2.4.1 ระบบการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาในทางทฤษฎีแบ่งเป็น 2 ระบบ คือระบบไต่สวน (Inquisitorial System)และระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

ก) ระบบไต่สวน

ในระบบไต่สวนไม่มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องกับหน้าที่พิจารณาพิพากษาออกจากกัน[79]การดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนมีเพียงผู้ไต่สวนกับผู้ถูกไต่สวนเท่านั้น ผู้ไต่สวนคือผู้พิพากษาหรือศาล จะเป็นผู้ดำเนินการตั้งแต่เริ่มคดี จนกระทั่งตัดสินคดีโดยเป็นผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบความจริงเพียงองค์กรเดียว ผู้ไต่สวนสามารถเริ่มคดีได้เอง การแสวงหาพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น ผู้ไต่สวนสามารถใช้วิธีการใดก็ได้ตาม

---

[77] *เพิ่งอ้าง*, น. 16.

[78] *เพิ่งอ้าง*, น. 16-17.

[79] คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญชน, 2555), น. 61.

อำเภอใจ เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงในการกระทำความผิด คำรับสารภาพของผู้ถูกไต่สวนถือเป็นหัวใจสำคัญ ดังนั้น วิธีการใดที่จะทำให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพของผู้ถูกไต่สวน ผู้ไต่สวนสามารถกระทำได้ แม้แต่การทรมานร่างกายผู้ถูกไต่สวนเพื่อให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพ ผู้ถูกไต่สวนจึงเปรียบเสมือนวัตถุแห่งการซักฟอก ไม่มีสิทธิใด ๆ ในการต่อสู้คดี ในระบบไต่สวน ผู้ถูกไต่สวนจะมีฐานะเป็น กรรมในคดี[80]

วิธีพิจารณาของการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนมีลักษณะแบบไม่มีคู่พิพาท มีแต่ผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวน โดยผู้ถูกไต่สวนจะอยู่ในลักษณะตั้งรับ (passive)[81] ขั้นตอนกระบวนการดำเนินคดีจะมาจากผู้ไต่สวน วิธีพิจารณาจะเป็นแบบลับ กล่าวคือ ผู้เสียหายหรือผู้ถูกไต่สวนจะไม่ทราบขั้นตอนกระบวนการในการพิจารณาคดีมากนัก ผู้ไต่สวนจะเป็นผู้กำหนดขั้นตอนกระบวนการในการดำเนินคดีทั้งหมด รวมถึงการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงในคดี อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนจะเน้นไปที่การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

ข้อเสียของระบบไต่สวน คือ อำนาจชี้ขาดทั้งกระบวนการอยู่ในดุลพินิจของคนเพียงคนเดียว ไม่มีการตรวจสอบหรือคานอำนาจหน้าที่ ซึ่งอาจก่อให้เกิดการพิจารณาพิพากษาโดยไม่บริสุทธิ์ใจ มีอคติต่อผู้ถูกไต่สวนได้ง่าย และที่สำคัญ การที่ผู้ถูกไต่สวนมีฐานะเป็นกรรมในคดี ทำให้เขาไม่มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหา[82] โดยดำเนินคดีอาญาโดยรัฐตามระบบไต่สวนเป็นการดำเนินคดีอาญาที่ใช้ “หลักการตรวจสอบ” แต่การตรวจสอบความจริงในเนื้อหาแห่งคดีในระบบไต่สวนนี้ เป็นการตรวจสอบความจริงที่ละเลยต่อสิทธิมนุษยชนโดยสิ้นเชิง[83]

ข) ระบบกล่าวหา

การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหามีที่มาจากประเทศอังกฤษ โดยมีวิวัฒนาการเริ่มจากการให้คู่ความต่อสู้กันในสมัยโบราณ แล้วพัฒนามาเป็นการให้โจทก์นำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของจำเลย และให้จำเลยนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนต่อหน้าศาลหรือ

---

[80] คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น. 61.

[81] ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความ เล่ม 1. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552), น. 28.

[82] สุภาภรณ์ พฤกษ์ชัยกุล, “หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย และมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแน่งทางการเมือง.” (วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2557), น. 7.

[83] นิธิพัฒน์ เรืองวิวัฒนโรจน์, “การยื่นคำร้องขอบังคับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา.” (วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2552), น. 10.

ลูกขุนซึ่งเป็นคนกลาง ศาลผู้ทำการชี้ขาดตัดสินคดีไม่สามารถเริ่มคดีเองได้ เนื่องจากในระบบกล่าวหานี้ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีได้ต่อเมื่อมีการยื่นฟ้องเข้ามา ในระบบกล่าวหาจะแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” กับ “หน้าที่พิจารณาพิพากษา” คดีต่างหากจากกัน ศาลไม่อาจเริ่มคดีได้ด้วยตนเอง จะเน้นในเรื่องที่ให้คู่ความแต่ละฝ่ายต่อสู้กันเอง จึงมีการยกฐานะให้จำเลยขึ้นมาเป็น “ประธานในคดี” มีสิทธิต่าง ๆ ในการต่อสู้คดีเท่าเทียมกับโจทก์ หน้าที่ในการแสวงหาพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในคดีจะเป็นหน้าที่ของโจทก์และจำเลย โดยในระบบกล่าวหาเชื่อว่า หากปล่อยให้คู่ความต่อสู้กันอย่างเต็มที่แล้วจะทำให้ความจริงปรากฏมาเอง วิธีพิจารณาของการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาจะมีวิธีพิจารณาแบบคู่พิพาท[84] กล่าวคือ โจทก์และจำเลยซึ่งเป็นคู่ความในคดีต้องต่อสู้กันและศาลจะวางเฉย (passive) ปล่อยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันเอง การดำเนินคดีจะมีหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัดในเรื่องเกี่ยวกับพยานหลักฐาน โดยศาลจะคอยดูแลไม่ให้คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดทำผิดกติกา จึงอาจเปรียบบทบาทของศาลในการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาว่ามีลักษณะเป็นกรรมการตัดสินกีฬา ส่วนวิธีพิจารณาจะเป็นแบบเปิดเผยประชาชนทั่วไปสามารถเข้ามารับฟังการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลได้เพื่อเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล สำหรับหน้าที่แสวงหาพยานหลักฐานของการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาจะตกเป็นหน้าที่ของคู่ความแต่ละฝ่ายเป็นหลัก เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบลักษณะของวิธีพิจารณาในการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาแล้วอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาจะเน้นหนักไปที่การประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน[85]

การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในระบบกล่าวหา เป็นหลักที่เกิดขึ้นในภายหลังระบบไต่สวน เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในระบบไต่สวนไม่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน จึงมีการปรับปรุงหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรม โดยมีแนวคิดว่า ผู้ที่กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายอาญาเป็นผู้กระทำความผิดต่อรัฐด้วย รัฐจึงมีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด พร้อมทั้งจัดหาพยานหลักฐานและลงโทษผู้กระทำความผิดด้วย[86] แนวคิดดังกล่าวมีผลต่อการดำเนินคดีอาญาที่องค์กรของรัฐต้องกระตือรือร้นร่วมมือกันในการค้นหาความจริง โดยไม่จำกัดรูปแบบ (Active Role) การค้นหาความจริงในคดีอาญา จึงสามารถทำได้อย่างกว้างขวาง โดยมีข้อกำหนดที่ต้องให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการต่อสู้คดี

---

[84] ปกป้อง ศรีสนิท. (2552,7 พฤษภาคม). “ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในวิธีพิจารณาความอาญา.” ยืนหยัดบนหลักนิติธรรม. จัดพิมพ์ ในโอกาสครบรอบ 72 ปี ศ.ดร.คณิต ณ นคร, น. 123.

[85] สุภาภรณ์ พฤกษ์ชัยกุล, หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย และมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแน่งทางการเมือง, 2557, น. 8.

[86]หลวงอรรถไกวัลวที และ พลโทสุข เปรุวัน, ระบบอัยการและศาลทหาร, 2510, น. 34.

อย่างเต็มที่ วิธีการที่พัฒนาขึ้นมาคือมีการแยกภารกิจในการตรวจสอบความจริงออกเป็นสองขั้นตอน ขั้นตอนแรกเป็นการตรวจสอบความจริงโดยผ่านเจ้าพนักงานขั้นตอนหนึ่งก่อน การตรวจสอบความจริงในชั้นเจ้าพนักงานนี้จะอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรอัยการ เมื่อมีการตรวจสอบความจริงโดยเจ้าพนักงานแล้ว หากปรากฏว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำผิดจริง พนักงานอัยการจะยื่นฟ้องต่อศาล เพื่อให้ศาลตรวจสอบความจริงต่อไปอีกขั้นหนึ่ง โดยทั้งสององค์กรดังกล่าวต่างมีอิสระจากกัน ผู้ถูกกล่าวหามีสิทธิในการแก้ข้อกล่าวหาและต่อสู้คดีซึ่งจะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากฐานะการเป็นกรรมในคดีและมีฐานะเป็นประธานในคดี (Subject of Right) ดังนี้ ในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในระบบกล่าวหา การตรวจสอบความจริงทั้งในชั้นเจ้าพนักงานและในชั้นศาลคงเป็นไปตาม “หลักการตรวจสอบ”เช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในระบบไต่สวน แต่การตรวจสอบความจริงของทั้งสองชั้นในระบบกล่าวหานี้ จะต้องทำอย่างมีภาวะวิสัย เพื่อประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งเป็นการอำนวยความยุติธรรมโดยรัฐอย่างแท้จริง และตั้งอยู่บนพื้นฐานสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริง[87]

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชน อันเป็นเรื่องระหว่างเอกชนกับรัฐและกับองค์กรของรัฐซึ่ง เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย รวมทั้งระหว่างองค์กรของรัฐด้วยกันเอง[88] ความรับผิดทางอาญาจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความเสียหายแก่สังคมมนุษย์เกิดขึ้น เป็นเรื่องที่กระทบต่อส่วนรวมถึงขนาดที่รัฐต้องเข้าดำเนินการป้องกันและปราบปราม โดยไม่ต้องให้ผู้ใดมาร้องทุกข์กล่าวโทษ ยกเว้นแต่ความผิดบางประเภทที่เรียกว่าความผิดอันยอมความได้เท่านั้น อันเป็นความผิดที่มีลักษณะประกอบด้วยเหตุผลที่เป็นส่วนตัวของผู้เสียหายบางประการ ซึ่งรัฐจะเข้าไปดำเนินการก็ต่อเมื่อเอกชนหรือผู้เสียหายร้องทุกข์กล่าวโทษ[89]

2.4.2 หลักกฎหมายเกี่ยวกับผู้ริเริ่มคดีอาญา

หลักในการดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศมีความสัมพันธ์กับแนวคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคมของประเทศนั้น ๆ โดยหลักในการดำเนินคดีอาญามี 3 ลักษณะดังนี้

---

[87] นิธิพัฒน์ เรืองวิวัฒนโรจน์, การยื่นคำร้องขอบังคับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา, 2552, น. 11.

[88] คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้ง ที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญชน, 2549), น. 39.

[89] จิตติ ติงศภัทิย์, กฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศกึ ษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2546), น. 2.

ก) หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution)

หลักการนี้มาจากแนวความคิดที่ว่าประชาชนทุกคนมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและควบคุมอาชญากรรมในสังคม เมื่อใดมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น ประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหายและมีหน้าที่ฟ้องคดีอาญาต่อศาล เป็นการต่อสู้ระหว่างเอกชนด้วยกัน โดยศาลจะวางตัวเป็นกลางในการตัดสินคดี ต่อมา ได้มีการบัญญัติกฎหมายกำหนดให้การใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาต้องได้รับความเห็นชอบจากเจ้าพนักงานของรัฐคนหนึ่งหรือหน่วยราชการบางหน่วย เช่น attorney general เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้แทนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เป็นการออกกฎหมายให้อำนาจฟ้องคดีอาญามาอยู่ในความดูแลของรัฐมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้สิทธิในการฟ้องคดีอาญาโดยเอกชนลดลง ประชาชนมีสิทธิใช้อำนาจฟ้องคดีอาญาได้แต่เฉพาะในกรณีที่เป็นผู้เสียหายเนื่องจากการกระทำผิดอาญานั้น และอาจจะฟ้องคดีอาญาได้ในลักษณะที่เป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาเพื่อบังคับให้พนักงานอัยการต้องดำเนินคดีอาญาในศาลอันมีลักษณะของการยื่นฟ้องคดีอาญาทางอ้อม แต่โดยหลักแล้วกฎหมายมุ่งประสงค์ที่ให้อำนาจฟ้องคดีอาญาแก่พนักงานอัยการเป็นหลัก เว้นแต่ความผิดต่อส่วนตัวที่ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหาย ดังนั้น การให้อำนาจฟ้องคดีอาญาแก่ประชาชนจำกัดไว้แต่เฉพาะบุคคลที่เป็นผู้เสียหายที่แท้จริง และจำกัดสิทธิให้ผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาบางประเภทเท่านั้น อีกทั้งในกรณีที่ผู้เสียหายและพนักงานอัยการเป็นโจทก์ร่วมกัน หากพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่คดีของพนักงานอัยการ พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งให้ผู้เสียหายกระทำการหรืองดเว้นกระทำการนั้น ๆ ได้[90]

ข) หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)

การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน เป็นหลักการดำเนินคดีอาญาดั้งเดิมของประเทศอังกฤษ ซึ่งมีแนวคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม เป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคน เมื่อคดีอาญาเป็นสิ่งที่กระทบต่อส่วนรวม ประชาชนทุกคนมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม จึงมีสิทธิดำเนินคดีอาญาโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นผู้ได้รับความเสียหายโดยตรงหรือไม่ เนื่องจากประชาชนทุกคนมีหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดอาญาที่เกิดขึ้น แต่ต่อมา อังกฤษได้ผลักดันให้มีองค์กรของรัฐเข้ามารับผิดชอบหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาเหมือนเช่นองค์กรอัยการของประเทศในภาคพื้นยุโรป เนื่องจากนักกฎหมายอังกฤษเห็นว่า การให้เอกชนเป็นผู้ผลักดันกระบวนการยุติธรรมนั้นเท่ากับเป็นการแสดงให้เห็นถึงการปฏิเสธประโยชน์

---

[90] อุดม รัฐอมฤต, “การฟ้องคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์, ฉบับที่ 22, ตอนที่ 2, หน้า 249, (มิถุนายน 2535).

สาธารณะโดยสิ้นเชิง[91] ดังนั้น ในปัจจุบันประเทศอังกฤษได้จัดตั้ง Crown prosecution service (CPR) ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินคดีอาญา แต่ประชาชนก็ยังคงมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ CPR โดย CPR อาจจะเข้าดำเนินคดีเองหรืออาจจะใช้ดุลพินิจระงับการฟ้องคดีได้ตามที่เห็นสมควร โดยอังกฤษยังคงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินคดีอาญา เช่น คณะลูกขุนซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนมาทำหน้าที่ในการตัดสินชี้ขาดว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ สิ่งนี้เป็นเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลจากแนวความคิดของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนในอดีต รูปแบบการดำเนินคดีอาญาในอังกฤษจึงมีลักษณะเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความซึ่งเป็นเอกชนทั้งสองฝ่ายที่มีฐานะเท่าเทียมกันและให้ลูกขุนซึ่งเป็นประชาชนธรรมดาเข้ามาชี้ขาดตัดสินความผิดของจำเลย[92]

ค) หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเกิดขึ้นจากแนวคิดที่ว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม โดยแนวความคิดนี้เป็นแนวความคิดดั้งเดิมมาจากประเทศภาคพื้นยุโรป โดยประชาชนในสังคมจะยอมรับอำนาจรัฐเมื่อรัฐเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม หากมีการกระทำความผิดอาญาซึ่งถือว่าเป็นภัยต่อความสงบเรียบร้อยภายในสังคม รัฐถือเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญาทุกความผิด รัฐจึงมีสิทธิและหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาโดยหน้าที่นี้คือหน้าที่อำนวยความยุติธรรม รัฐไม่ถือว่าเป็นปฏิปักษ์กับประชาชนในรัฐ องค์กรต่าง ๆ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญาของรัฐ ได้แก่ ศาล อัยการ และตำรวจ ต่างมีหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรม องค์กรต่าง ๆ ดังกล่าวจึงมีหน้าที่ต้องร่วมกันและช่วยกันค้นหาความจริง ไม่มีลักษณะของการต่อสู้ ไม่เป็นการพิพาทกันระหว่างคู่ความในศาล เนื่องจากรัฐซึ่งมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรมจึงไม่อาจถูกมองว่าเป็นคู่ความกับประชาชนในรัฐได้เลย ทั้งนี้เพราะผู้ที่อยู่ตรงข้ามกับเอกชนนั้นไม่ใช่องค์กรของรัฐแต่เป็นตัวรัฐเอง อัยการและตำรวจมีหน้าที่ในการค้นหาความจริงโดยไม่ผูกมัดกับคำร้องขอของผู้ใดทั้งสิ้น ศาลก็จะกระตือรือร้น (active) ในการค้นหาความจริง[93]

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหายและเจ้าพนักงานของรัฐผู้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญาคือพนักงานอัยการ หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมีจุดมุ่งหมายในการแก้ไขผู้กระทำผิดให้สามารถกลับเข้าสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข จำกัดความสามารถหรือจำกัดโอกาส

---

[91] คณิต ณ นคร (2544, มกราคม-มิถุนายน). “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์. น. 50.

[92] คณิต ณ นคร, วิ.อาญาวิพากษ์., 2552, น. 15.

[93] สุภาภรณ์ พฤกษ์ชัยกุล, หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย และมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแน่งทางการเมือง, 2557, น. 11.

กระทำความผิดของผู้ที่กระทำผิดติดนิสัยและป้องกันหรือปราบปรามผู้กระทำความผิด[94] ซึ่งแนวคิดนี้มีผลให้รัฐเริ่มเข้ามามีบทบาทในเรื่องของการดำเนินคดีอาญาและมีหน้าที่ควบคุมอาชญากรรม โดยถือว่าความผิดอาญาที่เกิดขึ้นเป็นความผิดต่อสังคมหรือต่อรัฐ ดังนั้น รัฐหรือสังคมจึงเป็นผู้เสียหาย และเป็นผู้รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว นอกจากนี้ แนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาได้เปลี่ยนแปลงไป เช่น วัตถุประสงค์ของการลงโทษผู้กระทำความผิด เดิมที่ผู้เสียหายเป็นผู้มีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองนั้น มักมีความมุ่งหมายที่ต้องการแก้แค้นทดแทน แต่ในปัจจุบันนักกฎหมายส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การลงโทษนั้นไม่ควรจะมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้แค้นทดแทนอีกต่อไปเพราะไม่เกิดประโยชน์อย่างใดแก่สังคม และเห็นว่าการลงโทษนั้นควรจะมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดมากกว่า เพราะจะเป็นประโยชน์แก่สังคมรวมทั้งผู้กระทำความผิดจะได้มีโอกาสกลับเข้าสู่สังคม และการที่รัฐเข้ามามีบทบาทในการฟ้องคดีจะมีความเป็นกลางในเรื่องการอำนวยความยุติธรรมให้กับทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือจำเลย[95] เนื่องจากพนักงานอัยการถือเป็นตัวแทนของรัฐ ไม่ได้มีความโกรธแค้นกับจำเลยเป็นการส่วนตัว อย่างไรก็ตาม บางประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีตามระบบนี้ก็อนุญาตให้เอกชนมีอำนาจฟ้องคดีได้เช่นกัน แต่เป็นการฟ้องในขอบเขตที่จำกัดโดยจะใช้อำนาจฟ้องในความผิดบางลักษณะเท่าที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น[96]

สำหรับการดำเนินคดีอาญาของไทยนั้น จะเริ่มต้นคดีด้วยการกล่าวหาว่ามีบุคคลกระทำความผิดอาญาซึ่งอาจกระทำโดยวิธีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อเจ้าพนักงาน เพื่อให้เจ้าพนักงานเริ่มดำเนินคดีซึ่งเป็นวิธีการเบื้องต้นของประชาชนในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยการขอให้เริ่มต้นดำเนินคดีอาญา และการดำเนินคดีอาญาจะดำเนินการจนกระทั่งพนักงานอัยการได้มีการฟ้องร้องต่อศาลหรือยุติคดีโดยคำสั่งไม่ฟ้อง อีกกรณีคือ ผู้เสียหายอาจใช้วิธีการกล่าวหาต่อศาลโดยผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลด้วยตนเองอันเป็นช่องทางดำเนินคดีอาญาที่กฎหมายอนุญาตให้ทำได้อีกทางหนึ่ง[97] การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยจึงมีทั้งรูปแบบการดำเนินคดีโดยผู้เสียหาย (Private prosecution) และการดำเนินคดีโดยรัฐ (Public prosecution) รวมอยู่ด้วยกัน

---

[94] ธิติพันธ์ วงศ์พิทักษ์โรจน์, การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา, 2547, น. 13-14.

[95] อารยา เกษมทรัพย์, "การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย: ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง." (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), น. 15.

[96] นิธิพัฒน์ เรืองวิวัฒนโรจน์, การยื่นคำร้องขอบังคับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา, 2552.

[97] โกวิทย์ มีพรบูชา, การตรวจสอบการฟ้องคดีอาญาแผ่นดินของผู้เสียหายโดยพนักงานอัยการ, 2550, น. 21.

อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีอาญาของไทยอาจกล่าวได้ว่ายึดถือการดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นหลัก ส่วนการดำเนินคดีโดยเอกชนนั้นเป็นแต่เพียงข้อยกเว้นในบางกรณีเท่านั้น โดยพิจารณาได้จากกฎหมายเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการดำเนินคดีได้แต่เพียงส่วนน้อย เนื่องจากผู้เสียหายอาจดำเนินคดีอาญาได้แต่เพียงการร้องทุกข์กล่าวโทษและฟ้องคดีต่อศาล และถ้ากรณีที่ผู้เสียหายและพนักงานอัยการร่วมกันเป็นโจทก์ หากฝ่ายผู้เสียหายทำให้คดีของพนักงานอัยการเสียหายพนักงานอัยการสามารถร้องขอต่อศาลให้ยุติการกระทำหรือละเว้นการกระทำนั้นได้[98] อีกทั้งยังมีการจำกัดตัวบุคคลที่จะเข้ามาในกระบวนการยุติธรรมไว้คือเฉพาะผู้เสียหายเท่านั้นที่จะเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ ซึ่งต่างจากการดำเนินคดีโดยเจ้าพนักงานของรัฐที่กฎหมายได้กำหนดให้มีบทบาทและมีอำนาจในการดำเนินคดีมากกว่าผู้เสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้อำนาจพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 32[99]

นอกจากนี้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยมีการกำหนดให้ศาลเข้ามาร่วมค้นหาความจริงในลักษณะกระตือรือร้นด้วย เช่น มาตรา 229 ที่บัญญัติให้ศาลเป็นผู้สืบพยาน มาตรา 228 ให้ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม และมาตรา 235 ให้ศาลมีอำนาจซักถามโจทก์จำเลยหรือพยานคนใดก็ได้ บทบัญญัติกฎหมายเหล่านี้สะท้อนว่าการค้นหาความจริงในคดีอาญาของประเทศไทยใช้ระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยศาลมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบความจริง[100] ซึ่งในการถามพยานนั้นท่านอาจารย์จิตติ ติงศภัทิย์ ได้กล่าวว่า “ศาลควรถามพยานโดยยกตัวอย่างว่า ในกรณีที่จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง แต่อัยการโจทก์ว่าความไม่เก่ง โดยอาจเพิ่งรับราชการ ส่วนทนายจำเลยว่าความเก่งกว่า หรือกลับกันในอีกกรณีหนึ่ง จำเลยถูกกลั่นแกล้งปรักปรำ แต่อัยการโจทก์เก่งและทนายจำเลยไม่เก่ง การถามเพื่อค้นหาความจริงของศาลจะทำให้จำเลยในกรณีแรกได้รับโทษตามความผิดที่ตนกระทำไว้จริง แต่จะช่วยจำเลยในกรณีหลังซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์ได้รับการปล่อยตัวไป”[101] ทำให้เห็นถึงความสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในคดีอาญาว่ามีความสำคัญเพียงไร

กล่าวได้ว่า ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐซึ่งเป็นเรื่องที่องค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาล้วนมีภาระหน้าที่ต้องร่วมมือกันค้นหาความจริงในคดี เพราะแต่ละองค์กรไม่ใช่

---

[98] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32

[99] ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่ม 1, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญชน, 2547), น. 30-31.

[100] Vgl etwa Claus Roxin (อ้างถึงใน คณิต ณ นคร), 2544, น. 53.

[101] ชวเลิศ โสภณวัต. (2524, 28 พฤศจิกายน -ธันวาคม). “กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ.” ดุลพาห, 28(6), น. 41.

คู่ต่อสู้ของกันและกัน แต่ทุกองค์กรมีหน้าที่จะต้องอำนวยความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือจำเลย ดังนั้น การค้นหาความจริงตามแนวคิดของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐจึงมีลักษณะเป็นการร่วมมือกันเพื่อค้นหาความจริงในเนื้อหาของคดีโดยองค์กรต่าง ๆไม่ว่าจะเป็นองค์กรที่ตกอยู่ภายใต้การดำเนินของรัฐหรือองค์กรที่เป็นอิสระ เช่น ทนายความ ต่างมีหน้าที่ในการร่วมมือกันพิสูจน์ความผิดและความบริสุทธิ์ของจำเลยด้วยกันทั้งสิ้น

2.4.3 หลักการดำเนินคดีแพ่ง

หลักการดำเนินคดีแพ่ง หรือที่เรียกว่า หลักความตกลง (Negotiation Principle) เป็นเรื่องสิทธิของเอกชนซึ่งมีต่อกันตามกฎหมายเอกชน มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองป้องกันสิทธิของเอกชนซึ่งมีต่อกัน ความรับผิดทางแพ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความเสียหายแก่เอกชนเกิดขึ้น[102] โดยให้บุคคลที่ต้องเสียหายบังคับสิทธิตนเองแก่ผู้ก่อความเสียหายหรือผู้ที่ต้องรับผิดโดยเป็นการบังคับให้คืนสู่สภาพก่อนที่จะเกิดความเสียหายเท่าที่จะเป็นไปได้[103] โดยในทางแพ่ง ผลแห่งความรับผิดคือ การใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย เป็นเรื่องเกี่ยวกับกองทรัพย์สินของผู้กระทำผิดมากกว่าตัวผู้กระทำเอง

ในคดีแพ่ง คู่ความอาจรับข้อเท็จจริงได้ทั้งในศาลและนอกศาล โดยในการรับข้อเท็จจริงโดยคู่ความในศาลนั้น มีหลักอยู่ว่า “ไม่ปฏิเสธถือว่ารับ” จึงอาจเกิดขึ้น ได้ทั้ง การที่ฝ่ายจำเลยยอมรับข้อเท็จจริงตามที่โจทก์กล่าวมาในฟ้องโดยชัดแจ้งหรือการไม่ปฏิเสธข้อหาในฟ้องของโจทก์ก็ถือว่ารับเช่นกัน อีกทั้ง คู่ความยังอาจตกลงกันให้รับข้อเท็จจริงได้ด้วย เช่น ตกลงกันให้ถือเอาคำเบิกความของพยานคนใดคนหนึ่งเป็นเครื่องชี้วัด การแพ้ชนะแห่งคดี หรือตกลงกัน ให้ศาลชี้ขาดให้ฝ่ายที่ชนะคำท้าเป็นฝ่ายชนะคดีได้[104]

สำหรับภาระการพิสจูน์ (burden of proof) ในคดีแพ่งถือหลักว่า “ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นต้องพิสูจน์ ผู้ปฏิเสธหาได้มีหน้าที่ต้องพิสูจน์ไม่” (ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat) กล่าวคือ คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใด ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน ให้หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้าง แต่หลักดังกล่าวยังมีข้อยกเว้น เช่น ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมาย หรือมีข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้น ต้องพิสูจน์เพียงแต่ว่าตนได้ปฏิบัติตาม

---

[102] จิ๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550)

[103] จิ๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด. , 2518, น. 4.

[104] อุดม รัฐอมฤต, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้ง ที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552), น.34-35.

เงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1

2.5 หลักการดำเนินคดี

คดีแพ่งและคดีอาญา มีหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการดำเนินคดีที่แตกต่างกัน โดยหลักการดำเนินคดีอาญานั้นใช้หลักตรวจสอบ ส่วนการดำเนินคดีแพ่งนั้นใช้หลักความตกลง อธิบายได้ดังนี้

2.5.1 หลักตรวจสอบ

การดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามหลักการตรวจสอบ (examination principle) กล่าวคือ องค์กรในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่ายมีหน้าที่ต้องตรวจสอบความจริงในเรื่องที่กล่าวหาและต้องตรวจสอบค้นหาความจริงโดยปราศจากข้อผูกมัดใด ๆ [105] ด้วยเหตุนี้โดยทั่วไป การดำเนินคดีอาญาจึงเป็นเรื่องระหว่างรัฐกับผู้ถูกกล่าวหา ส่วนศาลนั้น ตามปกติก็จะต้องดำเนินคดีอย่างกระตือรือร้น (active) ด้วย เพราะศาลต้องค้นหาความจริงตามภาวะวิสัยแท้ ๆ เพื่อให้สามารถวินิจฉัยตัดสินคดีได้อย่างถูกต้อง[106] และเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงในคดี ศาลมีหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบความจริงในเรื่องที่กล่าวหา และในการนี้ ศาลมีอำนาจตรวจสอบค้นหาความจริงได้โดยปราศจากข้อผูกมัดใด ๆ ศาลจะเป็นผู้ถามพยานจนกว่าจะเป็นที่พอใจ จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องพิสูจน์ความน่าเชื่อของพยานด้วยการถามค้านพยาน ในคดีอาญาจึงท้ากันไม่ได้เพราะการท้ากันเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ “หลักความตกลง”[107]

2.5.2 หลักความตกลง

หลักในการดำเนินคดีแพ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดเรื่องทฤษฎีการต่อรองหรือสัญญา ที่เรียกว่า “หลักความตกลง” (Negotiation Principle)หรือ“หลักความประสงค์ของคู่ความ”(principle of party disposition) ซึ่งคู่ความสามารถที่จะตกลงกันได้ตลอดเวลา ไม่ว่าคดีนั้นจะอยู่ในขั้นตอนใดตามแต่ที่คู่ความประสงค์ ส่วนศาลก็จะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ชี้ขาดตัดสินคดีให้เป็นไปตามสิ่งที่คู่ความนำเสนอและยังไม่ยอมรับกันเท่านั้น ด้วยเหตุนี้โดยทั่วไป การดำเนินคดีแพ่งจึงเป็นเรื่องของการต่อสู้ระหว่างคู่ความอย่างแท้จริง ส่วนศาลนั้นตามปกติก็จะวางเฉย (passive) และคอยควบคุม

---

[105] คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้ง ที่ 7 (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์วิญญชน, 2549), น. 50.

[106] จรัญชัย เคียงกิติวรรณ. “ผลของคำพิพากษาคดีอาญาที่มีต่อการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา” (วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554).

[107] คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 7), 2549, น. 41-50.

การต่อสู้คดีของคู่ความเพื่อให้เรื่องที่พิพาทกันนั้น เป็นอันยุติและเกิดความเป็นธรรมเท่านั้น[108] นอกจากนั้น ปรัชญาของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งก็เน้นไปที่การประนีประนอม คู่ความในคดีแพ่งสามารถทำความตกลงให้เรื่องต่าง ๆ ได้เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการไกล่เกลี่ย เจรจาต่อรอง หรือประนีประนอมยอมความกัน หากความตกลงนั้นไม่ขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่ความตกลงกันอย่างไร ศาลก็ต้องปฏิบัติไปตามนั้น[109]

หลักความตกลงในคดีแพ่งเป็นหลักที่ตรงข้ามกับหลักการตรวจสอบในคดีอาญา กล่าวคือ หลักความตกลงในคดีแพ่ง คู่ความเท่านั้นที่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในเรื่องข้อเท็จจริงทั้งปวงและเป็นความรับผิดชอบของคู่ความโดยลำพังตนเอง และศาลมีอำนาจชี้ขาดตัดสินคดีเฉพาะในสิ่งที่คู่ความนำเสนอเข้ามาในคดีเท่านั้น ศาลไม่มีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงใด ๆ เพิ่มเติมโดยลำพัง คู่ความต้องรับผิดชอบในความสมบูรณ์ของเรื่องหรือของข้อเท็จจริง และข้อเท็จจริงใดในฟ้องที่จำเลยไม่ปฏิเสธ กฎหมายถือว่าจำเลยยอมรับตามนั้น และข้อเท็จจริงใดที่คู่ความรับกันแล้ว ก็ไม่ต้องพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานกันอีกต่อไป ในกรณีที่จำเลยไม่ปฏิเสธหรือคู่ความรับกันแล้วนั้น กฎหมายถือว่าความจริงเป็นไปตามที่ไม่โต้แย้งหรือตามที่ยอมรับกันนั้น และข้อเท็จจริงที่ต้องนำสืบด้วยพยานหลักฐานคือข้อเท็จจริงที่จำเลยโต้แย้งเท่านั้น ข้อเท็จจริงใดที่ไม่มีการโต้แย้งหรือเป็นที่ยอมรับกันแล้วก็ไม่ต้องมีการสืบพยานกันอีก ศาลจะถือว่าความจริงเป็นไปตามนั้น ดังนั้น ศาลจึงมีหน้าที่ต้องตรวจสอบความจริงเพียงเท่าที่อยู่ในกรอบที่คู่ความกำหนดไว้เท่านั้น[110] ด้วยเหตุนี้ ในคดีแพ่งคู่ความสามารถท้ากัน แล้วให้ศาลตัดสินตามผลแพ้ชนะของคำท้าได้ แต่ในคดีอาญา ไม่สามารถที่จะท้ากันดังเช่นคดีแพ่งได้ และจำเลยจะแพ้คดีตามคำท้าไม่ได้ ดังนี้ กรณีโจทก์ฟ้องคดีอาญาและคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญารวมกันมานั้น ในคดีส่วนแพ่งศาลตัดสินชี้ขาดให้จำเลยแพ้คดีตามคำท้าได้ แต่ในคดีส่วนอาญาศาลต้องพิพากษาลงโทษจำเลยตามพยานหลักฐานหรือคำรับสารภาพของจำเลยเท่านั้น ศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลยตามคำท้าไม่ได้ กล่าวคือ จะนำหลักความตกลงหรือหลักความประสงค์ของคู่ความในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ในการดำเนินคดีอาญาไม่ได้[111] มีตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยเกี่ยวกับหลักการนี้ว่า โจทก์ฟ้องว่า จำเลยร่วมกันมีอาวุธเข้าไป

---

[108] คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการดำเนินคดี, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552)

[109] นิธิพัฒน์ เรืองวิวัฒนโรจน์, การยื่นคำร้องขอบังคับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา, 2552, น. 12.

[110] คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการดำเนินคดี, 2548, น. 172.

[111] ธานิศ เกศวพิทักษ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค3-4 (มาตรา 157 - 245). พิมพ์ครั้งที่ 9. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ บริษัท กรุงสยาม พับลิชชิ่ง จำกัด, 2555), น. 462-463.

ปลูกบ้านและยึดถือครอบครองที่ดินบางส่วนของโจทก์ ขอให้ลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 365,362 ให้รื้อสิ่งปลูกสร้างออกไปและใช้ค่าเสียหาย จำเลยให้การว่าไม่ได้บุกรุกที่ของโจทก์ที่ดินพิพาทอยู่ในเขตป่าสงวน ระหว่างสืบพยานโจทก์ โจทก์จำเลยตกลงท้ากันนำสืบพยานคนกลาง ให้ศาลพิจารณาประเด็นข้อเถียง ว่าที่พิพาทเป็นป่าสงวนหรือไม่ ถ้าเป็น โจทก์ยอมแพ้ ถ้าไม่เป็น จำเลยแพ้ยอมออกไปและรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างไปด้วย เมื่อได้ความว่าที่พิพาทไม่ใช่ป่าสงวนแห่งชาติแล้ว จำเลยย่อมแพ้คดีในส่วนแพ่ง แต่จะลงโทษจำเลยฐานบุกรุกหาได้ไม่ เพราะไม่ปรากฏตามพยานหลักฐานหรือจำเลยรับสารภาพว่าได้กระทำผิดจริงตามฟ้อง[112]

สำหรับประเทศไทยนั้น แม้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยยึดหลักความตกลงเป็นเกณฑ์สำคัญ แต่กฎหมายก็ไม่ได้ละเลยหลักการตรวจสอบ เช่น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 198 ทวิวรรคหนึ่งและวรรคสอง[113] ในกรณีจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม แม้ว่าจะเป็นคดีแพ่ง ศาลยังคงมีหน้าที่ตามในหลักการตรวจสอบอยู่ ซึ่งเป็นการผสมผสานกันระหว่างหลักการตรวจสอบกับหลักความตกลงเพราะกฎหมายเห็นว่าสิทธิแห่งสภาพบุคคล สิทธิในครอบครัว หรือกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ เป็นเรื่องสำคัญ ที่ไม่ควรปล่อยให้เป็นเรื่องของจำเลยที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนเท่านั้น

การที่กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศใดยึดหลักใดเพียงหลักเดียวย่อมเป็นนโยบายการบัญญัติกฎหมายที่สุดโต่ง เนื่องจากหากยึดหลักการตรวจสอบเพียงหลักเดียว ภาระหน้าที่ของรัฐก็จะมีมากทั้ง ๆ ที่คดีแพ่งเป็นเรื่องของเอกชน แต่หากยึดหลักความตกลงเพียงอย่างเดียวก็จะเป็นการละเลยประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์แห่งความยุติธรรมได้ ดังนั้นกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของหลาย ๆประเทศจึงมักจะผสมผสานหลักทั้งสองเข้าด้วยกัน แต่การที่จะเน้นให้หลักดำเนินคดีหลักใดมากหรือน้อยกว่ากันก็เป็นเรื่องนโยบายในการบัญญัติกฎหมายของแต่ละประเทศ[114]

---

[112] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1101 / 2516

[113] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 198 ทวิวรรคหนึ่งและวรรคสอง บัญญัติว่า “ศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีโดยขาดนัดยื่นคำให้การไม่ได้เว้นแต่ศาลเห็นว่าคำฟ้องของโจทก์มีมูลและไม่ขัดต่อกฎหมายในการนี้ศาลจะยกขึ้นอ้างโดยลำพังซึ่งข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนก็ได้เพื่อประโยชน์ในการพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีตามวรรคหนึ่งศาลอาจสืบพยานเกี่ยวกับข้ออ้างของโจทก์หรือพยานหลักฐานอื่นไปฝ่ายเดียวตามที่เห็นว่าจำเป็นก็ได้แต่ในคดีเกี่ยวด้วยสิทธิแห่งสภาพบุคคลสิทธิในครอบครัวหรือ คดีพิพาทเกี่ยวด้วยกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ ให้ศาลสืบพยานหลักฐานโจทก์ไปฝ่ายเดียวศาลอาจเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบได้เองตามที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม”

[114] คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการดำเนินคดี, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552), น. 170.

2.6 การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งและคดีอาญา

การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและมาตรฐานการพิสูจน์เป็นคนละเรื่องกัน การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน เป็นเรื่องที่ศาลจะเชื่อพยานหลักฐานนั้นหรือไม่ และเมื่อเชื่อแล้วจะมีน้ำหนักเพียงใด ส่วนมาตรฐานการพิสูจน์ หมายถึง มาตรฐานที่ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานเพื่อพิจารณาลงโทษหรือชี้ขาดในประเด็นแห่งคดี ซึ่งการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งและคดีอาญามีความแตกต่างกันในส่วนนี้ จะขออธิบาย การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งและคดีอาญา ดังต่อไปนี้

2.6.1 การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดีแพ่งและคดีอาญา

หลักการดำเนินคดีทางแพ่งและทางอาญามีความแตกต่างกัน เนื่องจากวัตถุประสงค์ของคดีแพ่งและคดีอาญาไม่เหมือนกัน ฉะนั้น การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดีแพ่งและคดีอาญาย่อมแตกต่างกัน ดังนี้

ก) ความเบื้องต้น

ภาระกิจพื้นฐานของศาลคือ การตัดสินอย่างถูกต้องและเป็นธรรม ดังนั้นการรับฟังพยานหลักฐานและการวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดี จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง อันจะทำให้ภาระกิจพื้นฐานของศาลดำเนินไปอย่างถูกต้องและเป็นธรรมสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีอาญา ซึ่งมีเรื่องเสรีภาพของร่างกายเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ดังเช่น คดีเชอรี่แอน ซึ่งเป็นข่าวใหญ่ทั้งทางหน้าหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ อันส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทั้งหมดเป็นอย่างมาก

การรับฟังพยานหลักฐานกับการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญา เป็นคนละเรื่องกัน กล่าวคือ การรับฟังพยานหลักฐานเป็นเรื่องที่ศาลจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานตามที่คู่ความประสงค์จะนำสืบหรือไม่ ส่วนการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเป็นเรื่องที่ศาลจะเชื่อพยานหลักฐานนั้นหรือไม่ และเมื่อเชื่อแล้วจะมีน้ำหนักเพียงใด[115]

การรับฟังพยานหลักฐาน หมายถึง ขั้นตอนในการกลั่นกรองหรือคัดเลือกพยานหลักฐานเข้าสู่สำนวน ซึ่งการรับฟังพยานหลักฐานนั้นโดยทฤษฎีแล้วศาลจะต้องวินิจฉัยเสียก่อนว่าพยานหลักฐานชิ้นใดสามารถนำสืบเข้าสู่สำนวนได้ ทั้งนี้ โดยพิจารณาจากบทบัญญัติของกฎหมาย จึงอาจกล่าวได้ว่าปัญหาของการรับฟังพยานหลักฐานนั้นเป็นปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งการรับฟังพยานหลักฐานกับการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานนั้นเป็นคนละเรื่องกัน การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานนั้นเป็นกรณีที่ศาลจะพิจารณาว่าพยานหลักฐานที่รับฟังได้นั้นน่าเชื่อถือหรือไม่เพียงใดซึ่งเป็นเรื่องดุลพินิจของศาลประการหนึ่งจึงเป็นปัญหาข้อเท็จจริง

---

[115] กีรติ กาญจนรินทร์, การรับฟังพยานหลักฐานและวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีอาญา (ตอน 1),ข้อมูลจาก http://www.library.coj.go.th

นักนิติศาสตร์ได้ให้ความหมายของการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานไว้ดังนี้

การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน หมายถึง การที่ศาลนำพยานหลักฐานทุกประเภทที่คู่ความนำสืบมาแล้วและศาลเห็นว่าไม่ต้องห้ามมิให้รับฟัง มาพิเคราะห์อีกชั้นหนึ่งว่าพยานหลักฐานนั้นคู่ความได้นำสืบได้เชื่อในตามข้ออ้างข้อเถียงในประเด็นข้อพิพาทหรือไม่ การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานจึงเป็นการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงในประเด็นที่พิพาทกันให้เป็นที่ยุติโดยอาศัยพยานหลักฐาน[116]

การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน หมายถึง การใช้เหตุผล สามัญสำนึก และตรรกวิทยาค้นหาความเป็นไปได้เท่านั้น...ซึ่งขึ้นอยู่กับจำนวนพยานหลักฐาน พยานประกอบและความน่าเชื่อถือของพยานแต่ละชนิด[117]

ในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานของศาลว่าพยานหลักฐานมีน้ำหนักความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด กฎหมายมิได้กำหนดกฎเกณฑ์ไว้คงปล่อยให้เป็นดุลพินิจของศาลเพราะไม่ใช่เรื่องที่กำหนดหลักเกณฑ์ให้แน่นอนได้ โดยศาลจะใช้เหตุผล สามัญสำนึกและหลักตรรกวิทยา เรื่องที่จะกำหนดหลักเกณฑ์ให้แน่นอนได้ ค้นหาความน่าจะเป็น โดยพิจารณาถึงความน่าเชื่อถือและความน่าเป็นไปได้ของพยานหลักฐานนั้นเอง รวมทั้งความเป็นปกติหรือผิดปกติ ความสมเหตุสมผล และความรับกันหรือความขัดแย้งกันกับพยานหลักฐานอื่นหรือไม่ บางครั้งพยานหลักฐานอย่างเดียวกันผู้พิพากษาคนหนึ่งอาจแปลความหมายต่างกันไปจากผู้พิพากษาอีกคนหนึ่งก็ได้ ทั้งไม่มีมาตรฐานในการวัดได้ว่าความเห็นของฝ่ายใดผิดหรือถูก การเห็นไม่ตรงกันในประเด็นนี้จึงไม่ใช่สิ่งผิดปกติหรือเป็นเรื่องเสียหายแต่อย่างใด กลับจะทำให้มีการตรวจสอบความเห็นและทำให้พิจารณาแง่มุมของปัญหาได้กว้างขวางส่งผลให้การวินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ รอบคอบยิ่งขึ้น และศาลที่จะใช้ดุลพินิจได้ดีก็คือศาลหรือผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาและนั่งทำการสืบพยานนั่นเอง เพราะเป็นผู้เห็นการเบิกความและพฤติกรรมต่าง ๆของพยาน ดังนั้นการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานหรือการชี้ขาดข้อเท็จจริงถือเป็นงานที่มีความสำคัญและเป็นภาระที่หนักที่สุดที่การพิจารณาในการพิพากษาคดีของผู้พิพากษาทั้งนี้ เพราะการที่จะปรับกฎหมายให้ผลดีของคดีเป็นไปในทางใดขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ศาลฟังเป็นข้อยุติ

อย่างไรก็ตาม การใช้ดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานดังกล่าวก็ไม่ใช่เรื่องตามอำเภอใจของผู้พิพากษาแต่ละคน เพราะแม้ศาลหรือผู้พิพากษาจะเห็นแตกต่างกันในการชั่งน้ำหนัก

---

[116] พรเพชร วิชิตชลชัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2552), น. 385.

[117] โสภณ รัตนากร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2551), น. 508-510.

พยานหลักฐาน แต่ในการพิพากษาของศาลจะทำได้โดยพิพากษาหลายคนรวมกันเป็นองค์คณะและถือความเห็นของฝ่ายข้างมาก อีกทั้งยังมีศาลสูงคอยตรวจสอบคำวินิจฉัยของศาลล่างอีก หากการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานของศาลล่างไม่ถูกต้อง ศาลสูงอาจมีคำวินิจฉัยกลับหรือแก้คำพิพากษาของศาลล่างได้ นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาซึ่งวางหลักเกี่ยวกับการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานไว้มากมาย ซึ่งเป็นหลักที่ศาลย่อมปฏิบัติตาม

ข) การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดีแพ่ง

การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดีแพ่ง ศาลจะต้องวินิจฉัยโดยการชั่งน้ำหนักพยานทั้งสองฝ่ายเทียบกันดูว่า ฝ่ายใดมีเหตุผลและน้ำหนักดีกว่ากัน เช่น ถ้าคิดเทียบกันเป็นอัตราร้อยละ สมมติว่าพยานโจทก์ร้อยละ 51 พยานจำเลยร้อยละ 49 ก็ต้องตัดสินให้โจทก์ชนะ กลับกันถ้าพยานโจทก์ร้อยละ 49 พยานจำเลยร้อยละ 51 ก็ต้องตัดสินให้โจทก์แพ้

สำหรับประเทศไทย คดีแพ่งมีหลักใหญ่บัญญัติไว้ใน มาตรา 104 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยให้ศาลมีอำนาจเต็มที่ในอันที่จะวินิจฉัยว่า พยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบมานั้น จะเกี่ยวกับประเด็นและเป็นอันเพียงพอให้เชื่อฟังเป็นยุติได้หรือไม่ แล้วพิพากษาคดีไปตามนั้น[118]

ค) การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดีอาญา

สำหรับคดีอาญาจะต้องพิจารณาพยานหลักฐานของโจทก์จนแน่ใจว่า มีความผิดเกิดขึ้นจริง และจำเลยกระทำความผิดนั้นจึงจะลงโทษจำเลยได้ จะเทียบเป็นอัตราร้อยละว่า ถ้าพยานโจทก์ร้อยละ 51 พยานจำเลยร้อยละ 49 แล้วจึงตัดสินลงโทษจำเลยไม่ได้ กรณีเช่นนี้ต้องถือว่าเป็นที่สงสัยต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาฎีกาได้วางหลักไว้ว่า คดีอาญาโจทก์ต้องนำสืบให้ปราศจากสงสัยว่า จำเลยทำผิดจริง แต่คดีแพ่งนั้นศาลต้องดูพยานหลักฐานของทุกฝ่าย แล้วพิจารณาว่าพยานหลักฐานทั้งหมดเจือสมหนักไปข้างฝ่ายใด แม้จะไม่ถึงกับปราศจากสงสัยศาลก็ชี้ขาดให้ชนะคดีได้[119]

สำหรับประเทศไทย ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 ว่าให้ศาลใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น และเมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่า จำเลยได้กระทำผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย

---

[118] บัญญัติ สุชีวะ,ข้อสังเกตในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและการเขียนคำพิพากษา, ข้อมูลจาก http://www.library.coj.go.th

[119] คำพิพากษาฎีกาที่ 899/2487

การจะพิพากษาลงโทษจำเลยได้หรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาพยานหลักฐานของโจทก์เป็นสำคัญ เพราะถือว่าโจทก์มีหน้าที่นำสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลย หากพยานโจทก์รับฟังไม่ได้หรือเป็นที่สงสัยต้องยกฟ้องโจทก์และปล่อยจำเลยไป โดยไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยพยานจำเลยว่าฟังได้หรือไม่ได้แต่อย่างใด ฉะนั้น หากพยานหลักฐานโจทก์ไม่พอฟังแล้ว แม้จำเลยจะเบิกความในฐานะเป็นพยานของตนว่าได้ทำผิดจริงก็ลงโทษจำเลยไม่ได้ เพราะจำเลยมิได้ให้การในฐานะเป็นพยานโจทก์ เช่น โจทก์ฟ้องว่าจำเลยเล่นการพนัน โจทก์ไม่มีพยานหลักฐานอย่างใด นอกจากคำรับของจำเลยชั้นสอบสวน ในชั้นศาลจำเลยปฏิเสธ แต่เมื่อจำเลยเบิกความเป็นพยานตนเองได้ตอบคำซักค้านของโจทก์ว่า ได้เล่นการพนันจริง ดังนี้ ลงโทษจำเลยมิได้ แต่ถ้าพยานหลักฐานของโจทก์มั่นคงแล้ว จะต้องนำพยานหลักฐานของจำเลยขึ้นมาวินิจฉัยด้วยว่า ฟังได้หรือไม่ได้ และสามารถหักล้างพยานหลักฐานโจทก์ได้หรือไม่ได้อย่างไร[120]เป็นต้น

2.6.2 มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งและคดีอาญา

เมื่อมีการนำเสนอพยานหลักฐานต่าง ๆ ต่อศาลแล้ว ศาลมีหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยว่าจำเลยกระทำความผิดตามที่โจทก์ฟ้องหรือไม่ แล้วจึงพิพากษาลงโทษจำเลยต่อไป ในการวินิจฉัยว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ ศาลจะต้องชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานโดยอาศัยมาตรฐานการพิสูจน์ (Standard of proof)

มาตรฐานการพิสูจน์ หมายถึง มาตรฐานที่ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานเพื่อพิจารณาลงโทษหรือชี้ขาดในประเด็นแห่งคดี มาตรฐานการพิสูจน์จึงเป็นเครื่องมือในการใช้ดุลพินิจในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงโดยให้น้ำหนักพยานหลักฐานในแต่ละคดีอย่างมีกฎเกณฑ์ ถ้าไม่มีมาตรฐานการพิสูจน์ การใช้ดุลพินิจวิเคราะห์ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานก็จะกลายเป็นเรื่องของความรู้สึกโดยไม่มีหลักเกณฑ์[121]

ก) มาตรฐานการพิสูจน์คดีอาญา

มาตรฐานการพิสูจน์สำหรับโจทก์ในชั้นพิจารณาของศาลในคดีอาญาจะเป็นระดับการพิสูจน์ให้ได้ความชัดแจ้งโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควรหรือปราศจากเหตุอันควรสงสัย (proof beyond reasonable doubt) อันเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 227 ซึ่งถือเป็นระดับมาตรฐานการพิสูจน์ที่สูงที่สุดในระบบกฎหมายประเทศต่าง ๆ ในปัจจุบันมีมาตรฐานสากลที่ใช้ทั้งในประเทศที่ใช้กฎหมายระบบประมวลกฎหมายหรือระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรและกฎหมายระบบจารีตประเพณี กล่าวคือ โจทก์จะต้องพิสจูน์ให้ศาลเห็นได้โดยพยานหลักฐานของโจทก์เองว่า จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดรายนี้จริงโดยปราศจากเหตุอันควรสงสัย

---

[120] ตามนัยคำพิพากษาฎีกาที่ 540/2504

[121] จรัญ ภักดีธนากุล. เล่มเดิม. น. 242.

อย่างหนึ่งอย่างใด หากมีเหตุอันควรสงสัยอย่างใดอย่างหนึ่งว่าจำเลยอาจไม่ใช่ผู้กระทำความผิดต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) ดังนี้ โจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นโดยปราศจากเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด ถ้ามีเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยอาจไม่ใช่ผู้กระทำผิด ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้แก่จำเลย คือ ลงโทษจำเลยไม่ได้เพราะศาลยังไม่แน่ใจว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด จึงต้องพิพากษายกฟ้อง เพราะในคดีอาญาถือว่าการปล่อยผู้กระทำความผิดเนื่องจากพิสูจน์ได้ไม่แน่ชัดย่อมดีกว่าการลงโทษผู้บริสุทธิ์ ในเรื่องมาตรฐานที่ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานเพื่อพิจารณาลงโทษจำเลยในคดีอาญานั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประเทศไทย มาตรา 227 วรรคสอง ได้วางหลักไว้ว่า ห้ามมิให้ศาลพิพากษาลงโทษจำเลยจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น และหากมีข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ กฎหมายให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ซึ่งเป็นหลักสากล นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคสอง ได้วางหลักไว้ว่าไว้ ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

มาตรฐานการพิสูจน์ที่ศาลจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานเพื่อพิจารณาลงโทษจำเลย จึงเป็นมาตรฐานหรือระดับของความน่าจะเป็นไปได้ ซึ่งใช้ในการพิสูจน์ว่าข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นความจริงหรือไม่ อาจกล่าวได้ว่า มาตรฐานการพิสูจน์ก็คือ ระดับการพิสูจน์ขั้นต่ำที่คู่ความฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเชื่อเพื่อตัดสินลงโทษหรือชี้ขาดประเด็นแห่งคดี[122]

มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญานั้นสัมพันธ์กับเรื่องหน้าที่นำสืบ หน้าที่นำสืบ หมายถึงหน้าที่ที่คู่ความฝ่ายหนึ่งจะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ต่อศาล ให้ศาลเห็นจริงตามที่ตนกล่าวอ้าง หรือที่มักเรียกว่า “ภาระการพิสูจน์” การกำหนดหน้าที่นำสืบศาลจะกำหนดตามประเด็นข้อพิพาทแต่ละประเด็น ถ้าคู่ความฝ่ายใดมีหน้าที่นำสืบในประเด็นใดก็มีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าความจริงเป็นอย่างไร หากพิสูจน์ไม่ได้ ผู้มีภาระการพิสูจน์นี้ย่อมต้องแพ้คดีในประเด็นนั้น โดยไม่ต้องคำนึงว่า ตนจะเป็นผู้นำพยานเข้าสืบก่อนหรือหลังในคดี หน้าที่นำสืบจะตกแก่ผู้ใดย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ไม่ใช่เรื่องที่ศาลหรือคู่ความจะกำหนดหรือตกลงกันเองได้[123] สำหรับภาระการพิสูจน์ (burden of proof) ในคดีอาญาจะตกอยู่กับโจทก์เป็นหลัก เนื่องจากตามรัฐธรรมนญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 29 บัญญัติว่า ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด (presumption of innocence) ดังนั้น เมื่อโจทก์ฟ้องว่า

---

[122] จรุงจิต บุญเชย. “ มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา.” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น. 10-11.

[123] เข็มชัย ชุติวงศ์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน (พิมพ์ครั้งที่ 8), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2543), น. 55.

จำเลยกระทำความผิด โจทก์จึงมีภาระการพิสจูน์ แม้ว่าจำเลยอาจจะไม่ให้การใด ๆ เลยก็ตาม โจทก์ก็เป็นผู้มีหน้าที่นำสืบให้ได้ตามที่โจทก์กล่าวอ้างทั้งหมด ส่วนจำเลยคงทำหน้าที่แต่เพียงสืบพยานหลักฐานโต้แย้งเท่านั้น[124]

ในคดีอาญา มาตรฐานการพิสูจน์ตามนัยมาตรา 227 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะใช้กรณีที่โจทก์เป็นฝ่ายพิสูจน์ความผิดของจำเลยเท่านั้น โจทก์จึงมีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามที่โจทก์ฟ้องจริงโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร หากการนำสืบของโจทก์ยังมีข้อสงสัยประการใด ศาลจะยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้เป็นผลดีแก่จำเลย แม้จำเลยจะสืบพยานฝ่ายตนเพียงเล็กน้อย หรือแม้จะไม่นำสืบพยานฝ่ายตนเลย ศาลก็อาจยกฟ้องได้[125] หลักนี้มีข้อสังเกตว่า ความสงสัยนั้นต้องเป็นความสงสัยตามสมควรด้วย เพราะมิฉะนั้นหากมีอะไรที่สงสัยแล้ว ก็ต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลยหมด[126]

จากที่กล่าวไปข้างต้นแล้วว่า มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญานั้นสัมพันธ์กับเรื่องหน้าที่นำสืบ โดยคดีอาญาตามหลักทั่วไปแล้วโจทก์ก็มีหน้าที่นำสืบก่อนเสมอ และการพิจารณาพิพากษาก็ต้องหยิบยกพยานหลักฐานของโจทก์ขึ้นวินิจฉัยก่อน แต่ก็มีข้อยกเว้นในบางกรณีที่หน้าที่นำสืบตกอยู่แก่จำเลย ซึ่งในกรณีเช่นนี้หากจำเลยนำสืบได้ไม่สมก็ต้องแพ้คดีไป

สำหรับกรณีที่หน้าที่นำสืบตกแก่จำเลยมีดังต่อไปนี้

(1) เมื่อจำเลยยอมรับว่ากระทำผิดจริง แต่ต่อสู้ว่าไม่ต้องรับโทษหรือให้รับโทษน้อยลง เช่น ต่อสู้ว่าวิกลจริต กระทำโดยจำเป็น บันดาลโทสะ เป็นต้น จำเลยต้องเป็นผู้นำสืบในข้อเหล่านี้ แต่ไม่ได้หมายความว่าทางโจทก์จะไม่ต้องนำสืบเลย โจทก์จะต้องนำสืบให้เห็นว่า จำเลยทำผิดโดยไม่มีข้อแก้ตัวอย่างอื่น แล้วจำเลยจึงนำสืบในข้อแก้ตัวเหล่านี้ หากจำเลยสืบไม่สม จำเลยก็ต้องถูกลงโทษเต็มตามฟ้อง ส่วนในกรณีที่จำเลยรับว่าได้กระทำความผิดตามที่ถูกฟ้องจริง แต่ต่อสู้ว่ากระทำไปเพื่อป้องกันตนเอง โดยชอบด้วยกฎหมายนั้น มีคำพิพากษาฎีกาที่ 330/2491 วินิจฉัยว่าโจทก์จะต้องนำสืบพิสูจน์ความผิดเสมอ ไม่ใช่ฝ่ายจำเลยเป็นผู้นำสืบ เพราะการกระทำโดยป้องกันอันชอบด้วยกฎหมายนั้น กฎหมายอาญาถือว่าไม่เป็นความผิดเลย ดังนั้น การที่จำเลยต่อสู้ว่าทำความผิดโดยป้องกันอันชอบด้วยกฎหมายจึงเท่ากับเป็นการต่อสู้ว่ามิได้กระทำความผิดนั่นเอง โจทก์จึงต้องนำสืบพิสูจน์ว่าจำเลยทำความผิดนั้น กรณีนี้ต่างกับต่อสู้ว่า กระทำไปด้วยความจำเป็น

---

[124] อุดม รัฐอมฤต, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 2552).

[125] คะนึง ฤๅไชย. (2556). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2. 282.

[126] พรเพชร วิชิตชลชัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2552), น. 547.

เพราะกระทำด้วยความจำเป็นถือว่ากระทำความผิด แต่ไม่ต้องรับโทษ จำเลยจึงต้องนำสืบให้เห็นว่าตนกระทำด้วยความจำเป็น มิฉะนั้นต้องรับโทษ

(2) เมื่อมีกฎหมายบัญญัติสันนิษฐานไว้ให้เป็นคุณแก่โจทก์ หรือมีกฎหมายบัญญัติให้จำเลยมีหน้าที่นำสืบ เช่น พระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 มาตรา 6[127] เป็นต้น

ในคดีอาญา โจทก์จะต้องนำสืบให้ได้ความ 2 ประการ คือ ประการแรก คือ มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง และประการที่สอง คือ จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น ถ้าโจทก์นำสืบไม่สมในข้อหนึ่งข้อใดในสองข้อนี้ ศาลก็ต้องพิพากษายกฟ้อง หรือถ้าพยานหลักฐานของโจทก์ยังเป็นที่สงสัยอยู่ว่าจำเลยทำผิดจริงหรือไม่ ก็ต้องยกฟ้องเช่นกัน กรณีอย่างใดจึงจะถือว่าเหตุสงสัยตามสมควรนั้นขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงแต่ละคดีไป แต่ว่าเหตุที่สงสัยนั้นต้องเป็นเหตุอันสมควรที่จะให้สงสัย ซึ่งคำพิพากษาฎีกาที่ 572/2500 ได้วางแนวไว้ว่า ประโยชน์แห่งความสงสัยที่จะยกให้เป็นผลดีแก่จำเลยนั้น จะต้องมีเหตุผลอันสมควรที่จะให้เกิดความสงสัย ข้อสงสัยที่ห่างไกลต่อเหตุผลไม่เป็นเหตุให้ยกฟ้อง

จากการศึกษา หน้าที่นำสืบและมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา เห็นได้ว่า กฎหมายให้อำนาจศาลไว้อย่างกว้างขวางในการค้นหาความจริงในคดี ด้วยการรวบรวมพยานหลักฐานจากที่ฝ่ายโจทก์ จำเลย พยานและศาลเองนำมาสู่สำนวนคดีของศาล ตามมาตรฐานการพิสูจน์เพื่อพิจารณาลงโทษจำเลยด้วยการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ซึ่งไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวเนื่องจากเป็นการใช้ดุลพินิจของศาลที่ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานเหล่านั้นว่ามีความน่าเชื่อถือมากน้อยกว่ากันเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพและลักษณะของพยานหลักฐานนั้นเองว่าจะมีความน่าเชื่อถือและนำไปสู่ข้อเท็จจริงที่ต้องการพิสูจน์เพียงใด โดยการพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักสามัญสำนึกของบุคคลโดยทั่วไป (common sense) และจำต้องอาศัยประสบการณ์และความรู้ในเรื่องนั้น ๆมาเป็นข้อประกอบในการวินิจฉัยชั่งน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานอันจะนำไปสู่ข้อเท็จจริงที่สรุปได้[128]

ข) มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่ง

มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งจะเป็นระดับการพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่ากัน (preponderance of evidence หรือ balance of probability) กล่าวคือ คู่ความในคดีฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบหรือแสดงให้ศาลเห็นถึงความโน้มเอียงหรือ

---

[127] พระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 มาตรา 6 บัญญัติว่าผู้ใดอยู่ในวงการพนันแล้วให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้เล่นด้วย ผู้ใดจะอ้างเป็นอย่างอื่น ผู้นั้นจะต้องนำสืบ

[128] ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม 2 เล่ม. เล่มที่ 2) (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญชน, 2547). น. 247-248.

ความน่าจะเป็นของข้อเท็จจริงตามที่ตนกล่าวอ้างมากกว่าข้อโต้แย้งของอีกฝ่ายหนึ่งหรือเกินกว่าร้อยละ 50[129] ซึ่งในคดีแพ่ง จะมีมาตรฐานการพิสูจน์น้อยกว่าในคดีอาญา เรียกว่า Proof of the Balance of probability หรือ on the balance of preponderance อาจารย์พรเพ็ชร วิชิตชลชัย ได้อธิบายว่ามาตรฐานการพิสูจน์ระดับนี้ หมายถึง "ภาระการพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานของฝ่ายใดมีน้ำหนักน่าเชื่อถือกว่ากัน"[130]

การรับฟังพยานหลักฐานในคดีแพ่งพิจารณาจากพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่ายว่าฝ่ายใดจะมีน้ำหนักเหตุผลน่าเชื่อมากกว่ากัน ก็ให้ฝ่ายนั้นชนะคดีโดยไม่ต้องคำนึงว่าพยานหลักฐานฝ่ายใดมีกรณีสงสัยดังเช่น คดีอาญาหรือไม่ ในกรณีที่พยานหลักฐานของทั้งสองฝ่ายมีน้ำหนักก้ำกึ่งกัน ศาลก็จะต้องดูหน้าที่นำสืบตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 84 ว่าฝ่ายใดมีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้น เมื่อกรณีก้ำกึ่งกันต้องถือว่าฝ่ายนั้นสืบไม่สม ต้องตัดสินให้ฝ่ายนั้นแพ้คดีไป[131] แต่ถ้าฟ้องโจทก์ข้อใดที่จำเลยมิได้ให้การปฏิเสธหรือให้การต่อสู้ไว้ ถือว่าฟ้องนั้นไม่เป็นประเด็นข้อโต้เถียงในคดี โจทก์ไม่ต้องนำสืบ ศาลรับฟังได้ตามที่โจทก์กล่าวอ้างมาในฟ้องเลย[132]

แม้ว่าประเทศไทยจะไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายมาตราใดที่บัญญัติเกี่ยวกับ เรื่องมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งไว้อย่างชัดแจ้ง แต่มีหลักกฎหมายที่ได้วางหลักในการใช้ดุลพินิจของศาลในการรับฟังข้อเท็จจริงว่าจะเชื่อหรือไม่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 104 ที่บัญญัติว่า "ให้ศาลมีอำนาจเต็มที่ในอันที่จะวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาสืบนั้น จะเกี่ยวกับประเด็นและเป็นอันเพียงพอ ให้เชื่อฟังเป็นยุติได้หรือไม่ แล้วพิพากษาคดีไปตามนั้น " ประกอบกับ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 กำหนดให้ภาระการพิสูจน์หรือหน้าที่นำสืบตามกฎหมายตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าข้อเท็จจริงเป็นดังที่ตนกล่าวอ้าง โดยต้องพิสูจน์ให้ถึงระดับมาตรฐานเพื่อให้ศาลเห็นว่าพยานหลักฐานที่ตนนำเข้าสืบสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตนมีน้ำหนักความน่าเชื่อถือมากกว่าพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหรือมีความน่าจะเป็นไปได้มากกว่า

---

[129] จรัญ ภักดีธนากุล, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้ง ที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: สำนัก อบรมศกึ ษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2553), น. 257.

[130] พรเพ็ชร วิชิตชลชัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (พิมพ์ครั้งที่ 4), 2542, น. 386.

[131] บัญญัติ สุชีวะ, ข้อสังเกตในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและการเขียนคำพิพากษา, ข้อมูลจาก http://www.library.coj.go.th

[132] เทียบเคียงคำพิพากษาฎีกาที่ 218/2488

ศาลฎีกาของไทยได้มีคำพิพากษาเกี่ยวกับมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งว่า ศาลต้องตรวจดูพยานหลักฐานของทุกฝ่ายแล้ววินิจฉัยว่าพยานหลักฐานนั้นเจือสมน้ำหนักไปข้างฝ่ายใด แม้จะไม่ถึงกับปราศจากข้อสงสัย ศาลก็ชี้ขาดให้ฝ่ายนั้นเป็นผู้ชนะคดีได้[133] ยกตัวอย่างเช่น คำเบิกความของโจทก์เจือสมกับข้อความที่เขียนลงไว้ในสัญญากู้และจำนวนเงินที่เขียนลงไว้ในสัญญากู้ตรงกับที่เขียนลงไว้ในสัญญาค้ำประกัน ทั้งยังมี ร. ผู้ ลงชื่อเป็นพยานในสัญญากู้เบิกความว่าเห็นเงินที่โจทก์จ่ายให้ จ. ด้วย ในขณะที่พยานหลักฐานของจำเลยที่ 1 ทายาทของ จ. คงมีเฉพาะคำเบิกความของจำเลยที่ 1 ซึ่ง ฟังไม่ได้ว่าสัญญากู้เป็นสัญญาปลอมหรือไม่ กับ ส. ซึ่งมิได้รู้เห็นการกู้เงินด้วยตนเอง โดยอ้างว่า จ. เคยเล่า ให้ฟังว่ามิได้กู้เงินโจทก์ตามจำนวนดังฟ้อง อีกทั้ง จำเลยที่ 1 ก็มิได้นำ ป. ผู้ค้ำประกันการกู้เงินซึ่งรู้เรื่องดังกล่าวมาเป็นพยานด้วย พยานหลักฐานของโจทก์จึงมีน้ำหนักดีกว่าพยานหลักฐานของจำเลยที่ 1 ฟังได้ว่าสัญญากู้มิได้เป็นสัญญาปลอมและ จ. ได้รับเงินกู้ไปจากโจทก์ครบถ้วนแล้วตามฟ้อง[134]เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในคดีแพ่งบางคดีศาลต้องใช้มาตรฐานการพิสูจน์ระดับปราศจากเหตุอันควรสงสัย ได้แก่ คดีฟ้องหย่า คดีเกี่ยวด้วยกรรมสิทธิ์ ซึ่งศาลในต่างประเทศก็มักจะใช้มาตรฐานการพิสูจน์ที่สูงกว่ามาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งทั่วไปเช่นกัน[135] เนื่องจากคดีดังกล่าวเป็นคดีสำคัญกระทบต่อสภาพบุคคล หรือกระทบต่อกรรมสิทธิ์ จึงจำเป็นที่จะต้องมีมาตรฐานการพิสูจน์ที่สูงกว่าคดีแพ่งทั่ว ๆ ไป

---

[133]โสภณ รัตนากร, คำอธิบายกฎหมายพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2551), น. 501.

[134] คำพิพากษาฎีกาที่ 62/2539

[135] จรัญ ภักดีธนากุล. แหล่มเดิม. น. 247-248.

บทที่ 3
หลักการดำเนินคดี การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในต่างประเทศ

ในบทที่ 3 นี้จะกล่าวถึงหลักการดำเนินคดี และการรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในต่างประเทศ โดยจะอธิบายถึงหลักเกณฑ์ของประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส ดังนี้

3.1 ประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี ซึ่งแตกต่างกับประเทศฝรั่งเศสที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย ทำให้หลักการดำเนินคดี และการรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาของทั้งสองประเทศมีความแตกต่างกัน โดยขออธิบายหลักการดำเนินคดี และการรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาของประเทศอังกฤษ ดังต่อไปนี้

3.1.1 หลักการดำเนินคดีของประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) มีลักษณะการดำเนินคดีที่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีโดยเอกชน มีระบบการพิจารณาคดีและสืบพยานที่สืบเนื่องจากการที่บุคคลนำเรื่องราวมาฟ้องร้องกล่าวหาบุคคลอีกคนหนึ่งต่อผู้มีอำนาจเพื่อให้ผู้มีอำนาจชำระคดีแก่ตน แต่เดิมมีวิธีการแสวงหาความจริงโดยใช้วิธีพิจารณาที่อาศัยไฟ อาศัยน้ำ และอาศัยการต่อสู้ด้วยอาวุธ วิธีพิจารณาลักษณะนี้เกิดขึ้นเพราะชาวอังกฤษสมัยนั้นเชื่อถือและมีความศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าและเชื่อมั่นว่าผู้บริสุทธิ์หรือผู้สุจริตเท่านั้นที่พระผู้เป็นเจ้าจะคุ้มครอง หากผู้ใดไม่บริสุทธิ์แล้วพระเจ้าย่อมจะลงโทษผู้นั้น สาระสำคัญของการพิจารณาในระบบนี้ คือ ผู้ชำระความต้องเป็นผู้ควบคุมให้คู่ความทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามกติกาอย่างเคร่งครัด ต่อมาวิธีพิจารณาได้วิวัฒนาการจากการอาศัยไฟ น้ำหรือการต่อสู้ มาเป็นการพิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยพยานหลักฐาน และกติกาของการต่อสู้กลายมาเป็นกฎเกณฑ์การนำพยานหลักฐานเข้าสืบโดยอาศัยอำนาจศาลในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือตัดพยานก็มีจำกัดหรือแทบไม่มีเลย ต้องปล่อยให้คู่ความดำเนินการหาพยานหลักฐานเต็มที่และหลักเกณฑ์ในการที่จะนำพยานอย่างไรมาพิสูจน์ได้หรือไม่

เป็นไปโดยเคร่งครัด มีบทตัดพยานที่เด็ดขาด ทั้งนี้เพื่อมีให้ทั้งสองฝ่ายได้เปรียบเสียเปรียบกัน[1] และระบบดังกล่าวถือว่าเป็นวิธีการที่พัฒนาขึ้นมาใช้แทนการแก้แค้นกันเป็นส่วนตัว โดยให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีได้เองในฐานะเป็นผู้กล่าวหา อำนาจนี้ต่อมาได้ขยายไปถึงญาติของผู้เสียหายด้วย ผู้ตัดสินคดีไม่มีอำนาจกล่าวหายกประเด็นแห่งคดีหรือนำสืบพยาน เรื่องดังกล่าวอยู่ในอำนาจของผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหา ผู้พิพากษาจะเป็นผู้พิจารณาคดีโดยเปิดเผยและด้วยวาจา[2]

การดำเนินคดีของประเทศอังกฤษจึงอยู่ภายใต้แนวความคิดที่ว่าด้วยการดำเนินคดีเป็นการต่อสู้ของคู่พิพาทสองฝ่าย ภายใต้กฎระเบียบที่แน่นอนตายตัวต่อหน้าผู้พิพากษาที่ปราศจากอคติต่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดและผู้พิพากษาต้องวางเฉย (passive role) ไม่เข้าเป็นผู้ขวนขวายค้นหาข้อเท็จจริงเสียเอง โดยปล่อยให้เป็นหน้าที่ของคู่กรณีที่จะนำพยานหลักฐานมาสืบกันเอง และเรียกการดำเนินคดีในลักษณะเช่นนี้ว่าระบบกล่าวหา เนื่องจากเป็นการดำเนินคดีเริ่มเมื่อมีบุคคลคนหนึ่งนำเรื่องมาฟ้องร้องกล่าวหาบุคคลอีกคนหนึ่งต่อศาล ถ้าไม่มีผู้กล่าวหาก็ไม่มีการดำเนินคดี เมื่อถึงขั้นสุดท้ายผู้พิพากษาจะเป็นผู้ตัดสินให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นผู้ชนะคดีตามพยานหลักฐานที่มีการนำมาพิสูจน์ได้ การดำเนินคดีตามระบบนี้ในอดีตเป็นการดำเนินคดีที่ไม่มีการแยกคดีอาญาจากคดีแพ่ง กล่าวคือ การยื่นฟ้องคดีเป็นเรื่องของเอกชน โดยใช้วิธีพิจารณาความและผู้พิพากษาประเภทเดียวกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเรียกร้องที่ฝ่ายผู้กล่าวหาต้องการอย่างหนึ่งอย่างใด ในยุคโบราณยังไม่มีการจำแนกโทษอาญากับการชดใช้ค่าเสียหายซึ่งเกิดจากการกระทำความผิด

ผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหาอยู่ในฐานะคู่ความมีสิทธิเท่าเทียมกัน ในขณะที่คู่ความฝ่ายหนึ่งกล่าวหาฟ้องร้องเพื่อให้มีการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งก็มีสิทธิเสนอข้อต่อสู้หักล้างข้อกล่าวหาเท่านั้น[3] ผู้พิพากษาจึงมีหน้าที่เป็นกรรมการของการต่อสู้ระหว่างผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหา ไม่มีบทบาทในการค้นหาความจริง[4] ผู้พิพากษาในระบบกล่าวหาจะถูกจำกัดอยู่ที่การพิจารณาพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอต่อหน้าตนและวินิจฉัยจากพยานหลักฐานเหล่านั้น ดังนั้น ผู้พิพากษาในระบบกล่าวหาจึงจำกัดบทบาทของตนเฉพาะการควบคุมการต่อสู้คดีของคู่ความเพื่อให้มีความเที่ยงตรงและจะเป็นผู้ตัดสินว่าใครเป็นผู้ชนะคดี ใน

---

[1] เข็มชัย ชุติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ 7. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2543), น. 3-4.

[2] John Henry Merryman. The Civil Law Tradition, London:Stamford University Press, 1969, p.135.

[3] อุดม รัฐอมฤต, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้ง ที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552) น. 242.

[4] อุทัย อาทิเวช. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่มหนึ่งความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พริ้นติ้ง, 2555). น. 22.

ระหว่างการพิจารณาคดี ผู้พิพากษาในระบบกล่าวหาจะไม่แสดงบทบาทในเชิงรุกโดยการเรียกพยานที่ตนเห็นสมควรมาให้ข้อเท็จจริงในศาลหรือทำการไต่สวนพยานหลักฐานเพิ่มเติมด้วยตนเอง เพราะอาจจะเกิดข้อครหาว่าเข้าสอดแทรกการดำเนินคดีเพื่อประโยชน์แก่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง[5]

ดังนั้น ลักษณะสำคัญของระบบกล่าวหาคือศาลมีบทบาทจำกัดเป็นผู้ตัดสินคดีเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแสวงหาพยานหลักฐาน การดำเนินการพิจารณามีหลักเกณฑ์ละเอียดปลีกย่อยมาก ศาลใช้ดุลพินิจได้น้อย คู่ความสองฝ่ายมีบทบาทสำคัญเป็นคู่ต่อสู้ซึ่งกันและกันอย่างเห็นได้ชัด มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมากมีบทตัดพยานที่เด็ดขาดไม่ยอมให้ศาลรับพยานนั้นเข้าสู่สำนวนความเลย นอกจากนี้การใช้คำถามในการซักถาม ถามค้านก็ต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์โดยเคร่งครัด[6] และจากลักษณะของระบบกล่าวหานี้เอง เจ้าพนักงานจะก้าวเข้าไปสู่การปฏิบัติงาน ต่อเมื่อ มีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างคู่พิพาทและถูกร้องขอจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้จัดการกับปัญหาข้อโต้แย้งดังกล่าว[7]

การดำเนินคดีอาญาของอังกฤษถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน หลักการดังกล่าวมีแนวคิดพื้นฐานว่าการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นหน้าที่ของประชาชน ประชาชนทุกคนจึงสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้ ไม่ว่าจะเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำนั้นหรือไม่[8] ทุกคนสามารถดำเนินการได้อย่างอิสระ เนื่องจากถือว่าสมาชิกทุกคนในกลุ่มหรือสังคมมีส่วนเป็นผู้เสียหายด้วยในการดำเนินคดีอาญา เดิมแนวคิดนี้จะต้องมีผู้กล่าวหาเป็นผู้เริ่มต้นคดี ดังนั้น การเริ่มต้นดำเนินคดีจึงตกเป็นของฝ่ายผู้เสียหาย ต่อมา รัฐตระหนักถึงความจำเป็นและผลประโยชน์ของสังคมในการปราบปรามการกระทำความผิดจึงทำให้เริ่มมีแนวคิดที่จะให้มีการเริ่มต้นคดีโดยประชาชนซึ่งถือว่าเป็นการกระทำในนามของส่วนรวมและเป็นที่มาของหลักการดำเนินคดีโดยประชาชน[9] ซึ่งหลักการนี้สืบเนื่องมาจากข้อกำหนดตามกฎหมายจารีตประเพณี ที่มีมาแต่เดิมว่า “พลเมืองทุกคนมีหน้าที่จะต้องช่วยกันธำรงรักษากฎหมาย และระเบียบ

---

[5] อุทัย อาทิเวช. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่มหนึ่งความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พริ้นติ้ง, 2555). น. 28-29.

[6] ธิติพันธุ์ วงษ์พิทักษ์โรจน์, การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา, 2547, น. 31.

[7] อุทัย อาทิเวช, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่มหนึ่งความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พริ้นติ้ง, 2555), น. 7.

[8] Delmer Karlen. Anglo American Criminal Justice, New York: Oxford University Press, 1967, p.19.

[9] อุทัย อาทิเวช, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่มหนึ่งความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พริ้นติ้ง, 2555). น. 21.

ของบ้านเมือง” ฉะนั้น ภาระหน้าที่ดังกล่าวจึงรวมตลอดไปถึงการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาด้วย[10] ด้วยเหตุนี้ สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของประชาชนจึงมีได้อย่างกว้างขวางและเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับหน้าที่ด้วย โดยถือเป็นหน้าที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันในการที่จะดำเนินการฟ้องคดีอาญาที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามประเทศที่ใช้ระบบกล่าวหาไม่ได้มีการสร้างองค์กรที่เป็นทางการขึ้นมาทำหน้าที่ในการดำเนินคดีเหมือนกับองค์กรอัยการของประเทศที่ใช้ระบบไต่สวน[11]

แต่ในปัจจุบันสังคมพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป ประเทศอังกฤษได้จัดตั้งหน่วยงานของรัฐให้เข้ามาดำเนินคดีอาญาไว้ ดังจะเห็นได้จากที่มีเจ้าพนักงานของรัฐเรียกว่า Attorney-general และ Solicitor เป็นผู้มีหน้าที่ฟ้องคดีอาญาสำหรับบางเรื่องหรือคดีที่มีส่วนได้เสียของรัฐ โดยเมื่อคดีมีความสำคัญมากขึ้นประเทศอังกฤษจึงแต่งตั้งหน่วยงานที่เรียกว่า Director Public Prosecution (D.P.P) รับผิดชอบในการดำเนินการฟ้องคดีในคดีที่ยุ่งยากเป็นพิเศษหรือคดีสำคัญ ทั้งนี้โดยได้รับข้อมูลรายงานจากเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เกี่ยวกับกระบวนพิจารณาใด ๆ ที่ได้กระทำไปและอยู่ภายในประเภทที่กำหนดไว้โดยเฉพาะ ในกรณีคดีอาญาที่ตำรวจหรือเอกชนอื่นฟ้องแล้วได้ถอนฟ้องหรือไม่ดำเนินคดีต่อไปภายในเวลาอันสมควร D.P.P จะพิจารณาต่อไปว่าการฟ้องคดีหรือการถอนฟ้องคดีนั้นได้กระทำไปโดยสุจริตหรือไม่หรือเพื่อประโยชน์ต่อสาธารณะเป็นการสมควรที่จะให้มีการดำเนินคดีนั้นต่อไปโดยไม่คำนึงว่าผู้เป็นโจทก์จะได้ถอนฟ้องคดีนั้นไปแล้วหรือไม่ D.P.P อาจเข้าไปแทรกแซงดำเนินคดีอาญาที่ผู้หนึ่งผู้ใดเป็นโจทก์ก็ได้หากเห็นเป็นการสมควร[12] นอกจากนี้ ยังมีอำนาจให้ความเห็นยินยอมในการเริ่มฟ้องคดีในประเภทที่มีกฎหมายกำหนด แต่ในพื้นฐานของความผิดแล้ว D.P.P หาได้กระทำแทนรัฐไม่แต่กระทำแทนประชาชน เมื่อ D.P.P เห็นควรให้ดำเนินคดีอาญาได้ ก็จะมีการให้ทนาย (Barrister at law) เป็นผู้ฟ้องคดีให้ โดยการฟ้องคดีนั้นต้องได้รับความยินยอมจาก D.P.P และ D.P.P ยังทำหน้าที่ให้คำแนะนำด้านข้อกฎหมายต่อหน่วยงานตำรวจ[13]

ต่อมา ในปี ค.ศ.1985 อังกฤษได้เปลี่ยนมาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยเริ่มนำลักษณะสำคัญของระบบไต่สวนที่มีพนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้องคดีมา

---

[10] กุลพล พลวัน, “ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย.” วารสารอัยการ. 9, 101. พฤษภาคม 2529, น. 78.

[11] อุทัย อาทิเวช, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่มหนึ่งความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พริ้นติ้ง, 2555). น. 21.

[12] อุทิศ วีรวัฒน์, อัยการสก๊อตแลนด์และอัยการอังกฤษ”. อัยการกับการสอบสวนคดีอาญารวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ. (กรุงเทพมหานคร : ชุติมาการพิมพ์, 2533), น. 58-59.

[13] ธิติพันธุ์ วงษ์พิทักษ์โรจน์, การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา, 2547, น. 32-33.

ประยุกต์ใช้ในระบบวิธีพิจารณาความอาญาของอังกฤษ โดยได้จัดตั้งสำนักงานอัยการสูงสุด (Crown Prosecution Service-CPS) หลังจากที่ประเทศอังกฤษได้ปล่อยให้การฟ้องร้องคดีเกือบทั้งหมดก่อนหน้านี้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นตำรวจแต่เพียงผู้เดียว[14] โดยสำนักงานอัยการสูงสุดจะอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของ Director of public prosecution และมี Attorney General เป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานในคณะรัฐมนตรี[15] โดยทั่วไป สำนักงานอัยการสูงสุดจะไม่เริ่มฟ้องคดีเอง แต่เริ่มขึ้นหลังจากตำรวจแจ้งข้อหาต่อผู้สงสัย จากนั้นจะพิจารณาว่าควรส่งฟ้องคดีหรือไม่ต่อศาล เว้นแต่ในคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น คดีจราจร อย่างไรก็ตาม อำนาจในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนยังคงมีเหมือนเดิม แต่อยู่ภายใต้การควบคุมของสำนักงานอัยการสูงสุด กล่าวคือ หากพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นการขัดต่อประโยชน์สาธารณะหรือการฟ้องคดีอาจเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างมากและควรจะได้รับการดำเนินการโดยรัฐมากกว่าเอกชน สำนักงานอัยการสูงสุดมีอำนาจเข้ามาดำเนินการแทนหรือใช้ดุลพินิจระงับการฟ้องคดีนั้นได้ตามที่เห็นสมควร[16]

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าการดำเนินคดีอาญาของอังกฤษแม้ว่าจะยอมรับสิทธิในการดำเนินคดีอาญาของเอกชนได้กว้างขวาง และไม่จำกัดว่าจะเป็นผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดอาญานั้นนั้นหรือไม่ แต่ก็ยังมีการจัดตั้งหน่วยงานของรัฐขึ้นมาเพื่อควบคุมดูแลการดำเนินคดีอาญาของเอกชน โดยในปัจจุบันการดำเนินคดีอาญาจะอยู่ภายใต้การควบคุมของสำนักงานอัยการ (CPS) ภายใต้การรับผิดชอบของ D.P.P และ Attorney General ตามที่กล่าวมา

สำหรับการพิจารณาคดีอาญาของอังกฤษนี้ แบ่งผู้เกี่ยวข้องกับคดีออกเป็น 3 ฝ่ายคือ ผู้กล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาและศาล เหตุที่มีการแบ่งชนชั้นนี้เพราะระบบนี้มีวิวัฒนาการมาจากการพิจารณาคดีในสมัยโบราณที่ใช้วิธีทรมาน (trial by ordeal) ในการพิจารณาคดีโดยใช้วิธีให้ คู่ความต่อสู้กัน (trial by battle) ซึ่งจะมีคู่ต่อสู้อยู่สองฝ่ายและมีศาลทำหน้าที่เป็นกรรมการ[17] ต่อมา ได้พัฒนาเป็นระบบลูกขุน ทั้งนี้ในกรณีที่ได้มีการดำเนินการพิจารณาคดียังศาลแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจพนักงานอัยการหรือนักกฎหมายก็ตาม และไม่ว่าจะเป็นคดีอาญา

---

[14] อุทัย อาทิเวช, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่มหนึ่งความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พริ้นติ้ง, 2555). น. 10.

[15] คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน). น. 13.

[16] Francis Bennion, “The New Prosecution Arrangements. TheCrown Prosecution Service.” P.12-13 in The Criminal Law Review (January 1986)

[17] โสภณ รัตนากร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2551). น. 1-2.

เกี่ยวกับความผิดร้ายแรงหรือความผิดเล็กน้อย กฎหมายได้บัญญัติให้เป็นหน้าที่ของลูกขุนที่จะใช้วิจารณญาณว่าการกระทำของจำเลยเป็นความผิดหรือไม่ ส่วนผู้พิพากษานั้นถูกจำกัดอำนาจเฉพาะในการดำเนินกระบวนพิจารณาเท่านั้น ถ้าคณะลูกขุนมีความเห็นว่าการกระทำของจำเลยเป็นความผิด ผู้พิพากษาจึงจะนำเอาการกระทำที่ลูกขุนเห็นว่าเป็นความผิดนั้นปรับเข้ากับตัวบทกฎหมายอีกครั้งหนึ่ง[18] ศาลมีบทบาทในการสืบเสาะหาข้อเท็จจริงในคดีน้อยมาก เป็นเรื่องของตัวความแต่ละฝ่ายจะต้องเสนอข้อเท็จจริงและตรวจสอบข้อเท็จจริงกันเองเป็นหน้าที่ของผู้กล่าวหาที่ต้องนำพยานหลักฐานมาแสดงว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดและผู้ถูกกล่าวหาต้องนำพยานหลักฐานมาแก้ไขว่าตนไม่ได้กระทำผิด การดำเนินคดีย่อมเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของการพิจารณาและสืบพยาน ทั้งนี้ศาลและคู่ความจะต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัดถือว่าเป็นหน้าที่ของคู่ความแต่ละฝ่ายต้องเสนอพยานหลักฐานของตนและศาลจะพิจารณาพยานหลักฐานที่คู่ความเสนอต่อศาลเท่านั้น รวมทั้งการสืบพยานนั้นถือเป็นเรื่องของการต่อสู้คดีประการหนึ่งจึงมีหลักว่าศาลจะต้องฟังความจากคู่ความทุกฝ่ายหรือให้คู่ความทุกฝ่ายได้มีโอกาสสู้คดีได้เต็มที่ แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ตามกฎหมาย ในการรับฟังพยานหลักฐานของประเทศอังกฤษนั้นมีลักษณะเป็นการจำกัดอำนาจศาลในการรับฟังพยานหลักฐานและเป็นกฎหมาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การห้ามรับฟังพยานหลักฐาน (Exclusionary rules)[19]

สาเหตุที่กฎหมายพยานหลักฐานของประเทศอังกฤษมีลักษณะเป็นการจำกัดอำนาจศาลในการรับฟังพยานหลักฐานและมีกฎเกณฑ์ห้ามรับฟังพยานหลักฐานนั้น เนื่องจากปัจจัย 3 ประการ คือ การพิจารณาคดีใช้ระบบลูกขุน การที่พยานต้องสาบานตัวและการพิจารณาคดีใช้ระบบคู่กรณี นอกจากนี้ยังเกรงว่าจะมีการสร้างพยานหลักฐานเท็จจึงต้องมีกฎเกณฑ์การรับฟังพยานหลักฐานโดยเคร่งครัด[20] เพราะหากมีการยอมให้นำพยานหลักฐานที่ต้องห้ามมิให้รับฟังมาสู่ชั้นศาลแล้วอาจเป็นการจงใจนำลูกขุนทำให้การพิจารณาคดีนั้นเสียไป

ระบบกฎหมายจารีตประเพณียึดหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี ดังนั้น เพื่อให้ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหามีโอกาสในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่จึงจำเป็นต้องมีทนายความเป็นผู้แทนจำเลยในการต่อสู้คดี ทั้งนี้ ฝ่ายอัยการโจทก์และฝ่ายจำเลยต่างต้องเตรียมการต่อสู้คดีของตนไว้ก่อนที่จะเริ่มการพิจารณา การที่จะเคารพหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดีนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย เช่น หากมีการ

---

[18] วีรพงษ์ บุญโญภา, "กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา." วารสารทางกฎหมาย. 5, มีนาคม 2523, น. 153.

[19] ธิติพันธุ์ วงษ์พิทักษ์โรจน์, การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา, 2547, น. 34.

[20] Rupert Cross and Nancy Wilkins. An Outline of the Law of Evidence, 5th ed, London : Butterworths, 1980, p. 1-2.

กักขังผู้ต้องหาหรือจำเลยในชั้นก่อนการพิจารณาหรือในชั้นพิจารณาของศาล ย่อมจะเป็นมาตรการบังคับที่บั่นทอนความสามารถในการต่อสู้คดีของฝ่ายจำเลยและเป็นมาตรการที่ไม่สอดคล้องกับแนวคิดของวิธีพิจารณาคดีอาญาในระบบกล่าวหา เพราะการกักขังจะเป็นอุปสรรคต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยในการเตรียมการต่อสู้คดีอย่างมีอิสระ ในขณะที่ฝ่ายรัฐจะมีความพร้อมในการดำเนินคดีมากยิ่งกว่าฝ่ายผู้ต้องหาและจำเลย ด้วยเหตุนี้ หากในการรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่รัฐมีการละเมิดกฎหมายในระบบกล่าวหาจะมีบทตัดพยานที่เคร่งครัดกว่าการรับฟังพยานหลักฐานในระบบไต่สวน พยานหลักฐานที่ได้มาจากการปฏิบัติงานที่ไม่ชอบจะไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้ในการพิจารณาพิพากษาลงโทษจำเลย[21]

ศาลจึงเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ควบคุมกติกาให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความยุติธรรม ศาลไม่มีหน้าที่ในการสืบพยาน นอกจากจะเป็นการซักถามเพื่อความชัดเจนแน่นอนในการเบิกความและไม่สามารถสืบพยานนอกเหนือจากที่คู่ความนำมาสืบได้ เนื่องจากการใช้ลูกขุนเป็นผู้ตัดสินปัญหาข้อเท็จจริงซึ่งจะเป็นผู้รับฟังการเสนอพยานของคู่ความโดยตลอดและวินิจฉัยว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ ประกอบกับเหตุผลที่ว่าลูกขุนเป็นประชาชนทั่วไปไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านกฎหมาย ไม่มีความเชี่ยวชาญในด้านการรับฟังพยานหลักฐานเหมือนศาลและอาจจะถูกชักจูงจากพยานหลักฐานที่ได้มาโดยไม่ชอบหรือจากวาทะศิลป์ของคู่ความในคดีได้โดยง่ายจึงจำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์การนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์โดยเคร่งครัดและมีบทตัดพยานที่เด็ดขาดเพื่อมิให้พยานหลักฐานที่ต้องห้ามขึ้นสู่สำนวนความ[22] ศาลจะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้กลั่นกรองพยานหลักฐานที่จะนำขึ้นไปสู่การพิจารณาวินิจฉัยของคณะลูกขุนเพื่อจะเหลือแต่เฉพาะพยานหลักฐานที่สมควรเข้าสู่กระบวนพิจารณาคดีเท่านั้น โดยอาศัยบทตัดพยานเพื่อตัดพยานหลักฐานที่มาโดยละเมิดต่อสิทธิของประชาชน เช่น ได้มาโดยการบังคับ ขู่เข็ญ หรือให้สัญญาและครอบคลุมถึงพยานหลักฐานอื่นที่เป็นผลพลอยได้มาจากพยานหลักฐานอันแรกด้วย หรือหลักในเรื่องบทตัดพยานบอกเล่าและชี้แนะคณะลูกขุนให้เห็นถึงประเด็นปัญหาข้อกฎหมายและชี้แนะให้เห็นความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานบางอย่าง แต่ไม่มีอำนาจจะดำเนินการบังคับให้คณะลูกขุนต้องถือตามนั้น ในระหว่างการดำเนินกระบวนพิจารณาคู่ความแต่ละฝ่ายจำเป็นที่จะต้องคอยระวังรักษาผลประโยชน์ของตนในคดี การถามค้านจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นและถูกนำมาใช้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน คู่ความมักจะนำพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์แก่คดีของตนมาแสดงเท่านั้น ศาลไม่อาจจะเข้าไป

---

[21] อุทัย อาทิเวช. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่มหนึ่งความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พริ้นติ้ง, 2555). น. 6.

[22] จรัญ ภักดีธนากุล. “บทตัดพยานบอกเล่าในกฎหมายไทย.” วารสารทางกฎหมาย. 6, 3. มีนาคม 2524, น. 1-2.

แสวงหาความจริงโดยตนเอง หากศาลเข้าไปสอดแทรกในการค้นหาความจริงก็จะถูกมองว่ามีความลำเอียงเข้าข้างคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งด้วยเหตุนี้ประเด็นบางข้ออาจขาดหายไปไม่ปรากฏในการพิจารณาคดี[23]

จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าในระบบการดำเนินคดีอาญาของอังกฤษไม่มีระบบกล่าวหาบริสุทธิ์อีกต่อไปแล้ว โดยได้นำเอาลักษณะที่ดีของระบบไต่สวนและเหมาะสมกับสภาพปัญหาสถานการณ์ความจำเป็นในการบริหารกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของตนเข้าไปประยุกต์ใช้[24] ระบบกระบวนพิจารณาคดีของอังกฤษเป็นระบบที่อยู่ภายใต้แนวคิดว่าการดำเนินคดีเป็นการต่อสู้ของบุคคลสองฝ่ายภายใต้กฎระเบียบที่แน่นอนและใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน แต่ก็มีหน่วยงานของรัฐเข้ามาดูแลการฟ้องคดีที่สำคัญ รูปแบบการดำเนินคดีอาญามีลักษณะเป็นการต่อสู้ทำนองเดียวกันกับคดีแพ่ง นิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความอาญาโดยประชาชนจึงเป็นนิติสัมพันธ์สามฝ่าย[25] การดำเนินคดีอาญาจะยึดถือหลักการต่อสู้ซึ่งมีพื้นฐานอยู่บนความเท่าเทียมกันในการต่อสู้ทำให้การดำเนินคดีและการรับฟังพยานหลักฐานมีกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัด ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาคู่ความต้องเสนอพยานหลักฐานสนับสนุนข้ออ้างของตนต่อศาลหรือคณะลูกขุนแล้วแต่กรณีเป็นเรื่อง ๆ ไป

3.1.2 คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในอังกฤษ

จากที่กล่าวมาแล้วว่าระบบการพิจารณาคดีของอังกฤษเป็นระบบการค้นหาความจริงต้องอาศัยการกระทำของคู่ความ คู่ความมีหน้าที่นำพยานหลักฐานต่าง ๆ มาแสดงเพื่อประโยชน์แก่คดีของตนทำให้ศาลและลูกขุนเชื่อถือข้ออ้างของตนทำให้ในแต่ละคดีไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญามีกฎเกณฑ์เรื่องพยานหลักฐานกำหนดไว้โดยเคร่งครัด โดยมีศาลและลูกขุนตัดสินข้อเท็จจริงเป็นเรื่อง ๆไป อังกฤษจึงมีการแบ่งแยกการดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาออกจากกันโดยชัดเจนและมีกฎเกณฑ์การรับฟังพยานหลักฐานโดยเคร่งครัด ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่ามีการแบ่งแยกการดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาออกจากกันโดยเด็ดขาดคือ ในส่วนกฎเกณฑ์การห้ามรับฟังพยานหลักฐานจะมีเรื่องหลักกฎหมายปิดปากหรือบทตัดสำนวน (Estoppel) กำหนดไว้

---

[23] ธิติพันธุ์ วงษ์พิทักษ์โรจน์.(2547). การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา. น. 34-35.

[24] อุทัย อาทิเวช. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่มหนึ่งความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2: สำนักพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พริ้นติ้ง, 2555.น. 9.

[25] คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย. หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน น. 17.

หลักกฎหมายปิดปาก คือกฎที่ห้ามมิให้คู่ความอ้างหรือปฏิเสธในข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง[26] โดยเป็นข้อยกเว้นให้ศาลฟังข้อเท็จจริงบางอย่างโดยคู่ความไม่ต้องนำสืบพยานหลักฐานเป็นข้อห้ามซึ่งมิให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งนำสืบหรืออ้างข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งเพราะว่าเรื่องนั้นเป็นผลอันสืบเนื่องมาจากการที่คู่ความนั้นหรือผู้ซึ่งคู่ความฝ่ายนั้นจะต้องรับผิดชอบแทนได้เคยกระทำหรือกล่าวถึงมาก่อนแล้ว[27]

ตามหลักกฎหมายปิดปากของอังกฤษ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท กฎหมายปิดปากโดยสำนวนความ (Estoppel by record) กฎหมายปิดปากโดยกรมธรรม์สัญญา (Estoppel by deed) กฎหมายปิดปากโดยความประพฤติ (Estoppel by conduct)

ในส่วนนี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะกรณีกฎหมายปิดปากโดยสำนวนความ ในส่วนของกฎหมายปิดปากโดยคำพิพากษา (Estoppel by judgment) โดยมาจากเหตุผลที่ว่าเพื่อประโยชน์ของสาธารณะชนการกำหนดคดีจะต้องมีวันหยุด การพิพาทในทางคดีไม่ควรเป็นสิ่งที่ไม่รู้จักจบสิ้น กับหลักบุคคลไม่ควรถูกลงโทษสองครั้งในความผิดเดียวกัน แต่หลักนี้ต้องอยู่ภายใต้กฎที่ว่าคำพิพากษาต้องเป็นเรื่องยุติกันไปแล้วไม่มีใครเคยคัดค้านได้ โดยกฎหมายของประเทศอังกฤษแบ่งคำพิพากษาออกเป็นสองประเภทคือ คำพิพากษาที่กระทบกระเทือนถึงทรัพย์ (Judgment in rem) และคำพิพากษาที่มีผลกระทบกระเทือนถึงตัวบุคคล (Judgment in personam) ในส่วนคำพิพากษาที่กระทบกระเทือนต่อทรัพย์นั้น มีความหมายรวมถึงคำพิพากษาที่เกี่ยวกับสภาพและสถานะบุคคลด้วย เช่น คำพิพากษาให้บุคคลล้มละลาย คำพิพากษาเกี่ยวกับครอบครัว เป็นต้น คำพิพากษาประเภทนี้ถือว่ามีผลผูกพันถึงบุคคลทั่วไป คือ อาจอ้างเป็นบทตัดสำนวนต่อบุคคลที่ไม่ใช่คู่ความได้ ส่วนคำพิพากษาที่กระทบกระเทือนถึงตัวบุคคลเป็นคำพิพากษาที่มีผลผูกมัดคู่ความเท่านั้นไม่รวมถึงบุคคลภายนอก เช่น คำพิพากษาในเรื่องสัญญา หรือเรื่องละเมิด เป็นต้น บุคคลที่จะถูกตัดสำนวนเพราะคำพิพากษานี้คือคู่กรณีในคดีเดียวกัน หรือผู้อาศัยสิทธิของคู่กรณี ไม่รวมถึงบุคคลภายนอก อย่างไรก็ตาม ในเรื่องบทตัดสำนวนโดยคำพิพากษานั้นเป็นเรื่องของคดีแพ่งกับคดีแพ่ง หรือคดีอาญากับคดีอาญาเท่านั้น เพราะตามหลักกฎหมายของอังกฤษ คำพิพากษาในคดีอาญาไม่เป็นบทตัดสำนวนในคดีแพ่งและกลับกันก็เช่นเดียวกัน คดีแพ่งไม่เป็นบทตัดสำนวนในคดีอาญา[28]

---

[26] โอสถ โกสิน, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน.สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการกระทรวงยุติธรรม, 2538), น. 294.

[27] โสภณ รัตนากร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. น. 187-188.

[28] โอสถ โกสิน, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน.สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการกระทรวงยุติธรรม, 2538), น. 296-299.

แสดงให้เห็นชัดว่ามีการแบ่งแยกการดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาออกจากกันโดยเด็ดขาด ไม่มีการนำข้อเท็จจริงในคำพิพากษาที่ตัดสินแล้วในคดีอาญาไปใช้ในคดีแพ่ง

ในส่วนภาระการพิสูจน์ตามกฎหมายของประเทศในคดีแพ่งและคดีอาญา โจทก์จะมีภาระการพิสูจน์ที่แตกต่างกัน โดยโจทก์ในคดีอาญาจะมีภาระการพิสูจน์มากกว่าเพราะมีหลักว่า ในคดีอาญาข้อเท็จจริงที่สำคัญของข้อกล่าวหาจะสันนิษฐานเอาไม่ได้ โจทก์จะต้องพิสูจน์เสมอ นั่นคือโจทก์มีภาระการพิสูจน์ แม้โจทก์จะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานก็จะไม่ผลักภาระการพิสูจน์ไปให้จำเลย คงผลักไปแต่เฉพาะหน้าที่นำสืบ เท่านั้น แต่ในกรณีแพ่งนั้น อาจกำหนดข้อสันนิษฐานให้มีผลเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ไปให้จำเลยได้[29] ทำให้คำพิพากษาในคดีอาญาที่ให้ยกฟ้องจำเลยนั้น ไม่ยอมให้นำมารับฟังในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้เลย เพราะคดีอาญาโจทก์จะต้องนำสืบให้เชื่อได้โดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร (Beyond a reasonable doubt) ฉะนั้น การที่ศาลยกฟ้องจึงไม่หมายความว่าจำเลยจะมิได้กระทำความผิดเสมอไป จำเลยอาจจะกระทำความผิดแต่โจทก์นำสืบให้ศาลลงโทษจำเลยมิได้ก็ได้ ผิดกับคดีแพ่งซึ่งถือเอาน้ำหนักคำพยานว่าพยานได้นำสืบสมข้ออ้างหรือข้อต่อสู้ใดดีกว่ากันเท่านั้น[30] และภาระการพิสูจน์ในคดีแพ่งจึงมีน้อยกว่าในคดีอาญา

สำหรับคำพิพากษาในคดีอาญาที่พิพากษาลงโทษจำเลยนั้น แม้จะถือว่าคดีอาญามีภาระการพิสูจน์มากกว่าก็ตาม แต่โดยส่วนใหญ่ถือว่าคำพิพากษาเช่นนี้ไม่อาจนำมารับฟังผูกมัดจำเลยในคดีแพ่งได้ คดีที่สำคัญคือ คดี Hollingtin v. Hewthom ซึ่ง Lord Goddard ผู้พิพากษาในคดีดังกล่าวให้เหตุผลในการไม่รับฟังว่า[31]

1. คำวินิจฉัยของศาลในคดีอาญานั้นเป็นเพียงความเห็นของศาลอื่นเท่านั้น มิใช่พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับคดีแพ่ง

2. ประเด็นในคดีแพ่งและคดีอาญาไม่ตรงกันทีเดียว

3. คำวินิจฉัยของศาลในคดีอาญาถือเป็นเพียงความเห็นเท่านั้น จึงจะนำความเห็นมาฟังเป็นพยานในคดีหลังไม่ได้

4. คำวินิจฉัยในคดีอาญาเป็นพยานบอกเล่าในคดีหลัง

5. ถ้าคำพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดนำมารับฟังได้ คำพิพากษายกฟ้องก็ควรรับฟังได้เช่นกัน

---

[29] โสภณ รัตนากร. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. น. 148-149.

[30] บัญญัติ สุชีวะ. “การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอื่น.” ดุลพาห. 13 , 4 เมษายน 2509, น. 31-32.

[31] *เพิ่งอ้าง*, น. 31-32.

จากคำพิพากษาในคดีดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงแนวปฏิบัติของศาลอังกฤษว่าจะไม่นำข้อเท็จจริงในคดีอาญาที่ตัดสินแล้วมาใช้ในคดีแพ่ง เนื่องจากถือหลักที่ว่าตามลักษณะแห่งคดี คู่กรณีต้องเสนอพยานหลักฐานที่ดีที่สุดที่เรียกกันว่า “พยานหลักฐานที่ดีที่สุด” ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาพยานบอกเล่าจะเป็นพยานหลักฐานที่ต้องห้ามมิให้รับฟังเว้นแต่เข้าข้อยกเว้นตามที่กำหนดไว้ โดยถ้ายอมรับฟังพยานบอกเล่า ข้อเท็จจริงที่ได้รับอาจขาดตกบกพร่องได้ง่าย ไม่ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องแน่นอน นอกจากนี้ อังกฤษซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีมีการพิจารณาคดีที่เป็นเอกลักษณ์คือการพิจารณาคดีแบบใช้ลูกขุนและการซักถามพยานเป็นสำคัญ คณะลูกขุนซึ่งเป็นสามัญชนไม่ใช่นักกฎหมาย เวลาฟังข้อเท็จจริงจะให้คณะลูกขุนเป็นผู้ฟังพยานหลักฐาน คณะลูกขุนจะไม่ค่อยรู้ทันความคาดเคลื่อนของพยานหลักฐาน ฉะนั้น พยานบอกเล่าเป็นพยานหลักฐานที่ก่อให้เกิดความหลงผิดโดยง่าย ประเทศในระบบนี้จึงไม่ต้องการให้เข้าไปสู่ความรับทราบของคณะลูกขุน รวมทั้งในการซักค้านพยานนั้นถือว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้การพิจารณาคดีได้ความจริงมากที่สุดในระบบนี้ แต่กระบวนการซักถามจะเกิดขึ้นได้อย่างจริงจังก็ต่อเมื่อตัวพยานที่ไปประสบเหตุมาให้ซักค้านโดยตรง ถึงจะรู้ว่าพยานนั้นมีความคลาดเคลื่อนไม่น่าเชื่อถืออย่างไร[32] ดังนั้น หากมีหลักเกณฑ์ที่ให้นำข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาในคดีอาญามาใช้ในคดีแพ่งได้ก็จะไม่มีการนำพยานมาสืบต่อหน้าลูกขุน และอีกฝ่ายไม่มีโอกาสถามค้านพยานได้ซึ่งจะขัดกับหลักเกณฑ์ที่กล่าวมา อีกทั้ง คำวินิจฉัยของศาลในคดีอาญาถือเป็นความเห็นของศาลอื่น มิใช่ประเด็นโดยตรงกับคดีแพ่ง ดังนั้น จะนำความคิดเห็นในคดีอื่นที่มิได้มีการนำสืบหรือมีการดำเนินกระบวนพิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดมาใช้กับคดีอีกคดีหนึ่งไม่ได้ ส่วนประเด็นในคดีแพ่งพยานหลักฐานที่ศาลจะรับฟังได้ต้องเป็นเรื่องเกี่ยวถึงข้อเท็จจริงที่คู่ความจะต้องนำสืบ ในส่วนคดีอาญาจะต้องเป็นพยานหลักฐานซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยกระทำความผิดหรือบริสุทธิ์ ทำให้ประเด็นคดีแพ่งและคดีอาญาไม่ตรงกันจึงไม่อาจนำข้อเท็จจริงในคำพิพากษาคดีอาญามาใช้ในคดีแพ่ง[33]

สรุปได้ว่า อังกฤษไม่มีบทบัญญัติหรือหลักเกณฑ์ในการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาไว้ เนื่องจากถือว่าการพิจารณาคดีและการรับฟังพยานหลักฐานมีกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัด โดยทางคดีแพ่งและคดีอาญาจะมีศาลและลูกขุนตัดสินคดีและรับฟังข้อเท็จจริงเป็นเรื่อง ๆ ไป มีการแบ่งแยกการดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาออกจากกันโดยเด็ดขาด รวมทั้งหลักปฏิบัติและแนวทางคำพิพากษาของอังกฤษไม่ยอมรับหลักเรื่องการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา โดยมองว่าคำวินิจฉัยและข้อเท็จจริงของศาลในคดีอาญาถือเป็นเพียงความเห็นเท่านั้น มิใช่

---

[32] โอสถ โกสิน, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. น. 352-354.

[33] ธิติพันธุ์ วงษ์พิทักษ์โรจน์, การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา, 2547, น. 38-40.

พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับคดีแพ่ง และถือว่าคำวินิจฉัยในคดีอาญาเป็นเพียงพยานบอกเล่าในคดีหลัง หากให้มีการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญามาใช้ในคดีแพ่งจะขัดกับหลักเกณฑ์ในเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานที่ดีที่สุด ประกอบกับประเด็นและภาระการพิสูจน์ในคดีอาญาและคดีแพ่งต่างกันจึงนำข้อเท็จจริงในคดีหนึ่งมาใช้ด้วยกันไม่ได้

3.2 ประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย ต่างกับประเทศอังกฤษที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี หลักการดำเนินคดี และการรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาจึงต่างกับประเทศอังกฤษ โดยขออธิบายหลักการดำเนินคดี และการรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส ดังต่อไปนี้

3.2.1 หลักการดำเนินคดีของประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) มีลักษณะการดำเนินคดีที่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ในอดีต ฝรั่งเศสใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวน ซึ่งเป็นระบบที่ไม่มีการแยกการสอบสวนฟ้องร้องออกจากการพิจารณาพิพากษาคดี กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนที่ผู้ไต่สวนซึ่งก็คือศาลหรือผู้พิพากษา มีหน้าที่รับผิดชอบในการตรวจสอบความจริง โดยทำหน้าที่แสวงหาพยานหลักฐาน ซักถามพยานและชำระความด้วยตนเองตลอด หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นทั้งผู้ฟ้องและผู้ตัดสินคดีในคน ๆ เดียวกัน[34]

ลักษณะของระบบไต่สวนนั้นเจ้าพนักงานจะเป็นผู้ขับเคลื่อนและมีหน้าที่ต้องดำเนินการตามนโยบายแห่งรัฐ[35] สำหรับผู้พิพากษาหรือศาลนั้น มีอำนาจในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนที่เป็นตำรวจนั่นก็คือการมีผู้พิพากษาไต่สวน ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะพิเศษเป็นเอกลักษณ์ของระบบไต่สวน อำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาไต่สวน คือ การรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดที่สามารถนำมาใช้ในการพิจารณาว่า คดีมีมูลพอที่จะดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาในชั้นพิจารณาคดีของศาลหรือไม่ ลักษณะเด่นของการทำหน้าที่ของผู้พิพากษาไต่สวน คือ การที่กฎหมายได้กำหนดให้ผู้พิพากษาซึ่งมีสถานะและหลักประกันความเป็นตุลาการมาทำหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในชั้นสอบสวน ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษที่ไม่มีอยู่ในระบบกล่าวหา เพราะในระบบกล่าวหาหน้าที่ของผู้พิพากษาอาชีพคือรับผิดชอบเฉพาะแต่ในการพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งผู้พิพากษาจะต้องวางตัวเป็นกลางในการดำเนินกระบวนพิจารณาเท่านั้น ส่วนการสืบพยาน

---

[34]คณิต ณ นคร. “ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ” วารสารอัยการ 5, 7. กันยายน 2525, น. 31 – 32.

[35] อุทัย อาทิเวช. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่มหนึ่งความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พริ้นติ้ง, 2555). น. 7.

เป็นหน้าที่ของคู่ความที่จะนำพยานหลักฐานของแต่ละฝ่ายเข้าสู่ศาล ในระบบกล่าวหาจะไม่มีผู้พิพากษาลงมาทำหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานเหมือนดังเช่นผู้พิพากษาไต่สวนของฝรั่งเศส และผู้พิพากษาในระบบไต่สวนจะเป็นคนกำหนดทิศทางการค้นหาพยานหลักฐานและจะทำหน้าที่ในการซักถามพยานที่คู่ความแต่ละฝ่ายนำเข้าซื้อด้วยตนเองรวมทั้งพยานของจำเลยหลังจากศาลได้ทำการซักถามพยานจนเสร็จสิ้นแล้วจึงจะเปิดโอกาสให้พนักงานอัยการโจทก์คู่ความฝ่ายแพ่งและฝ่ายจำเลยทำการซักถามพยานได้ ดังนั้นทนายความไม่ว่าจะเป็นทนายความของคู่ความฝ่ายแพ่งหรือทนายความจำเลยจะมีโอกาสแสดงบทบาทการทำงานน้อยมากทนายความจะต้องติดตามการซักถามของผู้พิพากษาซึ่งเมื่อศาลได้ซักถามพยานไปก่อนแล้วทนายความก็จะเหลือคำถามอีกเพียงเล็กน้อยเพราะผู้พิพากษาจะซักถามคำถามที่เกี่ยวข้องทุกประเด็นด้วยตนเอง[36]

ข้อบกพร่องที่สำคัญของระบบไต่สวน คือ ผู้ไต่สวน กล่าวคือ ผู้พิพากษาหรือศาลมีอำนาจมากเกินไป จนกลายเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ปราบปรามการกระทำความผิดอาญาแทนที่จะเป็นองค์กรในการอำนวยความยุติธรรม และผู้ถูกไต่สวนมีสภาพเป็นเพียงวัตถุหรือตกเป็นกรรมในคดีซึ่งขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน[37]

ข้อบกพร่องดังกล่าว เนื่องจากวัตถุประสงค์ของระบบไต่สวนต้องการมุ่งค้นหาผู้กระทำความผิดให้ได้ทุกวิถีทาง ดังนั้น จึงอาจมีผลกระทบต่อสิทธิในการต่อสู้คดีของฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาซึ่งอาจนำไปสู่ความผิดพลาดในการดำเนินคดีได้ อย่างไรก็ตามลักษณะดั้งเดิมของระบบไต่สวนในประเทศฝรั่งเศสได้ผ่อนคลายความเคร่งครัดลง โดยเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน ค.ศ. 2000 ได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสโดยได้บัญญัติให้หลักประกันในการต่อสู้คดีของคู่ความในคดีอาญาในส่วนของผู้ต้องหาหรือจำเลยว่าจะต้องมีความเสมอภาคและเป็นปรปักษ์ การรวมทั้งกำหนดข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์และรับรองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในการต่อสู้คดีไว้ด้วย[38]

ประเทศฝรั่งเศสได้นำแนวคิดและหลักการของการดำเนินคดีในระบบกล่าวหาที่สำคัญบางประการมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินคดีอาญา เช่น ได้นำเอาระบบลูกขุนของอังกฤษมาใช้ใน

---

[36] อุทัย อาทิเวช, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่มหนึ่งความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พริ้นติ้ง, 2555). น. 31, 38.

[37] ธิติพันธุ์ วงษ์พิทักษ์โรจน์, การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา, 2547, น. 41.

[38] อุทัย อาทิเวช, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่มหนึ่งความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พริ้นติ้ง, 2555). น. 39-40.

ศาลลูกขุน เพื่อลดอำนาจของผู้พิพากษาอาชีพลง หลังจากที่มีการปฏิวัติใหญ่ในประเทศฝรั่งเศสเมื่อ ค.ศ. 1789 เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบบอกสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบสาธารณรัฐ[39] เนื่องจากคณะปฏิวัติต้องการลดอำนาจของผู้พิพากษาอาชีพในการพิจารณาพิพากษาคดีจึงนำเอาระบบลูกขุนซึ่งใช้อยู่ในประเทศอังกฤษไปประยุกต์ใช้ในระบบวิธีพิจารณาคดีอาญาของฝรั่งเศส[40]

ต่อมา จึงได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเพื่อให้การดำเนินคดีอาญาเป็นการอำนวยความยุติธรรมโดยรัฐและเพื่อให้การดำเนินคดีอาญาไม่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน ฝรั่งเศสจึงได้ปรับปรุงหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐของตนใหม่ ให้สามารถอำนวยความยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และขณะเดียวกัน ก็ให้ความสำคัญกับหลักสิทธิมนุษยชนด้วย วิธีการปรับปรุงก็คือให้มีการแยกภารกิจในการตรวจสอบความจริงออกเป็นสองขั้นตอน โดยมีวิธีการตรวจสอบความจริงโดยเจ้าพนักงานชั้นหนึ่งก่อน และให้การตรวจสอบความจริงในชั้นเจ้าพนักงานอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรที่เรียกว่า “อัยการ” และเมื่อได้ตรวจสอบความจริงโดยเจ้าพนักงานแล้วหากปรากฏว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริง พนักงานอัยการก็จะยื่นฟ้องต่อศาล เพื่อให้ศาลทำการตรวจสอบความจริงต่อไปอีกขั้นหนึ่ง โดยการปรับปรุงดังกล่าวนี้ทำให้ภารกิจของผู้พิพากษาหรือศาลคงเหลือเพียงการพิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น และเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงได้มีการยกฐานะความเป็น “กรรมในคดี” ของผู้ถูกกล่าวหาขึ้นไปเป็น “ประธานในคดี” ให้มีสิทธิต่าง ๆ ในอันที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่พร้อมทั้งห้ามการกระทำใด ๆที่เป็นการกระทบต่อเสรีภาพในการตัดสินใจของผู้ถูกกล่าวหา[41]

การตรวจสอบความจริงทั้งในชั้นเจ้าพนักงานและในชั้นศาลเป็นไปตาม “หลักการตรวจสอบ” เช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนเดิมนั่นเอง โดยที่ฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมาย (Civil law) คือการดำเนินคดีอาญาใช้หลักการค้นหาความจริงในคดี เป็นกระบวนการดำเนินคดีอาญาที่รัฐโดยองค์กรของรัฐ อันได้แก่ ศาล พนักงานอัยการ และตำรวจ มีหน้าที่ต้องร่วมกันและช่วยกันค้นหาความจริง ตลอดจนทำหน้าที่ตรวจสอบ

---

[39] อุทัย อาทิเวช, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่มหนึ่งความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พริ้นติ้ง, 2555). น. 9, 47.

[40] *เพิ่งอ้าง,* น. 31, 54.

[41] คณิต ณ นคร. “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์, 1. 1, มีนาคม – มิถุนายน 2544. น. 52.

ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหนึ่งและทำคำชี้ขาดในเนื้อหา[42] จึงถือว่าไม่ใช่การพิพาทกันระหว่างคู่ความ แต่เป็นนิติสัมพันธ์สองฝ่ายคือรัฐ(ศาลอัยการและตำรวจ) กับผู้ถูกกล่าวหาอีกฝ่ายหนึ่ง

ลักษณะสำคัญของระบบการดำเนินคดีของฝรั่งเศส คือศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดี มีอำนาจที่จะสืบพยานเพิ่มเติมหรือลงสืบพยาน ทั้งนี้ เพื่อค้นหาให้ได้ข้อเท็จจริงใกล้เคียงกับความจริงที่สุด ดังนั้น การกำหนดระเบียบวิธีเกี่ยวกับการสืบพยานจึงมีน้อย ไม่มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ไม่มีบทตัดพยานที่เด็ดขาด แต่จะเปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานทุกชนิดมาสู่ศาลได้ และศาลก็จะมีอำนาจใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง

การดำเนินคดีอาญาของฝรั่งเศสถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ที่ถือว่าความผิดอาญาเป็นความผิดต่อสังคมหรือรัฐ ดังนั้น รัฐจึงมีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดดังกล่าว เนื่องจากรัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม รวมทั้งป้องกันสังคมมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นด้วย ฉะนั้น ถ้ามีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐในการดำเนินคดีฟ้องร้องให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ โดยถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย[43] อย่างไรก็ดี รัฐไม่ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่ผู้เดียวโดยเด็ดขาด หากแต่มีการผ่อนคลายให้เอกชนฟ้องร้องดำเนินคดีได้บ้างเช่นกัน โดยจำกัดประเภทและฐานความผิดไว้ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นความผิดอาญาเล็ก ๆน้อย ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือกระทบกระเทือนต่อประโยชน์ส่วนได้เสียของเอกชนและผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้น[44]

ฝรั่งเศสนี้ถือเป็นประเทศที่ยึดหลักว่า “รัฐเป็นผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมอย่างเคร่งครัด” ดังนั้นการฟ้องคดีอาญาจึงเป็นภาระหน้าที่ของรัฐผู้เดียว โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐคือ พนักงานอัยการเป็นผู้ใช้อำนาจดำเนินคดีอาญาในฐานะเป็นตัวแทนของรัฐ โดยเป็นผู้มีอำนาจในการสอบสวนและควบคุมการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ฟ้องร้องผู้กระทำผิดต่อศาลตลอดจนมีหน้าที่จัดการให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามคำพิพากษา[45] โดยการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการสามารถกระทำได้ 2 วิธี คือ ยื่นฟ้องต่อศาลโดยตรงหรือให้ศาลทำการสอบสวนคดีนั้นเสียก่อน ถ้าเห็นว่าคดีนั้นยุ่งยาก พนักงานอัยการจะขอให้ผู้พิพากษาศาลไต่สวนทำการสอบสวน

---

[42] คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติไม่ตรงกัน. น. 6.

[43] คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. น. 13.

[44] ธิติพันธุ์ วงษ์พิทักษ์โรจน์, การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา, 2547, น. 42.

[45] สุข เปรุนาวิน, ระบบอัยการในต่างประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาดไทย, 2507), น. 53.

คดีนั้นก่อนก็ได้[46] ส่วนประชาชนซึ่งเป็นผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้องร้องคดีอาญาโดยตรง แต่มีอำนาจร้องทุกข์กล่าวโทษได้อย่างกว้างขวาง คือสามารถร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ หรือผู้พิพากษาก็ได้[47]

ประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐจะใช้หลักการค้นหาความจริงตามเนื้อหา มีลักษณะเป็นนิติสัมพันธ์สองฝ่าย ฝ่ายแรกคือ รัฐ ซึ่งองค์กรที่ทำหน้าที่แทนรัฐ ได้แก่ ศาล พนักงานอัยการ ตำรวจ และอีกฝ่ายคือ ผู้ถูกกล่าวหา ได้แก่ ผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องตรวจสอบว่าเรื่องจริงเป็นอย่างไร รัฐในฐานะที่เป็นผู้รักษากฎหมายและอำนวยความยุติธรรม มิได้อยู่ในฐานะที่เป็นคู่ความกับประชาชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด[48] การค้นหาความจริงตามระบบนี้ การสืบสวนพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงของการกระทำผิด คือ ผู้ถูกกล่าวหาจะถูกส่งเข้าไปสอบสวนค้นหาความจริง โดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรมซึ่งถือว่าองค์กรเหล่านี้ไม่ว่าตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลจะไม่เป็นปฏิปักษ์กับผู้ถูกกล่าวหา องค์กรต่างๆจึงมีหน้าที่ค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง โดยไม่ผูกพันกับคำร้องหรือคำขอของผู้ใดทั้งสิ้น[49] พยานหลักฐานจะถูกเสนอเข้าสู่คดีในฐานะที่เป็นพยานศาลไม่ใช่พยานของฝ่ายโจทก์หรือจำเลย ประกอบกับในชั้นการรับฟังพยานหลักฐานจะมีลักษณะกว้างพยานหลักฐานที่น่าจะพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยก็เสนอเข้าสู่คดีได้

ในชั้นศาลถือว่าทุกฝ่ายมีหน้าที่ร่วมมือกันในการค้นหาความจริง การดำเนินคดีจะไม่มีลักษณะเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความสองฝ่าย ศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่ริเริ่มในการหาความจริงโดยไม่ผูกมัดกับคำร้องหรือคำขอของผู้ใด โดยจะเป็นผู้ซักถามพยานเองจนเป็นที่พอใจ อยู่ในลักษณะของการที่รัฐเข้าตรวจสอบค้นหาว่าได้มีการกระทำความผิดจริงตามที่กล่าวหาหรือไม่ โดยอาศัยพยานหลักฐานที่ได้มีการนำเสนอขึ้นมาสู่กระบวนการของพนักงานอัยการ ผู้ถูกกล่าวหา และจัดการสืบพยานเพิ่มเติมของศาลเอง ดังนั้น จึงไม่มีความจำเป็นที่จะพิสูจน์ความน่าเชื่อถือของพยานด้วยการถามค้าน อันเป็นลักษณะการค้นหาความจริงในระบบกฎหมายจารีตประเพณี[50] ในด้านการรับฟังพยานหลักฐานในคดีอาญานั้น ศาลมีอิสระอย่างเต็มที่ กล่าวคือ มีความเป็นอิสระในการเลือก

---

[46] ธีรพันธุ์ รัศมิทัต, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ฉบับปี ค.ศ. 1958 แจกงานฌาปนกิจศพนางวัน รัศมิทัต, 2505, น. 26.

[47] อุดม รัฐอมฤต. “การฟ้องคดีอาญา” ในหนังสือรวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535, น. 486.

[48] คณิต ณ นคร, วิธีพิจารณาความอาญา : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน. น. 5 – 7.

[49] โสภณ รัตนากร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, น. 28 – 29.

[50] ประทุมพร กลัดอ่ำ. “การนำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ในวิธีพิจารณาความอาญา.” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), น. 26.

ว่าข้อเท็จจริงใดควรจะถูกตรวจสอบหรือไม่ โดยไม่ผูกมัดกับคำร้องของผู้ใดหรือกฎระเบียบใด บทตัดพยานซึ่งได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายจะถูกนำมาใช้โดยอาศัยการชั่งน้ำหนักระหว่างผลประโยชน์ของรัฐในการควบคุมอาชญากรรมกับผลประโยชน์ของจำเลยในด้านสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ดังนั้น พยานหลักฐานซึ่งได้มาโดยไม่ชอบ จึงไม่ถูกตัดโดยการห้ามมิให้ศาลรับฟังเป็นการทั่วไปเหมือนกับระบบการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน

อย่างไรก็ตาม ในประเทศที่มีวิธีพิจารณาความอาญาแบบไต่สวนได้มีการนำแนวคิดและหลักการดำเนินคดีในระบบกล่าวหาบางประการมาประยุกต์ใช้ สำหรับในการดำเนินคดีอาญาโดยประเทศฝรั่งเศสได้มีการนำเอาระบบลูกขุนของอังกฤษมาใช้ในศาลลูกขุนหลังจากที่ได้มีการปฏิวัติใหญ่ในประเทศฝรั่งเศสเมื่อค.ศ. 1789 เพื่อลดอำนาจของผู้พิพากษาอาชีพลง[51]

ลักษณะสำคัญของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส คือ แทบจะไม่มีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐาน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีบทบัญญัติที่ถือได้ว่าเกี่ยวกับเรื่องนี้เพียงเล็กน้อย และคำให้การที่เป็นพยานบอกเล่าก็เป็นที่ยอมรับโดยมีข้อจำกัดเล็กน้อยหรือไม่มีเลย[52] ระบบไต่สวนนี้มีเจตนารมณ์ที่จะค้นหาความจริงก็ไม่ใช่ค้นหาความผิดโดยศาลเป็นผู้มีหน้าที่โดยตรงในการค้นหาข้อเท็จจริง คู่ความไม่มีบทบาทหลักในการค้นหาความจริง ศาลจะเป็นผู้ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวงอย่างรอบคอบ โดยจะไม่ลงโทษจำเลยโดยอาศัยการรับฟังคำรับสารภาพเพียงอย่างเดียว แต่จะลงโทษจำเลยเมื่อเชื่อโดยปราศจากความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด การค้นหาความจริงจะไม่จำกัดอยู่กับแบบพิธีไม่มีหลักเกณฑ์เรื่องพยานหลักฐานมากนักโดยศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติมโดยพลการ หากเห็นว่าพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาสู่กระบวนพิจารณายังไม่เพียงพอหรือยังมีข้อน่าสงสัยประเด็นใดประเด็นหนึ่ง[53]

ในการดำเนินคดีแพ่งของฝรั่งเศสนั้น ตามระบบดั้งเดิมจะมีลักษณะการดำเนินคดีค่อนไปทางแบบกล่าวหาและมีลักษณะเป็นแบบเสรีนิยมคือ การดำเนินกระบวนพิจารณาขึ้นอยู่กับการริเริ่มของคู่ความแต่ฝ่ายเดียว แม้ว่าจะมีบทบัญญัติบางประการที่กำหนดให้อำนาจของผู้พิพากษาในการควบคุมดูแลการดำเนินกระบวนพิจารณาก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติ ศาลจะไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อเท็จจริงของคดี แล้วจะมีคำสั่งต่าง ๆ เกี่ยวกับกระบวนพิจารณาเฉพาะคู่กรณีหรือคู่ความได้ร้องขอเท่านั้น มีน้อยครั้งที่ศาลจะมีคำสั่งตามที่เห็นสมควรด้วยตนเอง คู่ความมีบทบาทที่

---

[51] อุทัย อาทิเวช, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่มหนึ่งความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พริ้นติ้ง, 2555). น. 9.

[52] พัฒนนาถ พ่วงลาภหลาย และกุลพล พลวัน. “วิธีพิจารณาความอาญาในประเทศฝรั่งเศส” วารสารอัยการ. 2, 24. ธันวาคม 2522, น. 32.

[53] ธิติพันธุ์ วงษ์พิทักษ์โรจน์, การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา, 2547, น. 44.

เกี่ยวกับการดำเนินคดีทั้งในส่วนสาระของคดีและการดำเนินกระบวนพิจารณา ผู้พิพากษาเพียงแต่พิจารณาข้ออ้างและข้อเถียงที่คู่ความเสนอมาว่าฝ่ายใดจะมีเหตุผลน่าเชื่อถือกว่ากันเท่านั้น ลักษณะดังกล่าวเกิดจากการรับอิทธิพลจากแนวความคิดดั้งเดิมที่ว่าผู้พิพากษาไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวในเรื่องที่เป็นผลประโยชน์ของเอกชนเพราะอาจจะทำให้เกิดความไม่เป็นกลางได้ และหากผู้พิพากษาริเริ่มที่จะดำเนินกระบวนพิจารณาต่าง ๆ ด้วยตนเอง อาจทำให้บิดเบือนเจตนารมณ์ของคู่ความได้ ต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่า บทบาทผู้พิพากษาในการดำเนินกระบวนพิจารณาไม่มีลักษณะเชิงรุก มีผลทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินกระบวนพิจารณาทำให้มีการพัฒนาแนวคิดใหม่ว่า ความยุติธรรมทางแพ่งเป็นบริการของรัฐหรือบริการสาธารณะอย่างหนึ่ง ผู้พิพากษาจึงต้องมีบทบาทโดยตรงในการดำเนินกระบวนพิจารณาโดยมีอำนาจในการควบคุมหรือกำหนดทิศทางในการดำเนินกระบวนพิจารณา[54]

จากแนวคิดดังกล่าวทำให้เกิดการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศฝรั่งเศสหลายครั้ง โดยมีการเพิ่มเติมอำนาจของผู้พิพากษาเพื่อให้พร้อมที่จะดำเนินกระบวนพิจารณาและพิพากษา โดยได้บัญญัติเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ ให้มีอำนาจหน้าที่เป็นผู้รวบรวมข้อเท็จจริงของคดีสั่งการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินคดี กำหนดระยะเวลาต่าง ๆ ในการที่คู่ความจะเสนอข้อเท็จจริงต่อศาล เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงของคดี มีอำนาจในการควบคุมให้มีการส่งเอกสารต่าง ๆ ในการดำเนินกระบวนพิจารณา รวมทั้งมาตรการหรือวิธีการต่าง ๆที่เกี่ยวกับการค้นหาความจริง หรือความชัดเจนของข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นปัญหาของคดีดัง เช่น มาตรา 3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความฝรั่งเศสกำหนดหลักว่า ศาลต้องควบคุมดูแลให้กระบวนพิจารณาดำเนินไปด้วยดี โดยให้ศาลมีอำนาจในการควบคุมและกำหนดระยะเวลาในการดำเนินกระบวนพิจารณาและมีอำนาจลงโทษคู่ความที่ละเลยที่ไม่ดำเนินกระบวนพิจารณา และมาตรา 10 กำหนดให้ศาลมีอำนาจที่จะมีคำสั่งใด ๆเกี่ยวกับการรวบรวมข้อเท็จจริงของคดีตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้ศาลสามารถวินิจฉัยคดีได้อย่างถูกต้อง เป็นต้น[55]

ส่วนในเรื่องการสืบพยานนั้น เป็นอำนาจของศาลที่จะทำหน้าที่ซักถามพยานแต่เพียงผู้เดียว และตามมาตรา 241 วรรคหนึ่งยังได้กำหนด ห้ามมิให้คู่ความพูดสอดแทรกระหว่างที่พยานให้การ หรือซักถามพยานโดยตรง หรือกระทำการใด ๆที่จะทำให้มีอิทธิพลต่อพยาน หลักการดังกล่าวมีเจตนารมณ์ที่ต้องการจะหลีกเลี่ยงไม่ให้พยานถูกขัดขวาง หรือรบกวนโดยการขัดจังหวะของคู่ความ หรือโดยการตั้งคำถามที่อาจทำให้พยานหลงเข้าใจในประเด็นพิพาท คู่ความที่ฝ่าฝืนอาจ

---

[54] ธิติพันธุ์ วงษ์พิทักษ์โรจน์, การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา, 2547, น. 45.

[55] วรรณชัย บุญบำรุง, “หลักทั่วไปของการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีแพ่งของฝรั่งเศส.” วารสารนิติศาสตร์. 30, 1 มีนาคม 2543, น. 89-94.

ถูกขับไล่ออกจากศาลได้ อย่างไรก็ตาม บทบาทของศาลในลักษณะเชิงรุกในการซักถามพยานนั้นไม่ได้ตัดสิทธิคู่ความไว้โดยเด็ดขาด โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 214 มีหลักว่า ภายหลังจากที่พยานได้ให้การเสร็จสิ้นแล้ว คู่ความสามารถที่จะเสนอให้ศาลสอบถามพยานในบางประเด็นได้ แต่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาว่าคำถามดังกล่าวเกี่ยวข้องกับคดีหรือไม่ นอกจากนี้มาตรา 213 ได้กำหนดว่า ศาลที่ทำการสืบพยานสามารถซักถามพยานได้ทุกเรื่อง แม้ว่าจะไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่ได้มีการกำหนดไว้ในคำสั่งให้มีการสืบพยานนั้นก็ตาม และในมาตรา 218 มีหลักว่าศาลที่ทำการสืบพยานอาจมีคำสั่งตามที่เห็นสมควรหรือตามที่คู่ความร้องขอให้มีการเรียก และรับฟังบุคคลอื่นใดที่ศาลเห็นว่าอาจเป็นประโยชน์ต่อการที่จะได้ความเป็นจริงมา[56] จะเห็นได้ว่าปัจจุบันการดำเนินคดีแพ่งของประเทศฝรั่งเศสจะให้อำนาจผู้พิพากษาในการควบคุมกระบวนพิจารณา มีบทบาทสำคัญในการค้นหาความจริงของคดี ไม่ได้ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของคู่ความในการค้นหาความจริงแต่เพียงอย่างเดียว

สรุป การดำเนินคดีของประเทศฝรั่งเศส ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญา มีลักษณะที่ทุกฝ่ายมีหน้าที่ค้นหาความจริงของคดี เป็นการใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐไม่มีลักษณะเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความสองฝ่าย โดยในการดำเนินกระบวนพิจารณา ศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่ริเริ่มค้นหาความจริง ทั้งยังไม่ถูกจำกัดเฉพาะข้อเท็จจริงที่คู่ความนำเสนอ แต่มีอำนาจค้นหาความจริงเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีให้ถูกต้องตามความเป็นจริงเท่าที่สามารถทำได้ด้วย

3.2.2 คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ถือหลักว่าอำนาจฟ้องคดีอาญาเป็นของรัฐ โดยมีพนักงานอัยการในฐานะตัวแทนของรัฐเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ ประชาชนอาจมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจฟ้องคดีอาญาได้แต่เฉพาะในกรณีที่เป็นผู้เสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญานั้นเอง[57] ในกรณีเช่นนี้สำหรับการดำเนินคดีอาญาในฝรั่งเศสผู้เสียหายมิได้เป็นผู้ฟ้องคดีอาญาโดยตรง ได้เพียงแต่ยื่นฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาต่อศาลอาญาเพื่อบังคับให้พนักงานอัยการดำเนินคดีอาญาในชั้นศาล อาจเรียกว่าเป็นการยื่นฟ้องคดีอาญาในทางอ้อมเพราะศาลอาญาจะพิจารณาคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้ก็ต่อเมื่อได้พิจารณาข้อกล่าวหาในคดีอาญานั้นก่อนแล้ว[58]

---

[56] วรรณชัย บุญบำรุง, “การสืบพยานบุคคลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส : ตัวอย่างของกระบวนพิจารณาที่ค่อนไปทางแบบไต่สวน.” ดุลพาห. 14, 7. มกราคม-เมษายน 2543, น. 67-69.

[57] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 1 ได้กำหนดเป็นหลักว่า การฟ้องคดีอาญาเพื่อลงโทษจัดกระทำได้โดยเจ้าน. ที่ผู้มีอำนาจตามกฎหมายภายใต้เงื่อนไข ตามประมวลกฎหมายปัจจุบันผู้เสียหายจักเป็นผู้เริ่มดำเนินคดีอาญาก็ได้

[58] อุดม รัฐอมฤต, การฟ้องคดีอาญา, น. 247-248.

การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาของฝรั่งเศสนั้น ผู้มีอำนาจฟ้องคดีดังกล่าวได้จะต้องเป็นผู้เสียหาย ซึ่งอาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ ในส่วนบุคคลธรรมดาจะฟ้องคดีดังกล่าวได้ก็ต่อเมื่อได้รับความเสียหายทางทรัพย์สิน ทางกาย หรือทางจิตใจโดยตรงจากการกระทำความผิดทางอาญานั้น ตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3 วรรคสอง แต่ในส่วนนิติบุคคลต้องดูเป็นกรณี ๆ ไป เช่น กรณีองค์การอาชีพ(Syndicate professionals) คำพิพากษาศาลสูงสุดลงวันที่ 5 เมษายน ค.ศ. 1913 วางหลักว่า องค์การอาชีพสามารถดำเนินการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้เพราะเป็นการฟ้องเพื่อป้องกันผลประโยชน์ส่วนตัวของสมาชิก ส่วนนิติบุคคลอื่นอื่นต้องดูว่ามีวัตถุประสงค์หรือหน้าที่ป้องกันประโยชน์ส่วนร่วมหรือกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ด้วยหรือไม่ นอกจากนี้ มาตรา 3 วรรคหนึ่งและมาตรา 4 วรรคหนึ่งแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศสได้บัญญัติให้ฟ้องคดีอาญาสินไหม (คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา) พร้อมกับการฟ้องคดีอาญาต่อศาลที่พิจารณาความอาญาได้ ทำให้ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาได้สองศาล คือ ฟ้องต่อศาลแพ่งหรือฟ้องต่อศาลอาญาก็ได้ ในกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาต่อศาลแพ่ง ก็จะมีฐานะอย่างโจทก์ในคดีแพ่ง คือ ต้องดำเนินคดีไปตามกฎหมายแพ่งและกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งผู้เสียหายสามารถดำเนินคดีได้โดยอิสระ พนักงานอัยการจะไม่เข้าเกี่ยวข้องด้วย อย่างไรก็ตาม แม้ผู้เสียหายจะฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาต่อศาลแพ่งแล้ว พนักงานอัยการคงมีสิทธิฟ้องคดีอาญาต่อศาลอาญาได้ แต่ถ้าผู้เสียหายนำคดีไปฟ้องต่อศาลอาญาก็จะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปโดยรวดเร็วกว่าฟ้องต่อศาลแพ่ง[59]

ส่วนการรับฟังพยานหลักฐานในคดีอาญาของฝรั่งเศสนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 427 บัญญัติว่า “เว้นแต่ในกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ในความผิดอาญาพยานหลักฐานทุกชนิดให้นำมาพิสูจน์ได้และให้ผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจในการรับฟัง.....” ในคดีอาญาเพื่อประโยชน์ในการค้นหาความจริง โจทก์หรือศาลอาจอ้างพยานหลักฐานทุกชนิดที่จะนำมาพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้ เนื่องจากการพิสูจน์ความผิดในทางอาญาโจทก์มีภาระการพิสูจน์ที่ยากและเป็นเรื่องยากแก่การแสวงหาพยานหลักฐานเพราะเรื่องดังกล่าวมักเป็นความลับและผู้กระทำผิดพยายามปกปิด ดังนั้น แม้จะเป็นพยานบอกเล่า แต่ศาลก็รับฟังได้โดยมีข้อจำกัดน้อยหรือไม่มีเลย การพิจารณาคดีอาญาของฝรั่งเศสจึงมักปรากฏว่า พยานบอกเล่ามีปรากฏสู่การพิจารณาคดีของศาลเสมอ แม้จะเป็นพยานที่ปราศจากความน่าเชื่อถือ เช่น คำบอกเล่ากล่าวโทษจำเลย คำพูดให้ร้ายที่กระทำขึ้นนอกศาล และมาตรา 427 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติว่า “ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานได้แต่เฉพาะพยานหลักฐานที่ได้นำมา

[59] ธิติพันธุ์ วงษ์พิทักษ์โรจน์, การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา, 2547, น. 49

แสดงในการพิจารณาและได้มีการโต้แย้งกันแล้วต่อศาลเท่านั้น" หมายความว่า พยานหลักฐานทุกชนิดรวมทั้งพยานบอกเล่าศาลสามารถรับฟังได้ ถ้าพยานหลักฐานนั้นได้เข้ามาสู่การพิจารณาคดีโดยเปิดเผยและมีการโต้แย้งต่อหน้าศาลแล้วซึ่งเป็นหลักประกันที่สำคัญในการพิจารณาคดีอาญาของฝรั่งเศส[60] ข้อกำหนดในเรื่องการซักถาม การถามค้าน และการถามติง ที่ใช้พิสูจน์คำให้การของพยานนั้นไม่มีกำหนดไว้[61]

ในฝรั่งเศส แม้ไม่มีหลักข้อจำกัดในเรื่องการรับฟังพยานบอกเล่ากำหนดไว้ก็ตาม แต่ก็มีหลักประการสำคัญเกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานของศาลฝรั่งเศสว่า บุคคลที่จะมาเบิกความเป็นพยานต่อศาล จะต้องมีความรู้โดยตรงในข้อเท็จจริงนั้น การที่พยานมาเบิกความต่อศาลโดยรับทราบข้อเท็จจริงมาจากผู้อื่นมีค่าเท่ากับข้อสันนิษฐานอย่างหนึ่งเท่านั้น ดังนั้น โดยทั่วไปศาลของฝรั่งเศสจึงรับฟังเฉพาะพยานบุคคลซึ่งเป็นผู้รู้เห็นหรือทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องที่จะมาเบิกความโดยตรงเท่านั้น พยานบอกเล่าถือว่าไม่ควรจะรับฟังเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง แต่โดยเหตุที่ระบบการพิจารณาคดีของฝรั่งเศสให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในการแสวงหาความจริงจากพยานหลักฐาน ศาลฝรั่งเศสจึงอาจรับฟังพยานบอกเล่าได้ หากศาลพิจารณาเห็นว่าพยานบอกเล่านั้นน่าเชื่อถือ หรือรับฟังเพื่อประกอบกับพยานหลักฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นแห่งคดี[62]

จะเห็นได้ว่า หลักการรับฟังพยานหลักฐานจึงไม่มีกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดหรืออาจกล่าวได้ว่าแทบจะไม่มีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่องพยานหลักฐาน ทั้งนี้ กระบวนพิจารณาจะใช้หลักค้นหาความจริงตามเนื้อหา ทำให้ทุกฝ่ายมีหน้าที่ค้นหาความจริงของคดีทุกเรื่อง

สำหรับการรับฟังพยานหลักฐานคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา เมื่อกฎหมายให้สิทธิผู้เสียหายสามารถเลือกฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาต่อศาลแพ่งหรือศาลอาญาก็ได้ โดยถ้าเลือกฟ้องที่ศาลแพ่งการดำเนินคดีต้องเป็นไปตามกฎหมายแพ่งและวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่พนักงานอัยการคงมีสิทธิที่จะฟ้องคดีต่อศาลอาญาได้ ดังนั้น ศาลทั้งสองศาล คือ ศาลแพ่งและศาลอาญาต่างพิจารณาคดีเดียวกัน แต่พิจารณาคนละด้าน ศาลแพ่งพิจารณาส่วนแพ่ง ศาลอาญาพิจารณาส่วนอาญา ทำให้เกิดปัญหาขึ้นว่าศาลทั้งสองศาลอาจฟังข้อเท็จจริงแตกต่างกันเพราะกระบวนพิจารณาทางแพ่งและทางอาญาไม่เหมือนกัน ทำให้สำนวนสองสำนวนอาจมีพยานหลักฐานที่แตกต่างกัน เมื่อศาลทั้งสองศาลฟังข้อเท็จจริงในเรื่องเดียวกันต่างกัน ความเสียหายก็เกิดขึ้น จึงจำเป็นที่ศาลใดศาลหนึ่งต้องมีอำนาจชี้ขาดข้อเท็จจริง ซึ่งอีกศาลหนึ่งจำต้องถือตาม ตาม

---

[60] โกเมน ภัทรภิรมย์, เอกสารประกอบการบรรยายวิชาพยานหลักฐานในประเทศฝรั่งเศส, 2557, น. 5.

[61] รัตติยา ทาทอง, หลักความเป็นอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน : วิเคราะห์การกำหนดมาตรฐานการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227/1, 2555, น. 102-103.

[62] *เพิ่งอ้าง,* น. 101-102.

กฎหมายของฝรั่งเศสจึงถือหลักว่าข้อเท็จจริงที่ศาลอาญาพิพากษาชี้ขาดแล้ว ย่อมทำให้ศาลแพ่งต้องถือตามข้อเท็จจริงนั้น ในประมวลกฎหมายฝรั่งเศสไม่มีบทบัญญัติชัดเจนในเรื่องนี้ อย่างไรก็ดี ความเห็นทางศาลและนักนิติศาสตร์เห็นพ้องกันว่า หลักการนี้เป็นหลักทั่วไปที่ใช้บังคับได้ ทั้งนี้ ประมวลการสอบสวนของประเทศฝรั่งเศส มาตรา 3 วรรคสองได้กล่าวรับรองว่า เมื่อเจ้าทุกข์เป็นโจทก์ฟ้องความรับผิดทางแพ่งต่อศาลแพ่งแล้ว ศาลจะหยุดการพิจารณาการชี้ขาดของคดีอาญาซึ่งได้ฟ้องขึ้นก่อนแล้ว หรือกำลังฟ้องขึ้นในระหว่างคดีแพ่งนั้น[63]และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 4 วรรคสอง วางหลักว่า ถ้ามีการฟ้องคดีอาญาแล้วแต่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด การดำเนินคดีแพ่งอาจถูกระงับการดำเนินคดีไว้จนกว่าคดีอาญาจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด แสดงให้เห็นถึงแนวคิดว่า คดีอาญามีความสำคัญกว่าคดีแพ่ง ทำให้การดำเนินคดีแพ่งต้องฟังข้อเท็จจริงจากคดีอาญาที่ถึงที่สุดแล้ว

เหตุผลที่ถือว่าการพิจารณาพิพากษาข้อเท็จจริงในคดีอาญาดีกว่าการพิจารณาข้อเท็จจริงในคดีแพ่งนั้น นักนิติศาสตร์ฝรั่งเศสให้เหตุผลไว้สองประการดังนี้[64]

ทางนิตินัย ถือว่าศาลอาญาพิจารณาพิพากษาคดีเพื่อประโยชน์ชุมชน เป็นศาลที่ตัดสินระหว่างจำเลยกับชุมชน ซึ่งพนักงานอัยการเป็นตัวแทน ไม่ใช่คดีระหว่างเอกชน คือ นาย ก นาย ข เป็นคน ๆ ไป ที่ศาลอาญาชี้ขาดจึงต้องฟังยุติเป็นจริงสำหรับบุคคลทั่ว ๆ ไป จะปล่อยให้ผู้หนึ่งผู้ใดแม้ตัวเจ้าทุกข์หรือจำเลยในคดีอาญามาคัดค้านขึ้นภายหลังในเมื่อมีการฟ้องร้องทางแพ่งนั้นไม่ได้ เพราะถือว่าศาลอาญาได้พิพากษาสำหรับเขาครั้งหนึ่งแล้ว

ทางพฤตินัย ด้วยเหตุที่ผลแห่งคำพิพากษาในคดีอาญาเกี่ยวกับเกียรติยศและเสรีภาพของมนุษย์ ศาลอาญาย่อมต้องพิจารณาอย่างระมัดระวังไม่ให้ผิดพลาด ชุมชนจะดำรงอยู่ได้ก็โดยอาศัยความเชื่อถือแห่งผู้พิพากษาทางอาญา จึงไม่ควรให้ความเชื่อถือนี้ถูกแตะต้อง อันอาจจะถูกกระทบกระเทือนทำความเสียหายได้

จากเหตุผลดังกล่าวสรุปได้ว่า เหตุที่การพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งต้องยึดถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาส่วนอาญา เนื่องจากการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาเป็นเรื่องประโยชน์ส่วนรวมหรือที่เรียกว่าเป็นเรื่องระหว่างรัฐกับจำเลยที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด โดยมีพนักงานอัยการทำหน้าที่ดำเนินคดีโดยเป็นตัวแทนของรัฐ แต่ในการดำเนินคดีแพ่งเป็นเรื่องระหว่างเอกชนด้วยกัน เป็นเรื่องผลประโยชน์ของเอกชนเสียมากกว่า ทำให้หลักการดำเนินคดีเป็นเรื่องของความตกลงของคู่ความ ไม่จำต้องพิจารณาชี้ขาดให้ได้ความจริงเสมอไปทุกกรณี แต่ในคดีอาญาการพิพากษาลงโทษบุคคลหนึ่งบุคคลใดในคดีอาญาต้องกระทำด้วยความระมัดระวังมากกว่า เพราะเกี่ยวกับสิทธิ

---

[63] ไพจิตร สวัสดิสาร, ระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ. น. 761.

[64] จี๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด. น. 11.

เสรีภาพของบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด ดังนั้น การพิจารณาพิพากษาคดีจึงต้องเป็นไปอย่างรอบคอบ ไม่ให้เกิดข้อผิดพลาด เพราะถ้ามีข้อผิดพลาดอาจส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือทั้งต่อตัวผู้พิพากษาและส่วนรวม ทำให้คำพิพากษาในคดีอาญาต้องฟังเป็นยุติกับบุคคลทั่ว ๆ ไป จะปล่อยให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือคู่ความมาคัดค้านข้อเท็จจริงหรือคำพิพากษาคดีอาญาที่ตัดสินโดยถูกต้องและถึงที่สุดแล้วไม่ได้ จึงถือว่าข้อเท็จจริงที่ได้จากคำพิพากษาคดีอาญาถูกต้องและมีผลใช้เมื่อมีการดำเนินคดีแพ่งจะต้องถือตามด้วย

บทที่ 4
สถานการณ์ปัญหาเกี่ยวกับการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ตามกฎหมายไทย และการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

ในบทที่ 4 นี้ จะกล่าวถึงสถานการณ์ปัญหาเกี่ยวกับการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาตามกฎหมายไทยและการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา โดยจะอธิบายถึงหลักการและวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา เป็นอันดับแรก และหลังจากนั้นจะอธิบายถึง ความหมายของคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา บทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา และสภาพปัญหาของการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญากรณีคดีส่วนอาญาพิพากษายกฟ้องของประเทศไทย ดังนี้

4.1 หลักการและวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

หลักการในการดำเนินคดีอาญาและคดีแพ่งมีความแตกต่างกัน แต่ในบางครั้งการกระทำความผิดอาญาได้ไปก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องในสองลักษณะ กล่าวคือ เป็นการก่อความเสียหายต่อสังคม เนื่องจากเป็นการกระทำที่ทำลายความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมและความสงบสุขของสังคม ในขณะเดียวกัน ยังก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้นโดยตรง ซึ่งอาจจะเป็นชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือทรัพย์สิน ของผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้นด้วย จะเห็นได้ว่าการกระทำความผิดทางอาญานั้นได้ก่อให้เกิดสิทธิที่จะเรียกค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งที่ผู้เสียหายนั้นควรจะได้รับจากผู้กระทำความผิดด้วย เรียกว่า “คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา” อย่างไรก็ตาม หากให้รัฐดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหายตามหลักการดำเนินคดีอาณาโดยรัฐ และให้ผู้เสียหายดำเนินคดีแพ่งตามหลักการดำเนินคดีแพ่งแยกกันโดยเด็ดขาด ทั้งที่คดีดังกล่าวเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาอาจส่งผลเสียต่อการรับฟังพยานหลักฐาน ตลอดจนการพิจารณาพิพากษาคดีที่อาจมีผลแตกต่างกัน จึงมีการขยายเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาออกไป โดยให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งเฉพาะที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้ด้วย เพื่อความสะดวก รวดเร็วในการพิจารณาพิพากษาคดีในอันที่จะไม่ต้องพิจารณาคดีถึงสองครั้ง คือ ในศาลที่ชำระคดีอาญาครั้งหนึ่งแล้ว และในศาลคดีที่ชำระคดีแพ่งอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้ ทำให้

คู่ความไม่ต้องเสียเวลาที่จะต้องไปแยกฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหาก เพื่อให้ศาลที่พิจารณาคดีอาญาใช้ดุลพินิจกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้เหมาะสมแก่ความหนักเบาตามหลักฐานที่โจทก์และจำเลยนำสืบแสดงต่อศาล[1]

4.2 ความหมายของคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยได้บัญญัติเรื่องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาไว้ในมาตรา 40 ถึงมาตรา 51 แต่ก็ไม่มีบทบัญญัติมาตราใดที่ได้ให้ความหมายของคำว่า คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาไว้ ซึ่งในประเด็นเรื่องนี้ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย เคยเสนอให้มีการนิยามศัพท์ไว้ให้ชัดเจนในการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 400-10/2515 วันอังคารที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2515 แต่ที่ประชุมมีความเห็นว่า เป็นเรื่องที่ไม่อาจนิยามลงไปแน่ชัดได้ว่า คดีอย่างไรเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา จนถึงปัจจุบันคงมีเพียงคำอธิบายทางตำรากฎหมายและจากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวกับเรื่องนี้เท่านั้น[2]

ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย ได้อธิบายว่า คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาหมายความว่า มูลกรณีที่การกระทำของจำเลยที่จะอ้างว่าเป็นความผิดอาญานั้น ได้มีข้ออ้างในคำฟ้องคดีแพ่งว่าเป็นการละเมิด และโจทก์ได้มีคำขอให้เรียกทรัพย์สินหรือราคาคืน หรือเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการละเมิดที่จำเลยได้กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง[3]

ศาสตราจารย์คนึง ฦาไชย ได้อธิบายว่า คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา หมายความถึงคดีแพ่งที่มีมูลมาจากการกระทำผิดอาญา ซึ่งโดยปกติหมายถึงการกระทำที่ก่อให้เกิดความรับผิดทางแพ่งและทางอาญา โดยอาศัยกฎเกณฑ์ความรับผิดในสาระสำคัญ เป็นทำนองเดียวกัน[4]

อาจารย์กุศล บุญยืน ได้อธิบายว่า คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา หมายถึง คดีแพ่งที่มีมูลมาจากการกระทำผิดทางอาญา หรืออาศัยมูลความผิดทางอาญา [5]

---

[1] กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543), น. 11.

[2] มนู รัตนาสิน, "การดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา: ศึกษาในคดีความผิดที่เกิดจากรถยนต์," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), น. 24.

[3] หยุด แสงอุทัย, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศึกษาทางคำพิพากษาฎีกา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แม่บ้านการเรือน, 2507), น. 456.

[4] คนึง ฦาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2551), น. 163.

จากการศึกษาคำอธิบายทางตำราของนักกฎหมายหลายท่าน พอสรุปได้ว่าคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา หมายถึง คดีแพ่งที่มีมูลมาจากการกระทำความผิดทางอาญาโดยตรง หรืออีกนัยหนึ่งคือ สิทธิเรียกร้องในคดีแพ่งจะต้องเป็นสิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการกระทำผิดทางอาญา[6] เช่น คดีที่จำเลยกระทำความผิดโดยทำร้ายร่างกายหรือทำให้ทรัพย์สินของบุคคลอื่นเสียหาย ผลจากการกระทำผิดทางอาญาทำให้ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องให้จำเลยรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากการกระทำนั้น เป็นต้น

4.3 บทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เมื่อมีผู้กระทำผิดทางอาญาและก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น ผู้ที่ได้รับความเสียหายมีสิทธิได้รับชดใช้หรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ตน ในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ซึ่งนับเป็นประมวลกฎหมายฉบับแรกของประเทศไทย ประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2451 ก็ได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการร้องขอทรัพย์สินคืนและการขอค่าเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาไว้ แต่ต่อมามีพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 11 มิถุนายน 2478 ก็ได้มีการยกเลิกบทบัญญัติในกฎหมายลักษณะอาญาเกี่ยวกับเรื่องการร้องขอทรัพย์สินคืนค่าเสียหาย แต่นำมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมวดสอง การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา มาตรา 40 ถึงมาตรา 51 และต่อมาในปี พ.ศ. 2548 ได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา(ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548 เพิ่มเติมบทบัญญัติในหมวดสอง การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาเป็นมาตรา 44/1 และมาตรา 44/2 ให้ผู้เสียหายสามารถร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมสำหรับการดำเนินคดีดังกล่าว ทำให้ผู้เสียหายได้รับความสะดวกและลดค่าใช้จ่ายซึ่งบทบัญญัติการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาดังกล่าวได้บัญญัติวิธีการและหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้

4.3.1 การฟ้องคดีแพ่งโดยผู้เสียหาย

ในเรื่องการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา กฎหมายให้อำนาจผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้ต่อศาลสองศาล คือ ศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาหรือศาลที่มีอำนาจ

---

[5] กุศล บุญยืน, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2541), น. 111.

[6] จรัญชัย เคียงกิติวรรณ. “ผลของคำพิพากษาคดีอาญาที่มีต่อการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554).

ชำระคดีแพ่ง ซึ่ง ในการพิจารณาคดีแพ่ง ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง[7] และในกรณีที่การพิจารณาคดีแพ่งอาจทำให้การพิจารณาคดีอาญาเนิ่นช้าหรือติดขัด ศาลก็มีอำนาจที่จะสั่งให้แยกคดีแพ่งออกจากคดีอาญา และพิจารณาต่างหากโดยศาลที่มีอำนาจชำระได้[8] ทั้งนี้ เพราะคดีอาญาเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับส่วนรวม ที่ต้องได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการป้องกันต่อสังคมทั่วไป อันเป็นวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งของการลงโทษ

ในการพิจารณาคดีแพ่ง หากกรณีที่พยานที่สืบมาแล้วในคดีอาญาไม่เพียงพอ เช่น การสืบเพื่อกำหนดค่าเสียหายอาจต้องกระทำต่อไปอีกทั้ง ๆ ที่คดีอาญาเสร็จสิ้นและพิพากษาได้แล้ว กฎหมายก็ให้อำนาจศาลในการที่จะเรียกพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมอีกก็ได้ และในกรณีที่ศาลเรียกพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมดังกล่าว ศาลมีอำนาจที่จะพิพากษาคดีอาญาไปทีเดียว ส่วนคดีแพ่งจะพิพากษาในภายหลังก็ได้[9]

นอกจากนี้ ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา[10] ทั้งนี้ ไม่ว่าคำพิพากษาคดีส่วนอาญาจะลงโทษหรือยกฟ้อง ถ้าข้อเท็จจริงนั้นได้รับการวินิจฉัยในคดีส่วนอาญาโดยชัดแจ้งแล้ว คดีส่วนแพ่งจำต้องถือข้อเท็จจริงนั้นเป็นยุติ คู่ความจะโต้แย้งเป็นอย่างอื่นมิได้ ซึ่งจะได้กล่าวโดยละเอียดต่อไป

4.3.2 อำนาจของพนักงานอัยการเกี่ยวกับคำขอทางแพ่ง

การฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อดำเนินคดีกับจำเลย ส่วนผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาในทางแพ่งอย่างไรหรือไม่นั้น โดยปกติเป็นเรื่องของผู้เสียหายโดยแท้ อย่างไรก็ตาม ถ้าพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับคดีลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ฉ้อโกง ยักยอก หรือรับของโจร พนักงานอัยการมีอำนาจเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาที่ผู้เสียหายได้สญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดคืน แต่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนต่าง ๆ แทนไม่ได้[11]

ในกรณีที่พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องดำเนินการเรียกทรัพย์สินหรือราคาคืนแทนผู้เสียหาย พนักงานอัยการจะขอรวมไปกับคดีอาญาหรือโดยยื่นคำร้องในระยะเวลาใดระหว่างคดีอาญากำลังพิจารณาอยู่ในศาลชั้นต้นก็ได้ แต่ต้องก่อนศาลชั้นต้นพิพากษา นอกจากนี้ ในการ

---

[7] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40

[8] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 41

[9] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 42

[10] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46

[11] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43

พิพากษาในส่วนเรียกทรัพย์สินหรือราคานั้น ให้ศาลรวมเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาในคดีอาญาเป็นคำพิพากษาเดียว[12] ในกรณีที่ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาแก่ผู้เสียหายตามที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาและขอให้จำเลยคืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาแก่ผู้เสียหายนั้น ในกรณีดังกล่าวผู้เสียหายไม่ใช่คู่ความ แต่กฎหมายได้กำหนดให้ถือว่าผู้เสียหายนั้นมีฐานะเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเพื่อประโยชน์ในการบังคับคดีแพ่ง กล่าวคือ ผู้เสียหายสามารถขอให้บังคับคดีแพ่งได้เลยทีเดียว[13]

4.3.3 คำร้องขอค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2548 (ฉบับที่ 24) ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ในเรื่องการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา มาตรา 44/1 และมาตรา 44/2 กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่สำนักงานศาลยุติธรรมเป็นผู้เสนอ มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2548 มีการเพิ่มเติมหลักการใหม่ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเข้ามาในคดีอาญาที่อัยการเป็นโจทก์ ได้แก่ ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ด้วยเหตุผลสรุปได้ดังนี้

ประการแรก ด้วยเหตุที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ไม่สามารถคุ้มครองเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้อย่างทั่วถึง ถึงแม้ตามบทบัญญัติดังกล่าว กำหนดให้อัยการฟ้องคดีอาญาสามารถเรียกร้องสิทธิในทางแพ่งแทนผู้เสียหายได้ แต่ก็ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหายในการได้รับการเยียวยาความเสียหายจากผู้กระทำความผิดได้อย่างทั่วถึงและโดยง่าย เพราะการใช้สิทธิทางแพ่งในการเรียกร้องค่าเสียหายใหม่ทดแทนตามมาตรา 43 ถูกจำกัดให้ทำได้เฉพาะในคดีที่เป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์เพียง 9 ฐาน พนักงานอัยการจะใช้อำนาจเรียกให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอื่น ๆ นอกจากขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์ไม่ได้ หากผู้เสียหายประสงค์จะเรียกค่าเสียหายหรือเรียกร้องสิทธิประการอื่นที่ไม่ได้เป็นการขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์ที่ถูกประทุษร้าย ผู้เสียหายจะต้องไปฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนด้วยตนเอง โดยเสียค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เหมือนคดีแพ่งทั่วไป ซึ่งทำให้เกิดภาระและความยุ่งยากแก่ผู้เสียหาย[14]

---

[12] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44

[13] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 50

[14] รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 1294-1/2546 สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. น. 3.

ประการที่สอง เพื่อให้เป็นไปตามหลักการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ตามรัฐธรรมนูญแห่งรัชนจากไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติให้บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ[15]

ประการที่สาม เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลเกี่ยวกับหลักประกันสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่สำคัญและเป็นหลักการพื้นฐาน คือ ปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความยุติธรรมแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง ค.ศ. 1985 (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985)[16]

จะเห็นได้ว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 และมาตรา 44/2 ได้บัญญัติวิธีการใหม่ให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาสำหรับคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนจากกระทำความผิดอาญาคือจำเลยได้ ในกรณีที่การกระทำความผิดอาญาของจำเลยเป็นเหตุให้ผู้เสียหายได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สิน เพราะในการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ประมวลกฎหมายวิธีความอาญา มาตรา 43 บัญญัติให้พนักงานอัยการมีเพียงอำนาจในการเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับทรัพย์บางประเภทเท่านั้น ในคดีที่ผู้เสียหายได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือเสรีภาพในร่างกาย ผู้เสียหายจึงต้องไปดำเนินคดีในส่วนแพ่งทำการฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนด้วยตนเองและต้องเสียค่าธรรมเนียมในการฟ้องคดีดังกล่าว การที่กฎหมายบัญญัติให้ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา เรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยย่อมเป็นการลดภาระและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี เพราะผู้เสียหายไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมในการยื่นคำร้องดังกล่าวไม่ว่าจำนวนเงินหรือราคาทรัพย์จะสูงเพียงใด ทั้งยังเป็นการตัดปัญหาการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาที่แตกต่างกันได้เพราะเป็นคดีเดียวกัน

นอกจากนี้ ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา เมื่อผู้เสียหายยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นแล้ว แม้ศาลชั้นต้น พิพากษายกฟ้องโดยฟังว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดและยกคำร้องของผู้เสียหาย

---

[15] รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ครั้งที่ 1296-3/2546 สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. น. 3.

[16] อนันต์ เสนคุ้ม, ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์, กมล คำเพ็ญ และคณะ. (2548) ข้อพิจารณาประกอบพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24). “การดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาและการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย.” สำนักงานศาลยุติธรรม.

แต่หากพนักงานอัยการโจทก์อุทธรณ์หรือฎีกาไปแล้วศาลสูงมีคำพิพากษากลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นว่าจำเลยกระทำความผิดศาลสูงก็มีอำนาจพิพากษาให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายได้เพื่อให้เป็นไปตามผลของคดีอาญา โดยผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องอุทธรณ์หรือฎีกาด้วยแต่อย่างใด[17]

4.3.4 อำนาจสั่งคืนของกลาง

หลักสำคัญในคดีอาญาประการหนึ่ง คือ ศาลต้องผูกมัดตามฟ้อง กรณีใดที่ศาลจะสั่งหรือพิพากษานอกฟ้องได้กฎหมายจะต้องระบุไว้ และในส่วนที่เกี่ยวกับการคืนทรัพย์ของกลางนี้กฎหมายได้วางหลักไว้ว่า แม้จะไม่มีฟ้องคดีส่วนแพ่ง กล่าวคือ เป็นกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องในคดีอาญานั้น ศาลจะสั่งให้คืนทรัพย์สินของกลางแก่เจ้าของก็ได้[18]

4.3.5 อายุความ

คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานั้น อายุความในคดีอาญาและคดีแพ่งจะแตกต่างกันไป กฎหมายจึงต้องกำหนดเรื่องอายุความคดีดังกล่าวไว้โดยเฉพาะ[19] โดยแบ่งพิจารณาได้เป็น 2 กรณี คือ

กรณีแรก ในกรณีที่ไม่มีการฟ้องคดีอาญา อายุความคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาให้เป็นไปตามอายุความในคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 ไม่ว่าอายุความนั้นจะสั้นหรือยาวกว่าก็ตาม และใช้บังคับแก่กรณีผู้เยาว์หรือผู้วิกลจริตที่จะฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาด้วย กล่าวคือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/20 ไม่นำมาใช้บังคับ

กรณีที่สอง ในกรณีที่มีการฟ้องคดีอาญาแล้ว ถ้าคดีนั้นยังไม่เด็ดขาด อายุความคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาย่อมสะดุดหยุดลง ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคสอง แต่ถ้าคดีนั้นศาลพิพากษาลงโทษจำเลยจนคดีเด็ดขาดแล้วก่อนที่จะฟ้องคดีแพ่ง อายุความคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานี้มีกำหนดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/32 คือ 10 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาคดีอาญาถึงที่สุด ส่วนถ้าคดีนั้น ศาลยกฟ้องจำเลยจนคดีเด็ดขาดแล้วก่อนฟ้องคดีแพ่ง อายุความคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานี้เป็นไปตามหลักทั่วไปในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

จะเห็นได้ว่า เจตนารมณ์ของการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ก็เพื่อขยายอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาออกไป โดยให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งเฉพาะที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้ด้วย เพื่อความสะดวกในอันที่จะไม่ต้องพิจารณาสองครั้ง คือ ในศาลที่ชำระคดีอาญาครั้งหนึ่งและในศาลที่ชำระคดีแพ่งอีกครั้งหนึ่ง อีกทั้งเพื่อมิให้เสียเวลาแก่

---

[17] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8878/2560, 9173/2560

[18] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 49

[19] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 51

คู่ความที่จะต้องไปแยกฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหาก และเพื่อให้ศาลที่พิจารณาคดีอาญาใช้ดุลพินิจกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้เหมาะสมแก่ความหนักเบาตามหลักฐานที่โจทก์และจำเลยนำสืบแสดงต่อศาล[20]

4.4 การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา

การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 ซึ่งได้บัญญัติว่า “ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา”

เนื่องจากกฎหมายให้ฝ่ายที่เสียหายเลือกได้ว่าจะฟ้องคดียังศาลอาญาที่พิจารณาคดีเรื่องเดียวกัน หรือจะฟ้องคดีต่อศาลแพ่งอันมีหน้าที่พิจารณาความแพ่งนั้นก็ได้ ซึ่งเป็นข้อยกเว้นจากหลักพระธรรมนูญศาลยุติธรรมและอำนาจศาล ซึ่งกำหนดให้ศาลอาญามีอำนาจพิจารณาความผิดอันจะต้องลงโทษและให้ ศาลแพ่งมีอำนาจพิจารณาข้อพิพาทอันเกี่ยวด้วยประโยชน์ในทางแพ่ง[21] เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิต่าง ๆความรับผิดทางแพ่ง สัญญาหรือละเมิด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ข้อยกเว้นดังกล่าวนี้เป็นที่รับรองและใช้กันทั่วโลก ทั้งนี้ เพื่อมิให้ผู้เสียหายต้องเสียค่าธรรมเนียมค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในการแยกฟ้อง ซึ่งจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าการเข้าร่วมในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ นอกจากนี้ ยังเป็นการป้องกันพยานหลักฐานต่าง ๆที่อาจสูญหายและคำพยานที่อาจเปลี่ยนแปลงไปในระหว่างที่ฟ้องคดีอาญากับการฟ้องคดีแพ่ง [22]

สำหรับการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานั้น การพิพากษาคดีส่วนแพ่งผู้พิพากษาคดีส่วนแพ่งต้องถือเอาข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาส่วนอาญาเป็นหลักแก่การพิพากษาส่วนแพ่ง ทั้งในกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีส่วนแพ่งไปยังศาลแพ่งที่มีอำนาจรับพิจารณาคดีนั้น กล่าวคือ เมื่อศาลอาญาได้มีคำพิพากษาในคดีนั้นทางอาญาแล้ว คดีส่วนแพ่งนั้นศาลต้องถือเอาข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาส่วนอาญา เนื่องจากกฎหมายต้องการให้ผู้พิพากษาคดีส่วนแพ่งถือเอาข้อเท็จจริงที่ศาลซึ่งพิพากษาคดีทางอาญารับฟังไว้แล้วนั้นว่าเป็นความจริงถูกต้อง ทั้งนี้ เพราะเหตุที่ว่าถ้าในคดีเดียวกันนั้นเอง ซึ่งมีระยะเวลาห่างกันไม่กี่เดือน หากศาลคดีส่วนอาญาและศาลคดี

---

[20] จรัญชัย เคียงกิติวรรณ. “ผลของคำพิพากษาคดีอาญาที่มีต่อการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554).

[21] เอกูต์. กฎหมายอาชญา, (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, 2477). น. 380.

[22] *เพิ่งอ้าง,* น. 381.

ส่วนแพ่งต่างฟังข้อเท็จจริงต่างกันแล้วก็เป็นสิ่งที่น่าเสียดายมาก[23] เช่น ในเรื่องวิวาท ใครเป็นผู้ทำร้ายก่อน หรือว่าผู้ที่ทำผิดนั้นเป็นคนวิกลจริต หรือเป็นผู้มีสติดี หรือผู้ทำผิดนั้นทำโดยป้องกันหรือไม่ หรือว่าจำเลยได้กระทำโดยประมาทหรือไม่ เป็นต้น เพื่อจะป้องกันมิให้ศาลรับฟังเหตุต่าง ๆ กันทำนองนี้ และโดยที่ถือว่าการลงโทษในคดีอาญาย่อมสำคัญกว่าทางแพ่งกฎหมาย จึงให้ผู้พิพากษาส่วนแพ่งฟังข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาส่วนอาญาเป็นหลัก และด้วยเหตุนี้เองในบางประเทศจึงมีหลักอยู่ว่า ถ้าศาลอาญาได้รับฟ้องคดีทางอาญาไว้ขณะที่ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งในศาลแพ่งแล้ว ศาลแพ่งจะต้องงดการพิจารณาคดีแพ่งนั้นไว้ก่อนจนกว่าศาลอาญาจะได้มีคำพิพากษาในคดีนั้นทางอาญาแล้ว[24]

สำหรับการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ที่คดีแพ่งต้องถือตามคดีอาญานั้น กฎหมายบังคับกรณีนี้ใช้เฉพาะข้อเท็จจริงเท่านั้น ไม่ได้บังคับถึงข้อกฎหมาย ในส่วนที่เกี่ยวด้วยข้อกฎหมายอันจะบังเกิดจากข้อเท็จจริงเหล่านั้นย่อมไม่มีเหตุผลอย่างใดที่จะมาบังคับให้ศาลแพ่งเห็นตามไปกับศาลที่พิจารณาคดีทางอาญานั้นด้วย ถ้าศาลอาญาได้ตีความในกฎหมายผิดพลาดหรือในการใช้กฎหมาย ก็ไม่ควรที่จะบังคับให้ศาลแพ่งต้องผิดตามไปด้วย ตัวอย่างเช่น ศาลอาญารับฟังว่าจำเลยได้เอาทรัพย์ซึ่งได้มอบไว้เป็นจำนำไปด้วยเจตนาทุจริต แต่ศาลเห็นว่ายังไม่ควรมีโทษทางอาญา ศาลแพ่งอาจถือว่าการนั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายลักษณะอาชญามาตรา 291 ก็ได้[25]

ดังนี้ จึงมีการบัญญัติเรื่องการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 โดยกำหนดให้ การพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา แต่จากบทบัญญัติดังกล่าว เป็นการวางกฎเกณฑ์ไว้อย่างกว้าง ๆ ต่อมาจึงได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาได้วางหลักเกณฑ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับการบังคับใช้บทบัญญัติดังกล่าวไว้เป็นบรรทัดฐาน กล่าวคือ ต้องเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา คำพิพากษาคดีอาญาต้องถึงที่สุด คู่ความในคดีแพ่งต้องเป็นคู่ความหรือเสมือนเป็นคู่ความในคดีอาญามาก่อน และ ข้อเท็จจริงในคดีอาญาต้องเป็นประเด็นโดยตรงในคดีอาญาอันได้รับการวินิจฉัยโดยชัดแจ้งแล้ว ซึ่งคดีส่วนแพ่งนั้นมีประเด็นอย่างเดียวกัน ขออธิบายรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.4.1 ต้องเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา หมายถึง คดีแพ่งที่มีมูลมาจากการกระทำความผิดอาญา เช่น จำเลยกระทำความผิดอาญาฐานลักทรัพย์ คือเอาทรัพย์ของผู้อื่นไปโดยทุจริต ย่อมก่อให้เกิด

---

[23] *เพิ่งอ้าง*, น. 383.

[24] *เพิ่งอ้าง*, น. 383.

[25] *เพิ่งอ้าง*, น. 384.

สิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีแพ่งให้จำเลยคืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาทรัพย์ที่สูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดอันเป็นการกระทำละเมิดต่อผู้เสียหาย หากผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์ที่จำเลยลักไป ย่อมถือว่าเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา[26] หรือจำเลยกระทำความผิดอาญาฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้เสียหายได้รับอันตรายสาหัส ย่อมก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะฟ้องให้จำเลยรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในมูลละเมิด หากผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยในมูลละเมิดดังกล่าว ก็ถือว่าเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา[27] หรือโจทก์เคยฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาข้อหาหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 328 อันเป็นการทำละเมิดต่อโจทก์ ศาลพิพากษาลงโทษจำเลย ข้อเท็จจริงในคดีอาญารับฟังว่าจำเลยใส่ความโจทก์ต่อบุคคลที่สามอันเป็นหมิ่นประมาทโจทก์โดยการโฆษณาด้วยเอกสาร โจทก์ฟ้องจำเลยเป็นคดีแพ่งเรียกค่าเสียหาย จึงเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา คำพิพากษาส่วนอาญาย่อมผูกพันจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 จำเลยไม่อาจโต้เถียงข้อเท็จจริงให้รับฟังเป็นอย่างอื่นได้ การกระทำของจำเลยจึงเป็นละเมิดต่อโจทก์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพานิชย์ มาตรา 423[28]

การพิจารณาว่าคดีแพ่งใดเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาหรือไม่นั้น ต้องพิจารณาว่าข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นสำคัญในคดีแพ่งนั้นตรงกับข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบความผิดในคดีอาญาหรือไม่ ถ้าตรงกันก็ถือว่าเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา[29] เช่น โจทก์ฟ้องจำเลยในทางแพ่งขอให้เพิกถอนการจดทะเบียนซื้อขายที่ดินอันเนื่องมาจากจำเลยใช้หนังสือมอบอำนาจปลอม ก็โดยอาศัยเหตุจากที่โจทก์เคยแจ้งความร้องทุกข์ให้อัยการศาลทหารฟ้องจำเลย คดีก่อนในทางอาญาเรื่องจำเลยใช้หนังสือมอบอำนาจปลอมดังกล่าวเช่นกัน ซึ่งศาลทหารพิพากษาลงโทษจำเลยและคดีถึงที่สุดแล้ว นับได้ว่าทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญาต่างมีประเด็นสำคัญโดยตรงเป็นอย่างเดียวกัน คดีนี้จึงเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ดังนั้น ในการพิจารณาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาที่ฟังว่าจำเลยใช้เอกสารปลอมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 46[30]

---

[26] ธานี สิงหนาท, คำอธิบายพยานหลักฐานคดีแพ่งและคดีอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท กรุงสยาม พับลิชชิ่ง จำกัด, 2555).

[27] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5967/2557

[28] คำพิพากษาฎีกาที่ 4595/2543

[29] *เพิ่งอ้าง*.

[30] คำพิพากษาฎีกาที่ 905/2542

อย่างไรก็ตาม การฟ้องเรียกเงินตามเช็คในคดีแพ่ง อันเป็นสิทธิเรียกร้องที่มีอยู่ทางแพ่ง อันเป็นมูลหนี้ตามเช็คไม่จำต้องอาศัยมูลความผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 มาตรา 4 จึงไม่ใช่คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา[31]

4.4.2 คำพิพากษาคดีอาญาต้องถึงที่สุด

คำพิพากษาถึงที่สุด หมายถึง กรณีศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้วไม่มีคู่ความอุทธรณ์ คดีย่อมถึงที่สุดตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น แต่ถ้ามีคู่ความอุทธรณ์ คดีก็ยังไม่ถึงที่สุด เป็นคดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์ และหากศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษาแล้ว ไม่มีคู่ความฝ่ายใดฎีกา คดีย่อมถึงที่สุดตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ แต่ถ้ามีคู่ความยื่นฎีกาต่อไป ก็ต้องรอจนกว่าศาลฎีกามีคำพิพากษาจึงจะถือว่าถึงที่สุด คำพิพากษาถึงที่สุดอาจเป็นคำพิพากษาในชั้นไต่สวนมูลฟ้องก็ได้[32] สำหรับคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ถ้าคดีอาญายังไม่ถึงที่สุดคือ อยู่ในระหว่างพิจารณาคดีอาญาระงับไปเพราะเหตุจำเลยตาย จะนำข้อเท็จจริงในคดีอาญามาใช้ในคดีแพ่งไม่ได้ เช่น ศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษจำเลยฐานฉ้อโกง จำเลยอุทธรณ์ คดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์ จำเลยถึงแก่ความตาย ศาลอุทธรณ์มีคำสั่งจำหน่ายคดี ดังนี้ ศาลในคดีแพ่งจะนำข้อเท็จจริงในคดีอาญาว่า จำเลยกระทำความผิดฐานฉ้อโกงมารับฟังในคดีแพ่งไม่ได้ ต้องฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งใหม่[33] เป็นต้น

4.4.3 คู่ความในคดีแพ่งต้องเป็นคู่ความหรือเสมือนเป็นคู่ความในคดีอาญามาก่อน

หลักเกณฑ์ในข้อนี้เกิดจากคำพิพากษาศาลฎีกาซึ่งคงถือตามหลักทั่วไปที่ว่า คำพิพากษาไม่ผูกพันบุคคลภายนอก เพราะการที่จะฟังข้อเท็จจริงในคดีส่วนอาญาให้ผูกพันคู่ความในคดีแพ่ง คู่ความในคดีแพ่งต้องเคยมีโอกาสต่อสู้ในคดีอาญามาก่อน หากไม่เคยมีโอกาสต่อสู้ในคดีอาญามาก่อนเลย ก็ย่อมมีโอกาสที่จะต่อสู้ในคดีแพ่งได้[34] โดยคำพิพากษาในคดีส่วนอาญาจะไม่ผูกพันคู่ความในคดีแพ่งที่ไม่เคยเป็นคู่ความหรือเสมือนเป็นคู่ความในคดีอาญามาก่อน กล่าวคือ การจะถือเอาข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญามาพิจารณาคดีส่วนแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 นั้น คดีแพ่งและคดีอาญาดังกล่าวจะต้องเป็นคู่ความเดียวกัน[35] ยกตัวอย่างเช่น ศาลชั้นต้นลงโทษจำคุกจำเลยที่ 1 ฐานขับรถโดยประมาท เป็นเหตุให้ นาย ก. ได้รับบาดเจ็บสาหัส คดีถึงที่สุด นาย ก. มาฟ้อง จำเลยที่ 1 และจำเลยที่ 2 ในฐานะนายจ้างให้

---

[31] คำพิพากษาฎีกาที่ 120/2540 และ 2783/2554

[32] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1948/2520

[33] เทียบเคียงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 623/2529

[34] ธานี สิงหนาท, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 26*.

[35] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9734/2539 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5590/2548

ร่วมกันรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทน ดังนี้ จะรับฟังข้อเท็จจริงในคำพิพากษาคดีอาญาที่ว่าจำเลยที่ 1 ขับรถโดยประมาท เป็นเหตุให้นาย ก. ได้รับบาดเจ็บสาหัสมาผูกพันจำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นนายจ้างและไม่ได้เป็นคู่ความในคดีอาญาไม่ได้ จำเลยที่ 2 สามารถนำพยานเข้าสืบได้ว่า จำเลยที่ 1 ไม่ได้ประมาทได้[36]เป็นต้น

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นเรื่องในคดีอาญาที่ศาลฟังว่า จำเลยเป็นผู้กระทำความผิด คำพิพากษาในส่วนคดีอาญาจึงไม่มีผลผูกพันบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เป็นคู่ความในคดีอาญาด้วย อย่างไรก็ตาม หากในคดีอาญาฟังข้อเท็จจริงว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด พิพากษายกฟ้องโจทก์ เช่นนี้คำพิพากษาคดีส่วนอาญาย่อมมีผลผูกพันโจทก์และจำเลยทุกคนในคดีส่วนแพ่ง เพราะเป็นเรื่องมูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ ซึ่งแบ่งแยกจากกันมิได้ ย่อมมีผลถึงจำเลยคนอื่นด้วย[37] แม้จะไม่ได้เป็นคู่ความในคดีอาญามาก่อนก็ตาม เช่น ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้องจำเลยที่ 1 ในข้อหาขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กาย ได้รับอันตรายสาหัส คดีถึงที่สุด ผู้เสียหายมาเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยที่ 1 และจำเลยที่ 2 ในฐานะนายจ้างของจำเลยที่ 1 ให้ร่วมกันรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์ เมื่อคดีนี้เป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ศาลส่วนอาญาพิพากษายกฟ้องเพราะฟังไม่ได้ว่าจำเลยที่ 1 ขับรถโดยประมาท ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา ต้องฟังว่า จำเลยที่ 1 มิได้ขับรถด้วยความประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้ผู้เสียหายได้รับอันตรายสาหัส เมื่อจำเลยที่ 1 มิได้กระทำละเมิดต่อโจทก์ จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นนายจ้างของจำเลยที่ 1 จึงไม่ต้องรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามที่โจทก์ฟ้องด้วย[38]

ถ้าโจทก์ในคดีแพ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องจำเลย ต้องเสมือนว่า ผู้เสียหายเป็นคู่ความในคดีอาญาด้วย เพราะถือว่าพนักงานอัยการอยู่ในฐานะฟ้องคดีแทนผู้เสียหาย ผู้เสียหายจึงต้องผูกพันตามคำพิพากษาในคดีอาญานั้น[39]และรวมถึงผู้รับช่วงสิทธิด้วย[40] อย่างไรก็ตาม หากโจทก์ในคดีแพ่งไม่ใช่ผู้เสียหายในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องจำเลย ก็ไม่ถือว่าพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องแทน ข้อเท็จจริงในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาย่อมไม่ผูกพันโจทก์ในคดีแพ่ง[41]

---

[36] เทียบเคียงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1957/2534

[37] *เพิ่งอ้าง*, 2555.

[38] เทียบเคียงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 269/2547

[39] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 854/2538

[40] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1938/2548

[41] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 556/2538 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5589/2534

4.4.4 ข้อเท็จจริงในคดีอาญาต้องเป็นประเด็นโดยตรงในคดีอาญาอันได้รับการวินิจฉัยโดยชัดแจ้งแล้ว ซึ่งคดีส่วนแพ่งนั้นมีประเด็นอย่างเดียวกัน

ข้อเท็จจริงในคดีอาญาจะมีผลผูกพันคดีส่วนแพ่งให้ต้องถือเป็นยุติตามนั้นโดยเด็ดขาด ต้องเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นโดยตรงในคดีอาญาที่ได้รับการวินิจฉัยโดยชัดแจ้งแล้ว หากข้อเท็จจริงอื่นที่ไม่ได้เป็นประเด็นโดยตรงในคดีอาญา แม้คำพิพากษาคดีส่วนอาญาจะได้วินิจฉัยไว้ก็ไม่อาจนำมาผูกพันในคดีส่วนแพ่งได้ เช่น โจทก์ฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาในข้อหาร่วมกันบุกรุกที่ดินพิพาทและทำให้เสียทรัพย์ ศาลวินิจฉัยว่าจำเลยทั้งสองไม่มีเจตนาบุกรุกหรือทำให้เสียทรัพย์ ส่วนที่ว่าที่ดินพิพาทจะเป็นของโจทก์หรือจำเลยไม่จำต้องวินิจฉัยคดีดังกล่าว ถึงที่สุดแล้ว ดังนี้ แม้โจทก์และจำเลยคดีก่อนเป็นคู่ความรายเดียวกับคดีนี้ก็ตาม แต่ปัญหาที่ว่าที่ดินพิพาทตามฟ้องเป็นของโจทก์ทั้งสองหรือของจำเลยทั้งสอง ซึ่งเป็นประเด็นโดยตรงในคดีนี้ คดีอาญายังไม่ได้วินิจฉัย จึงนำข้อเท็จจริงในคดีอาญาดังกล่าวมารับฟังเป็นยุติในคดีนี้ซึ่งเป็นคดีแพ่งไม่ได้[42] หรือประเด็นในคดีแพ่งในคดีมีว่า น. จำเลยที่ 3 เป็นผู้ขับรถโดยประมาทหรือไม่ เป็นคนละประเด็นกันกับคดีอาญาดังกล่าวซึ่งมีประเด็น ว่า ส. จำเลยที่ 1 คดีนี้ เป็นผู้ขับรถโดยประมาทหรือไม่ จึงไม่มีเหตุที่จะต้องนำข้อเท็จจริงในคดีอาญา ดังกล่าวมาใช้ในการพิจารณาคดีแพ่งเรื่องนี้ด้วย[43]เป็นต้น

นอกจากนี้ ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจะต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาส่วนอาญานั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา46 หมายถึงข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นโดยตรงซึ่งเป็นประเด็นสำคัญและศาลต้องฟังยุติมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว ไม่ใช่ประเด็นปลีกย่อย เช่น คดีนี้เป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาซึ่งศาลฎีกาฟังข้อเท็จจริงว่าจำเลยที่ 2 ได้บุกรุกเข้าไปปลูกสร้างเรือนในที่ดินพิพาท สำหรับคดีแพ่งคดีนี้ศาลจึงต้องถือข้อเท็จจริงตามได้เพียงว่าจำเลยที่2ได้บุกรุกที่ดินพิพาทจริง ส่วนปัญหาที่ว่าที่ดินพิพาทที่จำเลยที่ 2 บุกรุกเนื้อที่เท่าไร เป็นไปตามคำพิพากษาคดีอาญาหรือตามที่โจทก์กล่าวอ้างในคำฟ้องคดีนี้เป็นเพียงข้อปลีกย่อยในรายละเอียดที่จะต้องนำสืบกันอีกในชั้นพิจารณา ซึ่งโจทก์ โจทก์ร่วมและจำเลยที่ 2 จะต้องสืบพยานในประเด็นนี้กันต่อไปอีก[44] เป็นต้น

ดังนี้ เมื่อครบหลักเกณฑ์ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาวางหลักไว้ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา คดีแพ่งต้องถือตามข้อเท็จจริงในคดีอาญา เช่น ถ้าคดีอาญา ศาลฟังข้อเท็จจริงว่า โจทก์สมัครใจวิวาทกับจำเลย หรือโจทก์ยินยอมให้จำเลยกระทำความผิดซึ่งมีผลทำให้การกระทำของจำเลยไม่เป็นการละเมิด ข้อเท็จจริงในคดีอาญา

---

[42] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2839/2540

[43] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9734/2539

[44] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 695/2540

ย่อมผูกพันคดีส่วนแพ่ง ทำให้จำเลยไม่ต้องรับผิดทางแพ่งต่อโจทก์ โดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยจะต้องรับโทษทางอาญาหรือไม่[45] เป็นต้น

4.5 สภาพปัญหาของการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญากรณีคดีส่วนอาญาพิพากษายกฟ้องของประเทศไทย

เหตุในการยกฟ้องตามกฎหมายในคดีอาญาของไทยมีหลายกรณี จึงมีประเด็นที่ควรศึกษาในเรื่องการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญากรณีคดีส่วนอาญาพิพากษายกฟ้อง ดังนี้

4.5.1 ความเบื้องต้น

หลักการดำเนินคดีของประเทศไทยแต่เดิมนั้นไม่มีการแบ่งแยกการดำเนินคดีแพ่งกับคดีอาญาออกจากกัน ต่อมาเมื่อได้รับอิทธิพลจากประเทศตะวันตก จึงทำให้มีการร่างประมวลกฎหมายขึ้น ในส่วนของการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาของประเทศไทยจะได้รับอิทธิพลจากกฎหมายฝรั่งเศส โดยหลักเกณฑ์การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 มาตรา 90 จนในที่สุด ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 46 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า เหตุที่มีการร่างบทบัญญัติในส่วนนี้ก็เนื่องมาจากความต้องการให้ผู้เสียหายมีสิทธิเลือกฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาที่ศาลแพ่งหรือศาลอาญาก็ได้ ทำให้ต้องมีหลักเกณฑ์ในเรื่องการรับฟังข้อเท็จจริงไว้ เพื่อให้ศาลทั้งส่วนแพ่งและส่วนอาญารับฟังข้อเท็จจริงไปในแนวทางเดียวกัน โดยในการจะพิพากษาคดีส่วนแพ่งจะต้องถือเอาข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญา แต่ในการพิพากษาส่วนแพ่งจะต้องเป็นไปตามหลักในเรื่องความรับผิดทางแพ่งโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าในคดีอาญาผู้ต้องหาจะถูกพิพากษาลงโทษหรือพิพากษาให้ปล่อยตัวไปแต่อย่างใดหรือไม่[46]

ในด้านความเห็นของนักกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องคดีอาญานี้มีนักกฎหมายหลายท่านได้ให้ความเห็นไว้ ดังนี้

ศาสตราจารย์พรเพชร วิชิตชลชัย ได้อธิบายว่า การกระทำผิดอาญาแทบทั้งหมดก่อให้เกิดผลเสียหายต่อบุคคลอื่น เป็นมูลเหตุที่จะทำให้ผู้ได้รับความเสียหายฟ้องผู้กระทำผิดในทางแพ่งฐานละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ดังนั้น ในการที่ศาลจะวินิจฉัย

---

[45] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2670 / 2528

[46] ยอร์ช ปาดูซ์ (Georges Padoux) แปลโดย สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, การร่างกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญชน, 2546), น. 83-85.

ข้อเท็จจริงดังกล่าวซึ่งเป็นข้อเท็จจริงเดียวกันทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา ศาลควรจะต้องมีเอกภาพในการฟังข้อเท็จจริงดังกล่าว จึงทำให้มีการบัญญัติเรื่องนี้ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 ที่กำหนดว่า ในการพิจารณาในส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา โดยบทบัญญัติดังกล่าวใช้เฉพาะคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา[47]

ศาสตราจารย์โสภณ รัตนากร ได้อธิบายว่า ในกรณีที่การกระทำอันเดียวกันก่อให้เกิดความผิดทางอาญาและความผิดทางแพ่งด้วย หากมีการพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญาแยกกัน ศาลอาจฟังข้อเท็จจริงในแต่ละคดีแตกต่างกันไป โดยปกติถือว่าคดีอาญามีความสำคัญกว่าคดีแพ่ง ฉะนั้น ในกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษาชี้ขาดข้อเท็จจริงในคดีอาญาเป็นยุติไปก่อนแล้ว ศาลที่พิจารณาคดีแพ่งจึงควรได้ถือตามข้อเท็จจริงนั้นด้วย แต่ในทางกลับกัน หากศาลที่พิจารณาคดีแพ่งได้ชี้ขาดข้อเท็จจริงไปก่อน ศาลที่พิจารณาคดีอาญาหาจำต้องถือข้อเท็จจริงนั้นไม่ หลักในเรื่องนี้บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46[48]

ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย ได้ให้เหตุผลในการประชุม คณะกรรมการพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาครั้ง ที่ 407-17/2515 วันอังคารที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2515 ซึ่งพอสรุปได้ว่า ท่านไม่เห็นด้วยกับหลักการที่จะนำข้อเท็จจริงในคำพิพากษาคดีอาญามาผูกมัดกับศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีส่วนแพ่ง แต่ควรมีการรับฟังข้อเท็จจริงในแต่ละคดีเป็นเรื่อง ๆ ไป ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาก็ตาม ทั้งนี้ เนื่องจากองค์ประกอบความรับผิดในทางอาญากับองค์ประกอบความผิดรับผิดในทางแพ่งต่างกัน รวมทั้งคดีส่วนอาญาเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพต้องการความรวดเร็ว ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาอาจมีการตัดพยานบางส่วน และอาจไม่ได้วินิจฉัยข้อเท็จจริงในส่วนแพ่งเลย ดังนั้น ในคดีส่วนแพ่งจึงควรให้โอกาสคู่ความในการสืบพยานหลักฐานตามประเด็นที่กำหนดไว้[49]

ศาสตราจารย์เข็มชัย ชุติวงศ์ ได้อธิบายว่า คำพิพากษาในคดีเรื่องก่อนถือเป็นพยานบอกเล่า และพยานความเห็นรวมกัน คือ เป็นความเห็นของผู้พิพากษาที่รับฟังคำบอกเล่าของพยานที่มาเล่าให้ฟังแล้วชี้ขาดลงไปว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร โดยผู้พิพากษาผู้พิจารณาคดีเรื่องปัจจุบัน ไม่มีโอกาสได้ฟังการสืบพยานข้อเท็จจริงที่ปรากฏเลย และตัวผู้พิพากษาในคดีก่อนก็ไม่ได้มาเป็นพยาน

---

[47] พรเพชร วิชิตชลชัย, คำ อธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2552), น. 40-41.

[48] โสภณ รัตนากร,คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2551),น. 233.

[49] จรัญชัย เคียงกิติวรรณ. “ผลของคำพิพากษาคดีอาญาที่มีต่อการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554). น. 28.

เพื่ออธิบายเหตุผลว่าเหตุใดตนจึงสรุปข้อเท็จจริงออกมาตามที่ปรากฏในคำพิพากษา ดังนั้น จึงไม่นำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีปัจจุบันได้ แต่เหตุที่คำพิพากษาในคดีก่อนรับฟังในคดีปัจจุบันได้ก็เพราะมีบทบัญญัติของกฎหมายได้บัญญัติให้ข้อเท็จจริงในคำพิพากษาคดีเรื่องก่อนมีผลผูกพันมาถึงข้อเท็จจริงในคดีได้ในบางกรณี ดังเช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 ดังนั้น ในกรณีไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ คำพิพากษาในคดีก่อนย่อมไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานในคดีปัจจุบันได้[50]

จากความเห็นของนักกฎหมายที่กล่าวมาจะพบว่า นักกฎหมายของประเทศไทยส่วนใหญ่จะเห็นด้วยกับหลักการที่ให้การพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา โดยให้เหตุผลว่าศาลในคดีแพ่งและคดีอาญาเป็นระบบศาลยุติธรรมที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เรื่องที่ศาลสองศาลต่างฟังข้อเท็จจริงต่างกันนั้น ย่อมไม่ควรที่จะเกิดขึ้น เหตุผลคงเป็นเพราะจะเป็นการทำลายความน่าเชื่อถือของศาล ดังนั้น ศาลแพ่งและศาลอาญาจึงควรจะมีความเป็นเอกภาพในการรับฟังข้อเท็จจริง และการกำหนดให้ศาลในคดีส่วนแพ่งต้องฟังข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา เพราะในคดีอาญาโจทก์มีภาระการพิสูจน์มากกว่าคดีแพ่ง คือต้องให้ได้ความแน่ชัดว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด และในคดีอาญาทุกฝ่ายมีหน้าที่ในการค้นหาความจริง เรื่องการรับฟังพยานหลักฐานจะเปิดกว้างในการรับฟังพยานหลักฐานที่พิสูจน์ว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้องหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ ทำให้ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาส่วนอาญามีความถูกต้องแน่ชัด

ทั้งนี้ ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาได้ยอมรับหลักการที่ให้คำพิพากษาคดีอาญามีผลผูกพันต่อคดีส่วนแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 โดยได้มีการสร้างหลักเกณฑ์เพิ่มเติม เช่น กรณีที่ศาลที่มีอำนาจวินิจฉัยคดีแพ่งต้องถือตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญานั้นข้อเท็จจริงในคดีอาญาต้องถึงที่สุดแล้ว หรือข้อเท็จจริงที่คดีส่วนแพ่งต้องถือตามนั้น ต้องเป็นประเด็นโดยตรงในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา รวมทั้งข้อเท็จจริงในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาจะผูกพันเฉพาะคู่ความเท่านั้นไม่ได้ผูกพันบุคคลภายนอกที่มิได้เป็นคู่ความในคดีด้วย เป็นต้น

ตามที่หลักกฎหมายของประเทศไทยมีเจตนารมณ์ที่จะให้คำพิพากษาคดีอาญามีผลผูกพันต่อการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา จึงได้มีการบัญญัติหลักการดังกล่าวไว้ในประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา มาตรา 46 โดยบัญญัติว่า“ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา” โดยมีเหตุผลมาจากความไม่

---

[50] เข็มชัย ชุติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2543), น. 180-181.

ต้องการให้การวินิจฉัยข้อเท็จจริงในเรื่องเดียวกันของศาลอาญาและศาลแพ่งขัดกัน และที่ให้ศาลแพ่งต้องถือข้อเท็จจริงที่วินิจฉัยโดยศาลอาญาก็เพราะว่าศาลอาญามีหน้าที่ในการค้นหาความจริงได้ดีกว่าคดีแพ่ง เช่นเดียวกับในฝรั่งเศส ซึ่งแตกต่างจากหลักกฎหมายของอังกฤษที่มองว่า ในคดีอาญามีประเด็นและภาระการพิสูจน์ที่แตกต่างจากคดีแพ่ง ประกอบกับคำพิพากษาในคดีเรื่องก่อนถือเป็นเพียงพยานบอกเล่าในคดีหลัง เท่านั้น และเป็นเพียงความเห็นของศาลอื่น มิใช่พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับคดีแพ่ง คำพิพากษาในคดีอาญาจึงไม่ควรมีผลผูกพันต่อการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่ง[51]

อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 นี้ เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา แต่สำหรับปัญหาเรื่องความรับผิดนั้นเป็นคนละเรื่องกัน กล่าวคือ ในเรื่องความรับผิดนั้นต้องนำเอาข้อเท็จจริงและผลของข้อเท็จจริงไปใช้แก่จำเลย และในเรื่องนี้หลักในทางกฎหมายอาญาต่างกับหลักของกฎหมายแพ่ง เพราะเหตุที่ความแตกต่างกันนี้เอง จึงมีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 47 วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติว่า “คำพิพากษาคดีส่วนแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดของบุคคลในทางแพ่ง โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดหรือไม่” และบทบัญญัตินี้ได้มีกล่าวไว้ซ้ำอีกในทางแพ่ง ตามมาตรา 424 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่า “ในการพิพากษาคดีข้อความรับผิดเพื่อละเมิดและกำหนดค่าสินไหมทดแทนนั้น ท่านว่าศาลไม่จำต้องดำเนินตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายลักษณะอาญาอันว่าด้วยการที่จะต้องรับโทษ และไม่จำต้องพิเคราะห์ถึงการที่ผู้กระทำผิดต้องคำพิพากษาลงโทษทางอาญาหรือไม่” การที่ทั้งสองมาตรานี้บัญญัติไว้ดังนี้นั้น เป็นความรอบคอบอย่างยิ่ง เพราะเหตุว่าผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีทางอาญานั้น ไม่ต้องพิจารณาถึงข้อความรับผิดดังเช่นผู้พิพากษาส่วนแพ่ง เพราะอาจพิจารณาไปได้คนละทางกับผู้พิพากษาคดีส่วนแพ่ง[52] กล่าวคือ สำหรับผู้พิพากษาคดีอาญานั้น จะต้องพิพากษาลงโทษหรือไม่ลงโทษ กล่าวคือ เป็นวิธีการบังคับอันอาจจะทำให้ต้องเสื่อมเสียเกียรติยศชื่อเสียงและเสรีภาพ แต่สำหรับผู้พิพากษาคดีส่วนแพ่งนั้น ปัญหาที่จะพิจารณาถึงความรับผิดเป็นคนละอย่าง กล่าวคือ มีบุคคลหนึ่งได้รับความเสียหายโดยผลแห่งความผิดและเรียกค่าสินไหมทดแทน เพราะฉะนั้นตามหลักแห่งความยุติธรรมแล้ว ก็ต้องพยายามทดแทนความเสียหายนี้ในทุกกรณีและทดแทนให้เต็มตามที่สามารถจะกระทำได้ โดยผู้พิพากษาส่วนแพ่งไม่ต้อง

---

[51] จรัญชัย เคียงกิติวรรณ. “ผลของคำพิพากษาคดีอาญาที่มีต่อการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554).

[52] เอกูต์. กฎหมายอาชญา. พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, 2477. น.385.

คำนึงถึงว่าการนั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายอาญาหรือไม่ แต่จะต้องพิจารณาว่าการนั้นทำให้เกิดความเสียหายขึ้นเพียงไร[53]

กฎเกณฑ์การพิพากษาคดีส่วนแพ่งตามมาตรา 47 นั้นหากพิจารณาเพียงผิวเผินอาจรู้สึกว่าขัดแย้งกับกฎเกณฑ์ตามมาตรา 46 ที่บังคับว่าการพิพากษาคดีส่วนแพ่งจำต้องถือตามข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา แต่ถ้าพิจารณาอย่างละเอียดแล้วย่อมเห็นว่าไม่ขัดแย้งกัน กล่าวคือมาตรา 46 เพียงแต่บังคับว่าในการพิพากษาคดีอาญาศาลอยู่ในบังคับที่จำต้องถือตามข้อเท็จจริงในคดีอาญา[54] แต่เมื่อได้ข้อเท็จจริงซึ่งฟังเป็นยุติในคดีอาญาแล้วนั้นมาวินิจฉัยความรับผิดของจำเลยในคดีแพ่งมาตรา 47 บังคับว่า ศาลต้องวินิจฉัยตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดของบุคคลในทางแพ่งทั้งนี้โดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยจะต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดในทางอาญาหรือไม่ กล่าวคือมาตรา 46 กล่าวถึงการฟังข้อเท็จจริงว่า ศาลจำต้องถือตามข้อเท็จจริงที่ฟังได้เป็นยุติในคดีอาญา แต่มาตรา 47 กล่าวถึงการวินิจฉัยข้อกฎหมายว่าต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดของบุคคลในทางแพ่ง โดยไม่ต้องคำนึงว่าบุคคลนั้นจะต้องรับผิดในทางอาญาหรือไม่ ซึ่งหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 47 นี้จะมีความคล้ายคลึงกับหลักเกณฑ์การพิพากษาคดีในข้อความรับผิดเพื่อละเมิดและกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 424 ซึ่งเป็นคนละเรื่องกับหลักเกณฑ์การฟังข้อเท็จจริงในคดีส่วนแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 46 ที่บังคับให้ศาลจำต้องถือตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดีส่วนอาญา[55] ตามที่ศาลฎีกาเคยมีคำวินิจฉัยว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 424 เป็นบทบัญญัติถึงการพิพากษาคดีส่วนแพ่งในความรับผิดเรื่องละเมิดและการกำหนดค่าสินไหมทดแทนว่าจะต้องดำเนินไปตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายส่วนแพ่ง โดยไม่ต้องคำนึงถึงบทบัญญัติแห่งกฎหมายลักษณะอาญาอันว่าด้วยการที่จะต้องรับโทษ และไม่จำต้องพิเคราะห์ถึงการที่ผู้กระทำผิดต้องคำพิพากษาลงโทษทางอาญาหรือไม่ อันเป็นคนละกรณีกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 46[56]

ดังนั้น ในบทนี้จึงจะศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญากรณีคำพิพากษาคดีส่วนอาญายกฟ้องของประเทศไทย

4.5.2 เหตุที่จะยกฟ้องคดีอาญา

---

[53] เอกูต์. กฎหมายอาชญา. *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 52*. น.386.

[54] ธานิศ เกศวพิทักษ์. *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2 (มาตรา 1 - 156)*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพ: สำนักพิมพ์ บริษัท กรุงสยาม พับลิชชิ่ง จำกัด, 2555. น.742.

[55] ธานิศ เกศวพิทักษ์. *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 54*. น.743.

[56] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2145 / 2525

เหตุที่จะยกฟ้องคดีอาญานั้น มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำผิดก็ดี การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดก็ดี คดีขาดอายุความก็ดี หรือมีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรรับโทษก็ดี ให้ศาลยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป”

ตามบทบัญญัติดังกล่าว เหตุแห่งการยกฟ้องตามมาตรา 185 วรรคแรกนี้ มีดังต่อไปนี้

1) เหตุที่จำเลยไม่ได้กระทำความผิด เป็นกรณีที่โจทก์ฟ้องกล่าวหาว่า จำเลยได้กระทำผิดทางอาญา แต่ศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าจำเลยไม่ได้กระทำผิด ศาลก็มีอำนาจพิพากษายกฟ้องโจทก์ แม้จำเลยจะรับสารภาพก็ตาม เช่น จำเลยให้การรับสารภาพภายหลังที่โจทก์สืบพยานเสร็จสิ้นแล้ว แม้คดีนี้ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพ ศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 176 วรรคแรก แต่เมื่อพยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบฟังไม่ได้ว่าจำเลยกระทำผิด ศาลย่อมพิพากษายกฟ้องโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 185วรรคแรก ได้[57] เป็นต้น

2) การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด เช่น เมื่อการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 286 แม้จำเลยจะมิได้ยกขึ้นกล่าวอ้างในฎีกาโดยชัดแจ้ง ศาลฎีกาก็มีอำนาจพิพากษายกฟ้องโจทก์ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 ประกอบมาตรา 215และ 225[58]เป็นต้น

3) คดีขาดอายุความ กล่าวคือ เมื่อปรากฏว่าคดีอาญาขาดอายุความแล้ว ศาลต้องพิพากษายกฟ้องโจทก์ เช่น โจทก์ฟ้องจำเลยฐานหมิ่นประมาทจำเลยไม่ได้ให้การต่อสู้ในเรื่องอายุความ ในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญานั้น ศาลย่อมยกอายุความขึ้นพิจารณาได้เอง เมื่อปรากฏพยานหลักฐานในสำนวนว่าคดีขาดอายุความแล้วต้องยกฟ้อง[59]เป็นต้น

4) มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษ เช่น โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา จำเลยให้การรับสารภาพตลอดข้อหาโดยมิได้มีข้อต่อสู้เลย เมื่อปรากฏจากพยานหลักฐานมีพฤติการณ์อันใดที่เป็นคุณแก่จำเลย เช่น เรื่องป้องกันตัวในคดีนี้ ศาลย่อมมีอำนาจหยิบยกขึ้นวินิจฉัยให้เป็นคุณแก่จำเลยได้ โดยจำเลยหากจำเป็นต้องยกขึ้นต่อสู้หรือมีพยานหลักฐานนำสืบแสดงไม่[60] หรือ การกระทำที่จำเลยถูกฟ้องในคดีนี้เป็นกรรมเดียวกับความผิดในอีกคดีหนึ่งจำเลยได้ถูกฟ้องไว้ก่อนแล้วโจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้องให้ศาลลงโทษจำเลย

---

[57] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 376/2533

[58] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6065/2545

[59] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 543 / 2498

[60] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 260 / 2498

ซ้ำอีกได้ปัญหาข้อนี้เป็นปัญหาอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน แม้จำเลยจะไม่ฎีกาขึ้นมาเมื่อศาลเห็นว่ามีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษศาลก็มีอำนาจยกฟ้อง[61] เป็นต้น

เหตุยกฟ้องตามบทบัญญัติดังกล่าว ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา มีอำนาจหยิบยกเอาเหตุดังกล่าวประการใดประการหนึ่งขึ้นพิจารณายกฟ้องเองได้ แม้จำเลยมิได้ยกเอาเหตุนั้นขึ้นต่อสู้ไว้เป็นประเด็นก็ตาม[62] เช่น ปัญหาที่ว่าจำเลยกระทำผิดเพราะความจำเป็นเพราะอยู่ในที่บังคับหรืออยู่ภายใต้ อำนาจซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนได้หรือไม่นั้น แม้จำเลยจะไม่ได้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ แต่เมื่อคดีมีเหตุที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยลง ศาลฎีกามีอำนาจที่จะยกขึ้นวินิจฉัยได้เองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 185 ประกอบมาตรา 215 และ 225[63]

หากศาลคดีส่วนอาญาพิพากษายกฟ้องด้วยเหตุตามกฎหมายที่ว่า จำเลยไม่ได้กระทำความผิด ศาลที่พิจารณาคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ก็ต้องฟังข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคดีอาญาว่า จำเลยไม่ได้กระทำความผิด ไม่ได้ทำละเมิดต่อโจทก์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 46 เช่น โจทก์ฟ้องว่า จำเลยกับพวกร่วมกันบุกรุกและขุดต้นยูคาลิปตัสของโจทก์ขอให้ลงโทษและเรียกค่าเสียหาย 81,000 บาท ซึ่งความรับผิดทางแพ่งเกิดจากการกระทำผิดอาญาอันมีมูลคดีเดียวกัน จึงเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา เมื่อคำพิพากษาคดีส่วนอาญายุติแล้วว่าพยานหลักฐานตามทางนำสืบของโจทก์ยังไม่เพียงพอให้รับฟังลงโทษจำเลยที่ 1 ถือได้ว่าศาลได้วินิจฉัยข้อเท็จจริงในประเด็นแห่งคดีแล้วว่าจำเลยที่ 1 ไม่ได้กระทำความผิดฐานบุกรุกและทำให้เสียทรัพย์ ดังนี้ จะฟังข้อเท็จจริงใหม่เป็นอย่างอื่นไม่ได้ แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 47 จะบัญญัติว่าคำพิพากษาคดีส่วนแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่า ด้วยความรับผิดของบุคคลในทางแพ่ง โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดหรือไม่ ก็ไม่ได้หมายความว่าจะไปกลับข้อเท็จจริงที่จำต้องรับฟังตามที่ปรากฏในคำ พิพากษาคดีส่วนอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 ศาลจึงไม่อาจรับฟังข้อเท็จจริงในส่วนแพ่งขัดกับข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำ พิพากษาส่วนอาญาได้ จึงต้องฟังว่าจำเลยที่ 1 มิได้ทำละเมิดอันจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์[64] เป็นต้น

---

[61] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2152 / 2523

[62] ธานิศ เกศวพิทักษ์. *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 55.* น.454-455.

[63] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8046 / 2542

[64] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9209/2553

อย่างไรก็ตาม หากศาลยกฟ้องเพราะจำเลยไม่มีความผิดในทางอาญา แต่ข้อเท็จจริงได้ความว่า จำเลยกระทำการโดยประมาท จำเลยอาจมีความรับผิดทางแพ่งได้ เช่น แม้ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 ซึ่งต้องถือว่าโจทก์เช่าที่ดินพิพาทจากเจ้าของเดิมปลูกอ้อยและการที่จำเลยว่าจ้างคนงานเข้าไปเผาและตัดต้นอ้อยของโจทก์ในที่ดินพิพาทไปขายจำเลยกระทำไปโดยเชื่อว่าต้นอ้อยในที่ดินพิพาทเป็นของผู้อื่นซึ่งมอบให้จำเลยดูแลแทนและจำเลยไม่ทราบว่าโจทก์เช่าที่ดินพิพาทจากเจ้าของเดิมปลูกอ้อยและต้นอ้อยในที่ดินพิพาทเป็นของโจทก์ก็ตาม แต่จำเลยจะต้องรับผิดในทางแพ่งฐานกระทำละเมิดโจทก์หรือไม่ ต้องพิจารณาว่าความเข้าใจของจำเลยดังกล่าวเป็นไปโดยประมาทเลินเล่อหรือไม่ เมื่อปรากฏว่าความเข้าใจว่าตนมีสิทธิทำได้ของจำเลยเป็นไปด้วยความประมาทเลินเล่อ จำเลยจึงต้องรับผิดในผลแห่งละเมิดอันเกิดจากการกระทำโดยประมาทของตน[65]

อย่างไรก็ตาม มีหลักกฎหมายบางอย่างซึ่งใช้ได้ทั้งในคดีอาญาและในคดีแพ่ง และหลักกฎหมายในประมวลกฎหมายอาญาบางหลักนั้น ก็คล้ายกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น การกระทำโดยจำเป็น หรือโดยป้องกัน หรือตามคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายนั้น เป็นการยกเว้นความรับผิดในทางแพ่ง[66]เช่นเดียวกับความรับผิดในทางอาญา แต่ว่าหลักเกณฑ์และฐานะจะต่างกันไป และหลักในความรับผิดทางอาญานั้นไม่เหมือนกับหลักเรื่องความรับผิดในทางแพ่งตามที่ได้อธิบายไว้แล้วใน บทที่ 2 ดังเช่นตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 บุคคลวิกลจริตไม่ต้องรับผิดในทางอาญา แต่จะต้องรับผิดในการละเมิดทางแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 429 หรือเด็กย่อมต้องรับผิดชอบในทางแพ่งเสมอ แต่ว่าในทางอาญานั้นเด็กเป็นเหตุยกเว้นโทษตามกฎหมายดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 73 และ 74 หรือการกระทำโดยประมาทนั้น กฎหมายอาญาลงโทษแต่เฉพาะในเรื่องที่กฎหมายได้บัญญัติไว้เท่านั้น แต่ในทางแพ่งนั้น การกระทำโดยประมาททำให้ต้องรับผิดเช่นเดียวกับการกระทำโดยจงใจตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420

เพราะฉะนั้นการที่ศาลอาญายกฟ้องปล่อยตัวบุคคลใดไป ไม่ได้หมายความว่า ไม่ต้องรับผิดในทางแพ่ง และศาลที่ได้รับฟ้องคดีแพ่งไว้นั้น ไม่จำต้องถือว่าไม่มีความผิดด้วย การที่ผู้นั้นจะต้องรับผิดเพียงใดจะต้องพิจารณาตามกฎหมายแพ่งอันว่าด้วยความรับผิดเพื่อการละเมิดนั้น ๆ รวมทั้งกรณีแม้จะฟ้องคดีแพ่งในศาลที่พิจารณาคดีอาญาอยู่นั้น หากว่าศาลคดีส่วนอาญายกฟ้องคดีนั้น ศาลอาญาก็ต้องพิจารณาเรื่องความรับผิดในทางแพ่งนั้นตามหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และ

---

[65] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2637/2542

[66] เอกูต์. กฎหมายอาชญา. *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 53*, น. 386.

อาจบังคับให้จำเลยซึ่งได้ยกฟ้องปล่อยตัวไปในคดีอาญาโดยได้รับการยกเว้นโทษ เพราะเป็นคนวิกลจริตหรือเป็นเด็ก ฯลฯ ให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ ไม่ขัดกับคำพิพากษาส่วนอาญาแต่อย่างใด[67]

ความแตกต่างระหว่างความรับผิดทางแพ่งกับหลักความรับผิดทางอาญานั้น ไม่ได้มีแต่เฉพาะในหลักเกณฑ์ที่จะต้องรับผิดเท่านั้น แต่ว่ายังต่างกันในข้อที่ว่าจะต้องรับผิดเพียงใดด้วย ผู้พิพากษาส่วนอาญาอาจบรรเทาความรับผิดด้วยเหตุในกฎหมายอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ เช่น เป็นเด็ก เป็นญาติ หรือบันดาลโทสะ เป็นต้น หรือโดยพิจารณาเหตุสมควร เช่น เหตุอันควรปราณี เป็นต้น แต่ความรับผิดทางแพ่งนั้นเมื่อพิจารณาว่าต้องรับผิดแล้วจะบรรเทาไปโดยเหตุทำนองที่กล่าวนี้มาไม่ได้เลย และโดยหลักแล้วจะต้องรับผิดโดยสิ้นเชิง[68] โดยศาลจะกำหนดไว้ว่าให้รับผิดเท่าใดเพียงไร ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 47 วรรคสองได้บัญญัติว่า “ราคาทรัพย์สินที่สั่งให้จำเลยใช้แก่ผู้เสียหาย ให้ศาลกำหนดตามราคาอันแท้จริงส่วนจำนวนเงินค่าสินไหมทดแทนอย่างอื่นที่ผู้เสียหายจะได้รับนั้น ให้ศาลกำหนดให้ตามความเสียหายแต่ต้องไม่เกินคำขอ” บทบัญญัตินี้ใช้บังคับแก่ศาลอาญาซึ่งพิพากษาคดีส่วนแพ่งและศาลแพ่งซึ่งแยกพิจารณาคดีนั้นในทางแพ่งด้วย เช่น เด็กอายุกว่า 14 ถึง 16 ปี ลักทรัพย์และถูกฟ้องทางอาญา ศาลได้พิพากษาให้จำคุก 1 ปี และลดโทษฐานเป็นเด็ก 6 เดือน ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 75 และเมื่อให้การรับสารภาพ ศาลอาจลดโทษให้เหลือจำคุก 3 เดือน ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 78 ถ้าฝ่ายที่เสียหายฟ้องคดีแพ่งในศาลอาญาหรือแยกฟ้องในศาลแพ่ง ผู้เสียหายย่อมจะได้คืนทรัพย์หรือราคาทรัพย์หรือค่าสินไหมทดแทนตามที่ตนร้องขอ โดยศาลในคดีส่วนแพ่งจะลดจำนวนค่าสินไหมทดแทนลงเพราะเหตุที่ผู้กระทำผิดเป็นเด็กหรือจำเลยรับสารภาพไม่ได้[69]

4.5.3 วิเคราะห์กรณีการรับฟังข้อเท็จจริงของคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาที่ศาลคดีส่วนอาญายกฟ้องโจทก์ด้วยเหตุยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย

จากการศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในกรณีที่ศาลคดีส่วนอาญายกฟ้อง ด้วยเหตุยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยนั้น ศาลในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาบางคดีก็ถือว่าข้อเท็จจริงในคดีอาญาไม่ผูกพันคดีแพ่ง โดยศาลในคดีส่วนแพ่งให้ผู้เสียหายสามารถสืบข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเพื่อให้ศาลในคดีส่วนแพ่งวินิจฉัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด และทำละเมิดเพื่อให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายได้ แต่บางคดีศาลในคดีส่วนแพ่งได้วินิจฉัยว่า เมื่อศาลได้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย เป็นการวินิจฉัยข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นแห่งคดีไว้แน่นอนแล้วว่า โจทก์ไม่มีพยานหลักฐานมาสืบให้ศาลเห็นโดย

---

[67] *เพิ่งอ้าง*, น. 387-388.

[68] *เพิ่งอ้าง*, น. 388.

[69] *เพิ่งอ้าง*, น. 389.

ชัดแจ้งว่าจำเลยกระทำความผิด ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 โดยให้ข้อเท็จจริงในคดีอาญาผูกพันในคดีแพ่ง แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 47 จะบัญญัติว่า คำพิพากษาคดีส่วนแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดของบุคคลในทางแพ่ง โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ในคดีส่วนแพ่งจึงต้องฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีส่วนอาญาว่าจำเลยไม่ได้กระทำละเมิดต่อโจทก์ จำเลยจึงไม่ต้องรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์ ขอยกตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาดังนี้

ก) กรณีที่ศาลในคดีส่วนแพ่งให้ผู้เสียหายสืบพยานหลักฐานเพิ่มได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5178/2538 วินิจฉัยว่า คดีอาญาที่โจทก์ฟ้องว่าจำเลยขับรถยนต์โดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายและได้รับอันตรายสาหัส ถึงที่สุดโดยศาลพิพากษายกฟ้องด้วยเหตุผลว่าพยานหลักฐานโจทก์ยังมีข้อสงสัยว่าจำเลยจะเป็นผู้ขับรถคันเกิดเหตุหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย ศาลในคดีแพ่งที่โจทก์ฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยจึงจำต้องวินิจฉัยให้ได้ความชัดว่าจำเลยเป็นผู้ขับรถคันเกิดเหตุและเป็นผู้ก่อเหตุละเมิดหรือไม่ เนื่องจากคำพิพากษาคดีส่วนอาญามิได้ชี้ขาดว่าจำเลยเป็นผู้ขับรถยนต์โดยประมาทหรือไม่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5018 - 5019/2533 วินิจฉัยว่า ศาลทหารกรุงเทพวินิจฉัยคดีส่วนอาญาที่จำเลยถูกฟ้องว่าพยานหลักฐานของโจทก์เท่าที่นำสืบมานั้นทำให้เกิดความสงสัยว่าจำเลยเป็นคนขับรถยนต์โดยสารคันเกิดเหตุหรือไม่ เห็นควรยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย จึงพิพากษายกฟ้องโดยไม่ได้ชี้ขาดว่าจำเลยเป็นคนขับรถยนต์โดยสารคันเกิดเหตุหรือไม่ ถ้าหากฟังได้ว่าจำเลยเป็นคนขับ ก็จะต้องชี้ขาดอีกด้วยว่าจำเลยได้กระทำโดยประมาทหรือไม่ เมื่อโจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายฟ้องทางแพ่งเรียกค่าเสียหายฐานละเมิดจากจำเลย จึงมีสิทธินำพยานหลักฐานเข้าสืบให้ฟังได้ว่าจำเลยเป็นคนขับรถยนต์โดยสารคันเกิดเหตุได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3970/2532 วินิจฉัยว่า จำเลยเคยถูกอัยการฟ้องเป็นคดีอาญาต่อศาลแขวงในข้อหากระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส ศาลแขวงวินิจฉัยว่าโจทก์ไม่มีพยานยืนยันว่าจำเลยเป็นผู้ขับรถคันเกิดเหตุ คงมีเพียงบางปากยืนยันว่าผู้ขับรถเป็นหญิง แต่ไม่ยืนยันว่าเป็นจำเลย จำเลยก็นำสืบปฏิเสธว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้ขับรถคันดังกล่าว พยานหลักฐานโจทก์ไม่พอฟังลงโทษจำเลย พิพากษายกฟ้อง คดีถึงที่สุด ดังนี้ถือว่าศาลในคดีอาญาไม่ได้ชี้ขาดว่าจำเลยไม่ได้เป็นคนขับรถคันเกิดเหตุ เมื่อผู้เสียหายในคดีอาญาดังกล่าวเป็นโจทก์ฟ้องทางแพ่งเป็นคดีนี้เรียกค่าเสียหายฐานละเมิดจากจำเลย โจทก์จึงมีสิทธินำพยานเข้าสืบให้ฟังได้ว่าจำเลยเป็นคนขับรถคันเกิดเหตุ

ข) กรณีที่ศาลในคดีส่วนแพ่งไม่ให้ผู้เสียหายสืบพยานหลักฐานเพิ่ม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 349/2555 วินิจฉัยว่า คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา การพิพากษาคดีส่วนแพ่งจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาในคดีอาญา ในคดีอาญาซึ่งศาลชั้นต้นพิพากษาว่า พยานหลักฐานของโจทก์เท่าที่นำสืบมายังมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ จึงให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย เป็นการวินิจฉัยข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นแห่งคดีไว้แน่นอนแล้วว่า โจทก์ไม่มีพยานหลักฐานมาสืบให้ศาลเห็นโดยชัดแจ้งว่าจำเลยกระทำความผิด ดังนั้น ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 47 จะบัญญัติว่า คำพิพากษาคดีส่วนแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิด ของบุคคลในทางแพ่ง โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดหรือไม่ ก็ไม่ได้หมายความว่าจะรับฟังข้อเท็จจริงขัดแย้งกับข้อเท็จจริงในคำพิพากษา ส่วนอาญาได้ ในคดีส่วนแพ่งจึงต้องฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีส่วนอาญาว่าจำเลยไม่ได้กระทำละเมิดต่อโจทก์ จำเลยจึงไม่ต้องรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5270/2550 วินิจฉัยว่า คดีนี้เป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา เมื่อคำพิพากษาคดีส่วนอาญาได้วินิจฉัยข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นแห่งคดีแล้วว่า โจทก์ไม่มีพยานมาสืบให้ศาลเห็นได้ชัดแจ้งว่า จำเลยที่ 1 กระทำความผิด ศาลยกฟ้องโจทก์สำหรับจำเลยที่ 1 เพราะเหตุยกประโยชน์แห่งความสงสัยเป็นผลดีแก่จำเลยที่ 1 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง ดังนั้น ในการพิจารณาคดีส่วนแพ่งศาลจำต้องฟังข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาตาม ป.วิ.อ. มาตรา 46 ว่า จำเลยที่ 1 ไม่ได้กระทำความผิด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5967 / 2557 วินิจฉัยว่า คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา แม้คำพิพากษาคดีส่วนอาญาถึงที่สุดตามคำพิพากษาของศาลฎีกาจะใช้ถ้อยคำว่า พยานหลักฐานของโจทก์เท่าที่นำสืบมายังมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยที่ 1 กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลยที่ 1 แล้วมีคำพิพากษายกฟ้องก็ตามก็ถือเป็นการวินิจฉัยข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นแห่งคดีไว้แน่นอนแล้วว่า โจทก์ไม่มีพยานหลักฐานมาสืบให้ศาลเห็นโดยชัดแจ้งว่าจำเลยที่ 1 กระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายและได้รับอันตรายสาหัส ดังนี้ ในคดีส่วนแพ่งต้องฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีส่วนอาญาว่าจำเลยที่ 1 มิได้กระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ ช. และ ค. ถึงอยากความตายและเป็นเหตุให้โจทก์ที่ 1 ได้รับอันตรายสาหัสตามมาตรา 46 การกระทำของจำเลยที่ 1 ไม่เป็นการละเมิดต่อโจทก์ทั้งสองตามฟ้องจำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นนายจ้างของจำเลยที่ 1 ไม่ต้องรับผิดต่อโจทก์ทั้งสอง

จะเห็นได้ว่า คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 349/2555 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5967 / 2557 ได้วินิจฉัยไว้ชัดเจนว่า คำพิพากษาส่วนอาญาศาลยกฟ้องโดยยกประโยชน์แห่งความสงสัยถือเป็นการวินิจฉัยข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นแห่งคดีแน่นอนแล้วว่า โจทก์ไม่มีพยานมาสืบให้ศาลเห็นโดยชัดแจ้งว่าจำเลยที่ 1 ประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายและได้รับอันตราย คดีส่วนแพ่งจึงต้องถือตามว่า จำเลยมิได้ประมาทเป็นเหตุให้ผู้ตายถึงแก่ความตายและเป็นเหตุให้ โจทก์ได้รับอันตรายสาหัสตามมาตรา 46 ดังนั้น จำเลยที่ 1 ไม่ได้กระทำละเมิดต่อโจทก์ ฉะนั้น จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นนายจ้างจำเลยที่ 1 จึงไม่ต้องรับผิดต่อโจทก์

จากการศึกษาคำพิพากษาฎีกาข้างต้น พอสรุปได้ว่า หากศาลในคดีส่วนอาญาพิพากษาว่าพยานหลักฐานของโจทก์เท่าที่นำสืบมายังมีความสงสัยตามสมควรว่า จำเลยกระทำความผิดหรือไม่ จึงให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลยนั้น ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่งต้องฟังข้อเท็จจริงว่า จำเลยไม่ได้กระทำความผิด ศาลในคดีส่นแพ่งต้องฟังข้อเท็จจริงตามศาลในคดีส่วนอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 โดยถือว่าจำเลยไม่ได้กระทำละเมิด และไม่จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย แต่ถ้าศาลยกฟ้องเพราะไม่แน่ใจว่า จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ ใครเป็นผู้กระทำ ดังเช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5178/2538 ศาลในคดีแพ่งฟังข้อเท็จจริงใหม่ได้ ผู้เสียหายสามารถนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มได้ว่า จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดและเป็นผู้กระทำละเมิด จำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหาย

ดังนี้ จะเห็นได้ว่า การที่ศาลคดีอาญาพิพากษายกฟ้องเพราะพยานหลักฐานไม่พอหรือยกประโยชน์แห่งความสงสัย ศาลในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาบางคดีก็ถือว่าข้อเท็จจริงในคดีอาญาไม่ผูกพันคดีแพ่ง บางคดีก็วินิจฉัยว่าต้องผูกพัน ทำให้เกิดความสับสนในหมู่นักกฎหมายหรือผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายที่ไม่สามารถอธิบายเหตุผลให้ลูกความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องให้เข้าใจได้ แม้ว่าในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ในคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา โดยเหตุผลว่าศาลในคดีแพ่งและคดีอาญาเป็นระบบศาลยุติธรรมที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ควรจะมีความเป็นเอกภาพในการรับฟังข้อเท็จจริงเป็นอย่างเดียวกัน อย่างไรก็ตาม เนื่องหลักการดำเนินคดี รวมทั้งมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งและคดีอาญามีความแตกต่างกัน มาตรฐานการพิสูจน์สำหรับโจทก์ในชั้นพิจารณาของศาลในคดีอาญาจะเป็นระดับการพิสูจน์ให้ได้ความชัดแจ้งโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควรหรือปราศจากเหตุอันควรสงสัย (proof beyond reasonable doubt) อันเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 ซึ่งถือเป็นระดับมาตรฐานการพิสูจน์ที่สูงที่สุด โจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นได้โดยพยานหลักฐานของโจทก์เองว่า จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดรายนี้จริงโดยปราศจากเหตุอันควรสงสัยอย่างหนึ่งอย่างใด ส่วนมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งจะเป็นระดับการพิสูจน์ให้เห็นถึง

พยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่ากัน (preponderance of evidence หรือ balance of probability) กล่าวคือ คู่ความในคดีฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบหรือแสดงให้ศาลเห็นถึงความโน้มเอียงหรือความน่าจะเป็นของข้อเท็จจริงตามที่ตนกล่าวอ้างมากกว่าข้อโต้แย้งของอีกฝ่ายหนึ่งหรือเกินกว่าร้อยละ 50 และศาลฎีกาก็ได้มีคำพิพากษาเกี่ยวกับมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งว่า ศาลต้องตรวจดูพยานหลักฐานของทุกฝ่ายแล้ววินิจฉัยว่าพยานหลักฐานนั้นเจือสมน้ำหนักไปข้างฝ่ายใด แม้จะไม่ถึงกับปราศจากข้อสงสัย ศาลก็ชี้ขาดให้ฝ่ายนั้นเป็นผู้ชนะคดีได้เท่านั้น รวมทั้งจุดประสงค์หรือความมุ่งหมายในคดีอาญาและคดีแพ่งต่างกันโดย ความมุ่งหมายของคดีอาญา คือ ลงโทษผู้กระทำความผิด และมุ่งหมายบำบัดความเสียหายแก่สังคมโดยรวม แต่ในคดีแพ่งนั้น มุ่งประสงค์ที่จะเยียวยาความเสียหายให้แก่เอกชนคนใดคนหนึ่งหรือผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดอาญานั้น นอกจากนี้ หลักความรับผิดทางอาญาและหลักความรับผิดทางแพ่งมีความแตกต่างกัน การกระทำบางการกระทำเป็นความผิดทั้งทางแพ่งและทางอาญา แต่บางการกระทำไม่เป็นความผิดอาญาแต่มีความผิดทางแพ่งได้

ในกรณีพิพากษายกฟ้องเพราะเป็นกรณีที่ศาลมีความสงสัยตามสมควรว่า จำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 227 วรรคสองนั้น ในความเข้าใจของคนธรรมดาสามัญทั่วไปแล้ว เป็นกรณีที่พยานหลักฐานของโจทก์บ่งบอกถึงตัวจำเลยว่าน่าจะได้กระทำความผิด แต่ก็ยังมีเหตุบางอย่างทำให้เกิดความสงสัยว่าจำเลยอาจไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดก็ได้ กล่าวคือ พยานหลักฐานของโจทก์กับจำเลยอาจก้ำกึ่งกันทำให้ศาลไม่แน่ใจว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 227 วรรคสองจึงบัญญัติไว้ในกรณีเช่นนี้ ให้ศาลยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย คือ ศาลต้องพิพากษายกฟ้องปล่อยตัวจำเลยให้พ้นข้อหาไป แต่สำหรับบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้น หากไปฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายจากจำเลยอันถือเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา และต้องนำข้อเท็จจริงในคดีอาญามาฟังในคดีแพ่งเลยว่า จำเลยไม่ได้กระทำความผิด โดยไม่ให้โอกาสผู้เสียหายนำพยานหลักฐานมาสืบว่า จำเลยคือผู้กระทำความผิดและกระทำละเมิดนั้น ย่อมเกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้เสียหายเป็นอย่างยิ่ง กรณีเช่นนี้ ข้อเท็จจริงที่ศาลในคดีอาญาพิพากษายกฟ้องเพราะเหตุแห่งความสงสัย จึงไม่ควรนำมาผูกมัดให้ศาลในคดีแพ่งต้องฟังข้อเท็จจริงตามนั้นว่าจำเลยได้กระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผู้เสียหายมิได้เข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการในคดีอาญานั้นด้วย ถ้าหากเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และมีการแก้ไขในปี 2559 ที่บัญญัติให้จำเลยในคดีอาญาที่ถูกฟ้องโดยพนักงานอัยการและถูกคุมขังในระหว่างพิจารณาคดีแล้วต่อมาปรากฏว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้อง หรือปรากฏ

ตามคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด มีสิทธิขอรับค่า ทดแทนและค่าใช้จ่ายจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ซึ่งจะมีคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเป็นผู้พิจารณา ซึ่งในกรณีที่จำเลยมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดนั้นคณะกรรมการฯ ดังกล่าวจะพิจารณาโดยเคร่งครัดว่า หากศาลพิพากษายกฟ้องโดยเหตุแห่งความสงสัย ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ไม่ใช่กรณีที่จำเลยไม่ได้กระทำความผิด ถือว่าไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ดังนี้ จึงมีสิทธิที่จะไม่ได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัติดังกล่าว เพราะถือว่าศาลมิได้พิพากษาว่า จำเลยไม่ได้กระทำความผิด

นอกจากนี้ ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการจะฟ้องแทนผู้เสียหาย และพนักงานอัยการเป็นข้าราชการปฏิบัติไปตามหน้าที่ ฉะนั้นอาจเป็นได้ที่อาจจะขาดความเอาใจใส่หรือการพลั้งเผลอในการดำเนินคดี ทำให้พยานหลักฐานไม่เข้มแข็งพอ ทำให้ศาลสงสัย แต่ในคดีแพ่งผู้เสียหาย หรือผู้มีส่วนได้เสียซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นผู้ฟ้องเอง ทำให้มีความตั้งใจในการดำเนินคดี มีความเอาใจใส่กับพยานหลักฐานในทุกแง่ ดังนี้ ศาลในคดีแพ่ง น่าจะฟังข้อเท็จจริงได้ชัดเจนกว่านั้นหมายความว่าประชาชนจะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากผู้กระทำความผิด ทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชน

ดังนี้ แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อให้เกิดความชัดเจนและแน่นอนขึ้น และเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ได้รับความเสียหาย จึงควรที่จะแก้ไขกฎหมายให้มีลักษณะเช่นเดียวกับการพิจารณาการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 222/7 ซึ่งได้บัญญัติถึงการดำเนินคดีแบบกลุ่มสำหรับคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาไว้แตกต่างจากบทบัญญัติในมาตรา 46 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่า ในกรณีที่มีการฟ้องคดีแบบกลุ่มเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาแม้ว่าจะมีการฟ้องเป็นคดีอาญาแล้วก็ตาม ศาลที่พิจารณาคดีแบบกลุ่มอาจพิจารณาคดีต่อไปโดยไม่ต้องรอให้คดีอาญามีคำพิพากษาก่อน และหากศาลในคดีอาญามีคำพิพากษาแล้ว (1) ในคดีที่คำพิพากษาคดีส่วนอาญานั้นได้วินิจฉัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดศาลในคดีแบบกลุ่มต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา (2) ในกรณีที่คำพิพากษาคดีส่วนอาญาได้วินิจฉัยเป็นอย่างอื่น ศาลที่พิจารณาคดีอาญาแบบกลุ่มไม่จำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาส่วนอาญา ซึ่งแสดงว่า ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานั้น หากศาลในคดีส่วนอาญาพิพากษายกฟ้องเพราะพยานหลักฐานไม่พอให้รับฟังว่าจำเลยกระทำหรือเหตุสงสัยตามสมควรว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 227 วรรคสองนั้น

ศาลที่ดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่จำต้องฟังข้อเท็จจริงตามนั้นต้องสืบพยานหลักฐานเพื่อฟังว่าจำเลยกระทำละเมิดหรือไม่แล้วพิพากษาคดีไปตามนั้น ซึ่งแตกต่างจากที่บัญญัติไว้ในมาตรา 46 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แสดงให้เห็นเจตนารมย์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ถือการคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากเป็นสาระสำคัญ เพราะมิฉะนั้น หากมีการดำเนินคดีอาญาแก่จำเลยแล้วหากศาลยกฟ้องก็ห้ามมิให้ศาลคดีแพ่งฟังข้อเท็จจริงตามนั้นต้องมีการนำพยานหลักฐานมาสืบเพื่อพิสูจน์การกระทำของจำเลยใหม่อีกครั้ง

นอกจากนี้ ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องจำเลย โดยผู้เสียหายไม่ได้เป็นโจทก์ร่วม อาจเป็นได้ที่พนักงานอัยการจะเกิดความพลั้งเผลอ ขาดความเอาใจใส่ในการดำเนินคดี ทำให้พยานหลักฐานไม่เข้มแข็งพอ แต่ในคดีแพ่งที่ผู้เสียหายหรือผู้มีส่วนได้เสียเป็นผู้ฟ้องเองจะมีความตั้งใจในการดำเนินคดี เอาใจใส่กับพยานหลักฐานในทุกแง่ ดังนี้ ศาลในคดีแพ่ง น่าจะฟังข้อเท็จจริงได้ชัดเจนยิ่งกว่า ดังนี้ ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ โดยผู้เสียหายไม่ได้เข้าร่วมเป็นโจทก์ หากศาลพิพากษายกฟ้องโดยยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ข้อเท็จจริงในคดีอาญาไม่ควรผูกพันผู้เสียหาย เพื่อที่จะให้ผู้เสียหายมีโอกาสสืบพยานหลักฐานในคดีส่วนแพ่งได้อย่างเต็มที่ เพื่อที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากผู้กระทำความผิด ซึ่งถือว่าเป็นการอำนวยความยุติธรรมให้เกิดแก่สังคม จึงควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในกรณีที่ผู้เสียหายไม่ได้เข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการในคดีอาญาหากศาลในคดีอาญาพิพากษายกฟ้องเพราะเหตุแห่งความสงสัยการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ไม่ควรนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 46 มาบังคับใช้เพราะเป็นกรณีที่ศาลเองยังไม่แน่ใจว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ ผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายจากจำเลยควรที่จะสามารถนำพยานหลักฐานมาแสดงหรือนำสืบใหม่ว่า กระทำความผิดของจำเลยเป็นการกระทำละเมิดแก่ผู้เสียหาย

บทที่ 5
บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

เมื่อมีการกระทำทางอาญาเกิดขึ้น โดยทั่วไปแล้วความเสียหายจะเกิดขึ้นสองลักษณะควบคู่กันไป กล่าวคือ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคมส่วนรวม เนื่องจากการฝ่าฝืนกฎหมายอาญาเป็นการกระทบต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสงบสุขของสังคม นอกจากนี้ยังอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำนั้นโดยตรง ซึ่งอาจเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอื่น ๆ ของบุคคลนั้น การจำแนกความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดทางอาญาตามแนวความคิดนี้ ก่อให้เกิดสิทธิในการฟ้องคดีเพื่อเยียวยาความเสียหายที่แยกออกได้เป็นสองประการ ประการแรก การฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ซึ่งเป็นการร้องขอต่อศาลเพื่อให้มีการชดใช้ค่าเสียหาย ซึ่งโดยปกตินั้นอำนาจฟ้องย่อมเป็นของผู้เสียหายนั้นเอง เนื่องจากเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง และประการที่สอง การฟ้องคดีอาญา ซึ่งเป็นการร้องขอต่อศาลซึ่งกระทำในนามสังคม เพื่อให้มีการพิจารณาการกระทำความผิด ตัวผู้กระทำความผิด และกำหนดบทลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดตามกฎหมายที่ได้บัญญัติถึงความผิดนั้น

ศาลในคดีแพ่งและคดีอาญาเป็นระบบศาลยุติธรรมที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ศาลแพ่งและศาลอาญาจึงต้องมีความเป็นเอกภาพในการรับฟังข้อเท็จจริง และวินิจฉัยเป็นไปในทางเดียวกัน การกำหนดให้ศาลในคดีส่วนแพ่งต้องฟังข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 เป็นเพราะในคดีอาญาโจทก์มีภาระการพิสูจน์มากกว่าคดีแพ่ง คือต้องให้ได้ความแน่ชัดว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด และในคดีอาญาทุกฝ่ายมีหน้าที่ในการค้นหาความจริง บทบัญญัติ มาตรา 46 ดังกล่าวนี้มีที่มาจากประเทศฝรั่งเศส โดยมุ่งหมายให้ศาลแพ่งและศาลอาญาได้วินิจฉัยข้อเท็จจริงไปในแนวทางเดียวกัน หากศาลทั้งสองฟังข้อเท็จจริงที่ต่างกัน อาจนำมาซึ่งความไม่น่าเลื่อมใสของศาล อีกทั้ง เพื่อความสะดวกในอันที่จะไม่ต้องพิจารณาสองครั้ง คือ ในศาลที่ชำระคดีอาญาครั้งหนึ่ง และในศาลที่ชำระคดีแพ่งอีกครั้งหนึ่ง จึงขยายอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาออกไป โดยให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งเฉพาะที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้ด้วย อีกทั้งเพื่อมิให้เสียเวลาแก่คู่ความที่จะต้องไปแยกฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหาก และเพื่อให้ศาลที่

พิจารณาคดีอาญาใช้ดุลพินิจกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้เหมาะสมแก่ความหนักเบาตามหลักฐานที่โจทก์และจำเลยนำสืบแสดงต่อศาล

อย่างไรก็ตาม ในคดีแพ่งและคดีอาญา มีจุดมุ่งหมาย หลักความรับผิด หลักการดำเนินคดี มาตรฐานการพิสูจน์ และการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานที่แตกต่างกัน

ความมุ่งหมายของกฎหมายแพ่งหรือความรับผิดทางละเมิด อยู่ที่การชดใช้เยียวยาความเสียหาย ผู้เสียหายคือเอกชนนั้นสามารถเรียกร้องให้มีการชดใช้เยียวยาเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาและให้ผู้เสียหายกลับสู่สภาพเดิมก่อนที่จะเกิดความเสียหายให้ได้มากที่สุด เป็นเรื่องเกี่ยวกับกองทรัพย์สินของผู้กระทำผิดมากกว่าตัวผู้กระทำเอง การใดจะถือเป็นละเมิด จึงไม่ได้อยู่ที่ว่ามีบทกฎหมายกำหนดว่าอะไรเป็นละเมิดหรือไม่ หากแต่อยู่ที่หลักเกณฑ์ที่ว่าต้องมีความเสียหายอันเป็นผลจากการกระทำล่วงละเมิดหรือมีการกระทำโดยไม่มีอำนาจทำได้เกิดขึ้น จึงจะมีการเรียกให้ผู้ก่อความเสียหายรับผิดชดใช้ได้ สำหรับคดีอาญาเป็นเรื่องที่เป็นความผิดต่อสังคมกระทบกระเทือนต่อรัฐ และความผิดอาญาจะมีกฎหมายกำหนดไว้โดยชัดเจนว่า การกระทำใดเป็นความผิด แต่สำหรับโทษทางอาญานั้นเป็นการปราบปรามให้เข็ดหลาบและป้องปรามมิให้มีผู้กระทำเช่นนั้นอีก

หากการกระทำใดเข้าลักษณะที่กฎหมายอาญาบัญญัติว่า เป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ใน ขณะเดียวกันก็อาจเป็นความผิดในทางละเมิดด้วย เช่น การทำร้ายร่างกายหรือทำอันตรายแก่ชีวิตยังเป็นความผิดอาญาอันถือว่าเป็นการกระทบกระเทือนต่อความสงบสุขของสังคมและถือว่าผู้เสียหายถูกทำละเมิดมีสิทธิเรียกให้ชดใช้เยียวยาความเสียหายนั้นได้ แต่การกระทำที่เป็นความผิดละเมิด อาจไม่เป็นความผิดอาญาด้วยเสมอไป เพราะบางกรณีไม่เป็นความผิดทางอาญา แต่ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับชดใช้ทางแพ่งคือเป็นละเมิด ในทางตรงกันข้าม บางการกระทำไม่เป็นความผิดทางอาญา แต่เป็นละเมิด เช่น การทำให้ทรัพย์ของผู้อื่นเสียหายโดยประมาท ไม่เป็นความผิดอาญาเพราะกฎหมายอาญาไม่ได้บัญญัติให้การกระทำดังกล่าวเป็นความผิด แต่เป็นการกระทำละเมิดต่อทรัพย์ ดังนี้ ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดทางอาญา แต่ต้องรับผิดในทางละเมิด ซึ่งความรับผิดทางละเมิด

องค์ประกอบภายในในเรื่องของเจตนาในทางอาญาและแพ่งมีความแตกต่างกัน ผู้กระทำละเมิดไม่จำต้องถึงกับมีเจตนาทางอาญา กล่าวคือ แม้ผู้กระทำจะไม่ได้ประสงค์ต่อผลหรือเล็งเห็นผลในการกระทำความเสียหายให้แก่ผู้อื่น เพียงแต่การกระทำนั้นเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำให้ผู้อื่นเป็นอันตราย ผู้นั้นก็ต้องรับผิดเพื่อละเมิด ทั้งกรณีประมาทเลินเล่อในเรื่องละเมิดนี้ มีความรับผิดเช่นเดียวกับการกระทำโดยจงใจในเรื่องละเมิด แต่สำหรับการกระทำโดยประมาททางอาญานั้น กฎหมายอาญาจะบัญญัติไว้เฉพาะว่าการกระทำประมาทในเรื่องใดที่จะเป็นความผิดอาญาบ้าง โดยในกรณีที่เป็นทางความผิดอาญาและละเมิดหรือเรียกว่าเป็นคดีแพ่ง

เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานั้น ผู้เสียหายจะฟ้องคดีอาญาและฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเป็นคดีแพ่งไปพร้อมพร้อมกันก็ได้

หลักการดำเนินคดีแพ่งนั้นใช้หลักความตกลง (Negotiation Principle) ซึ่งเป็นเรื่องสิทธิของเอกชนซึ่งมีต่อกันตามกฎหมายเอกชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดเรื่องทฤษฎีการต่อรองหรือสัญญา ซึ่งคู่ความสามารถที่จะตกลงกันได้ตลอดเวลา ไม่ว่าคดีนั้นจะอยู่ในขั้นตอนใด ส่วนศาลก็จะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ชี้ขาดตัดสินคดีให้เป็นไปตามสิ่งที่คู่ความนำเสนอและยังไม่ยอมรับกันเท่านั้นด้วยเหตุนี้ โดยทั่วไปการดำเนินคดีแพ่งจึงเป็นเรื่องของการต่อสู้ระหว่างคู่ความอย่างแท้จริง ส่วนศาลนั้นตามปกติก็จะวางเฉย และคอยควบคุมการต่อสู้คดีของคู่ความเพื่อให้เรื่องที่พิพาทกันนั้นเป็นอันยุติและเกิดความเป็นธรรมเท่านั้น นอกจากนั้น ปรัชญาของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งก็เน้นไปที่การประนีประนอม คู่ความในคดีแพ่งสามารถทำความตกลงให้เรื่องต่าง ๆ ได้เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการไกล่เกลี่ย เจรจาต่อรอง หรือประนีประนอมยอมความกัน หากความตกลงนั้นไม่ขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่ความตกลงกันอย่างไร ศาลก็ต้องปฏิบัติไปตามนั้น ส่วนการดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามหลักการตรวจสอบ (examination principle) กล่าวคือ องค์กรในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่ายมีหน้าที่ต้องตรวจสอบความจริง ในเรื่องที่กล่าวหาและต้องตรวจสอบค้นหาความจริงโดยปราศจากข้อผูกมัดใด ๆ ด้วยเหตุนี้ โดยทั่วไป การดำเนินคดีอาญาจึงเป็นเรื่องระหว่างรัฐกับผู้ถูกกล่าวหา ส่วนศาลนั้น ตามปกติก็จะต้องดำเนินคดีอย่างกระตือรือร้นด้วย เพราะศาลต้องค้นหาความจริงเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงในคดีและสามารถวินิจฉัยตัดสินคดีได้อย่างถูกต้อง

หลักความตกลงในคดีแพ่งเป็นหลักที่ตรงข้ามกับหลักการตรวจสอบในคดีอาญา กล่าวคือ ตามหลักความตกลง คู่ความเท่านั้นที่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในเรื่องข้อเท็จจริงทั้งปวงและเป็นความรับผิดชอบของคู่ความโดยลำพังตนเอง และในการดำเนินคดีตามหลักนี้ ศาลมีอำนาจชี้ขาดตัดสินคดีเฉพาะในสิ่งที่คู่ความนำเสนอเข้ามาในคดีเท่านั้น ศาลไม่มีอำนาจแสวงหาข้อเท็จจริงใด ๆ เพิ่มเติมโดยลำพัง คู่ความต้องรับผิดชอบในความสมบูรณ์ของเรื่องหรือของข้อเท็จจริง และข้อเท็จจริงใดในฟ้องที่จำเลยไม่ปฏิเสธ กฎหมายถือว่าจำเลยยอมรับตามนั้น และข้อเท็จจริงใดที่คู่ความรับกันแล้ว ก็ไม่ต้องพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานกันอีกต่อไป ในกรณีที่จำเลยไม่ปฏิเสธหรือคู่ความรับกันแล้วนั้น กฎหมายถือว่าความจริงเป็นไปตามที่ไม่โต้แย้งหรือตามที่ยอมรับกันนั้น

สำหรับการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดีแพ่ง ศาลจะต้องวินิจฉัยโดยการชั่งน้ำหนักพยานทั้งสองฝ่ายเทียบกันดูว่า ฝ่ายใดมีเหตุผลและน้ำหนักดีกว่ากัน โดยศาลมีอำนาจเต็มที่ในอันที่จะวินิจฉัยว่า พยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบมานั้น จะเกี่ยวกับประเด็นและเป็นอันเพียงพอให้เชื่อฟังเป็นยุติได้หรือไม่ แล้วพิพากษาคดีไปตามนั้น เช่น ถ้าคิดเทียบกันเป็นสัดส่วนร้อยละแล้ว สมมติว่า

พยานโจทก์ร้อยละ 51 พยานจำเลยร้อยละ 49 ก็ต้องตัดสินให้โจทก์ชนะ กลับกันถ้าพยานโจทก์ร้อยละ 49 พยานจำเลยร้อยละ 51 ก็ต้องตัดสินให้โจทก์แพ้ ส่วนคดีอาญาจะต้องพิจารณาพยานหลักฐานของโจทก์จนแน่ใจว่า มีความผิดเกิดขึ้นจริง และจำเลยกระทำความผิดนั้น จึงจะลงโทษจำเลยได้ จะเทียบเป็นร้อยละว่า ถ้าพยานโจทก์ร้อยละ 51 พยานจำเลยร้อยละ 49 แล้วตัดสินลงโทษจำเลยไม่ได้ หากมีกรณีเช่นนี้ต้องถือว่าเป็นที่สงสัยต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย โดยในคดีอาญาศาลต้องใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง และไม่พิพากษาลงโทษจำเลยจนกว่าจะแน่ใจว่า มีการกระทำผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น ดังนี้เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำผิดหรือไม่ จึงต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย

มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งจะเป็นระดับการพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่ากัน (preponderance of evidence หรือ balance of probability) กล่าวคือ คู่ความในคดีฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบหรือแสดงให้ศาลเห็นถึงความโน้มเอียงหรือความน่าจะเป็นของข้อเท็จจริงตามที่ตนกล่าวอ้างมากกว่าข้อโต้แย้งของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือเกินกว่าร้อยละ 50 และศาลฎีกาได้วางบรรทัดฐานในเรื่องมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งว่าศาลต้องตรวจดูพยานหลักฐานของทุกฝ่ายแล้ววินิจฉัยว่าพยานหลักฐานนั้นเจือสมน้ำหนักไปข้างฝ่ายใด แม้จะไม่ถึงกับปราศจากข้อสงสัย ศาลก็ชี้ขาดให้ฝ่ายนั้นเป็นผู้ชนะคดีได้ ส่วนมาตรฐานการพิสูจน์สำหรับโจทก์ในคดีอาญาจะเป็นระดับการพิสูจน์ให้ได้ความชัดแจ้งโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควรหรือปราศจากเหตุอันควรสงสัย (proof beyond reasonable doubt) โจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นได้โดยพยานหลักฐานของโจทก์เองว่า มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดรายนี้จริงโดยปราศจากเหตุอันควรสงสัยอย่างหนึ่งอย่างใด หากมีเหตุอันควรสงสัย อย่างใดอย่างหนึ่ง ว่าจำเลยอาจจะไม่ใช่ผู้กระทำความผิด ศาลจะยกประโยชน์แห่งความสงสัย นั้นให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) จะเห็นได้ว่าในคดีแพ่งนั้น จะมีมาตรฐานการพิสูจน์ที่น้อยกว่าในคดีอาญา คู่ความเพียงแต่พิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงความน่าจะเป็นของข้อเท็จจริงตามที่กล่าวอ้างเท่านั้น แต่ในคดีอาญา โจทก์ในคดีอาญาจะต้องพิสูจน์ให้ได้ความชัดแจ้งโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควรหรือปราศจากเหตุอันควรสงสัย

ส่วนการรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในต่างประเทศ สำหรับประเทศอังกฤษ ระบบการพิจารณาคดีของอังกฤษเป็นระบบการค้นหาความจริง ต้องอาศัยการกระทำของคู่ความ คู่ความมีหน้าที่นำพยานหลักฐานต่าง ๆ มาแสดงเพื่อประโยชน์แก่คดีของตน ทำให้ศาลและลูกขุนเชื่อถือข้ออ้างของตน ทำให้ในแต่ละคดีไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญามีกฎเกณฑ์เรื่องพยานหลักฐานกำหนดไว้โดยเคร่งครัด โดยมีศาลและลูกขุนตัดสินข้อเท็จจริงเป็นเรื่อง ๆ ไป อังกฤษจึงมีการแบ่งแยกการดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาออกจากกันโดยชัดเจนและมีกฎเกณฑ์การ

รับฟังพยานหลักฐานโดยเคร่งครัด และสำหรับคำพิพากษาในคดีอาญาที่พิพากษาลงโทษจำเลยนั้น แม้จะถือว่าคดีอาญามีภาระการพิสูจน์มากกว่าก็ตาม แต่โดยส่วนใหญ่ถือว่า คำพิพากษาเช่นนี้ไม่อาจนำมารับฟังผูกมัดจำเลยในคดีแพ่งได้ โดยมีผู้พิพากษาของอังกฤษได้ให้เหตุผลในการไม่รับฟังข้อเท็จจริงทางอาญาว่า คำวินิจฉัยของศาลในคดีอาญานั้นเป็นเพียงความเห็นของศาลอื่นเท่านั้น มิใช่พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับคดีแพ่ง ประเด็นในคดีแพ่งและคดีอาญาไม่ตรงกันทีเดียว คำวินิจฉัยของศาลในคดีอาญาถือเป็นเพียงความเห็นเท่านั้น จึงจะนำความเห็นมาฟังเป็นพยานในคดีหลังไม่ได้ คำวินิจฉัยในคดีอาญาเป็นพยานบอกเล่าในคดีหลัง แสดงให้เห็นถึงแนวปฏิบัติของศาลอังกฤษว่าจะไม่นำข้อเท็จจริงในคดีอาญาที่ตัดสินแล้วมาใช้ในคดีแพ่ง

ส่วนการดำเนินคดีอาญาของฝรั่งเศสถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ที่ถือว่าความผิดอาญาเป็นความผิดต่อสังคมหรือรัฐ รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดดังกล่าว เนื่องจากรัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม และป้องกันสังคมมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นด้วย ดังนี้ ถ้ามีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐในการดำเนินคดีฟ้องร้องให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ โดยถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย อย่างไรก็ดี รัฐไม่ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่ผู้เดียวโดยเด็ดขาด โดยให้เอกชนฟ้องร้องดำเนินคดีได้บ้างเช่นกัน โดยจำกัดประเภทและฐานความผิดไว้ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นความผิดอาญาเล็ ๆ น้อย ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือกระทบกระเทือนต่อประโยชน์ส่วนได้เสียของเอกชนและผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้น สำหรับการรับฟังพยานหลักฐานคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาของฝรั่งเศสนั้น ถือหลักว่า ข้อเท็จจริงที่ศาลอาญาพิพากษาชี้ขาดแล้ว ย่อมทำให้ศาลแพ่งต้องถือตามข้อเท็จจริงนั้น ในประมวลกฎหมายฝรั่งเศสไม่มีบทบัญญัติชัดเจนในเรื่องนี้ แต่ความเห็นทางศาลและนักนิติศาสตร์เห็นพ้องกันว่า หลักการนี้เป็นหลักทั่วไปที่ใช้บังคับได้ ทั้งนี้ประมวลการสอบสวนของประเทศฝรั่งเศส มาตรา 3 วรรคสองได้กล่าวรับรองว่า เมื่อเจ้าทุกข์เป็นโจทก์ฟ้องความรับผิดทางแพ่งต่อศาลแพ่งแล้ว ศาลจะหยุดการพิจารณาการชี้ขาดของคดีอาญาซึ่งได้ฟ้องขึ้นก่อนแล้ว หรือกำลังฟ้องขึ้นในระหว่างคดีแพ่งนั้น และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 4 วรรคสอง วางหลักว่า ถ้ามีการฟ้องคดีอาญาแล้วแต่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด การดำเนินคดีแพ่งอาจถูกระงับการดำเนินคดีไว้จนกว่าคดีอาญาจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด แสดงให้เห็นถึงแนวคิดว่า คดีอาญามีความสำคัญกว่าคดีแพ่ง ทำให้การดำเนินคดีแพ่งต้องฟังข้อเท็จจริงจากคดีอาญาที่ถึงที่สุดแล้ว

สำหรับหลักการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาของไทยแต่เดิมนั้น ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายฝรั่งเศส โดยหลักเกณฑ์การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 มาตรา 90 จนในที่สุด ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 46 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เหตุผลที่มีการร่างบทบัญญัติในส่วนนี้ ก็เนื่องมาจาก

ความต้องการให้ผู้เสียหายมีสิทธิเลือกฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาที่ศาลแพ่งหรือศาลอาญาก็ได้ ทำให้ต้องมีหลักเกณฑ์ในเรื่องการรับฟังข้อเท็จจริงไว้ เพื่อให้ศาลทั้งส่วนแพ่งและส่วนอาญารับฟังข้อเท็จจริงไปในแนวทางเดียวกัน โดยในการจะพิพากษาคดีส่วนแพ่งจะต้องถือเอาข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญา แต่ในการพิพากษาส่วนแพ่งจะต้องเป็นไปตามหลักในเรื่องความรับผิดทางแพ่ง โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าในคดีอาญาผู้ต้องหาจะถูกพิพากษาลงโทษหรือพิพากษาให้ปล่อยตัวไปแต่อย่างใดหรือไม่

บทบัญญัติ มาตรา 46 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น เป็นการวางหลักไว้กว้าง ๆ ต่อมาจึงได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาได้วางหลักเกณฑ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับการบังคับใช้บทบัญญัติดังกล่าวไว้เป็นบรรทัดฐาน กล่าวคือ ต้องเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา คำพิพากษาคดีอาญาต้องถึงที่สุด คู่ความในคดีแพ่งต้องเป็นคู่ความหรือเสมือนเป็นคู่ความในคดีอาญามาก่อน และ ข้อเท็จจริงในคดีอาญาต้องเป็นประเด็นโดยตรงในคดีอาญาอันได้รับการวินิจฉัยโดยชัดแจ้งแล้ว ซึ่งคดีส่วนแพ่งนั้นมีประเด็นอย่างเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 นี้ เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา แต่สำหรับปัญหาเรื่องความรับผิดนั้น เป็นคนละเรื่องกัน กล่าวคือ ในเรื่องความรับผิดนั้นต้องนำเอาข้อเท็จจริงและผลของข้อเท็จจริงไปใช้แก่จำเลย และในเรื่องนี้หลักในทางกฎหมายอาญาต่างกับหลักของกฎหมายแพ่ง จึงมีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 47 วรรคหนึ่งที่บัญญัติว่า “คำพิพากษาคดีส่วนแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดของบุคคลในทางแพ่ง โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดหรือไม่” และได้บัญญัติสนับสนุนไว้ใน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 424 ว่า “ในการพิพากษาคดีข้อความรับผิดเพื่อละเมิดและกำหนดค่าสินไหมทดแทนนั้น ท่านว่าศาลไม่จำต้องดำเนินตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายลักษณะอาญาอันว่าด้วยการที่จะต้องรับโทษ และไม่จำต้องพิเคราะห์ถึงการที่ผู้กระทำผิดต้องคำพิพากษาลงโทษทางอาญาหรือไม่” จากบทบัญญัติดังกล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีทางอาญานั้น ไม่ต้องพิจารณาถึงข้อความรับผิดดังเช่นผู้พิพากษาส่วนแพ่ง กล่าวคือ สำหรับผู้พิพากษาคดีอาญานั้น จะต้องพิพากษาลงโทษหรือไม่ลงโทษ เป็นวิธีการบังคับอันอาจจะทำให้ต้องเสื่อมเสียเกียรติยศชื่อเสียงและเสรีภาพ แต่สำหรับผู้พิพากษาคดีส่วนแพ่งนั้น เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาเกี่ยวกับว่ามีบุคคลหนึ่งได้รับความเสียหายโดยผลแห่งความผิดและเรียกค่าสินไหมทดแทน โดยผู้พิพากษาส่วนแพ่งไม่ต้องคำนึงถึงว่าการนั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายอาญาหรือไม่ แต่จะต้องพิจารณาว่าการนั้นทำให้เกิดความเสียหายขึ้นเพียงไร

บทบัญญัติมาตรา 46 เพียงแต่บังคับว่าในการพิพากษาคดีแพ่งศาลอยู่ในบังคับที่จำต้องถือตามข้อเท็จจริงในคดีอาญา แต่เมื่อได้ข้อเท็จจริงซึ่งฟังเป็นยุติในคดีอาญาแล้วนั้นมาวินิจฉัยความรับผิดของจำเลยในคดีแพ่งมาตรา 47 บังคับว่า ศาลต้องวินิจฉัยตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดของบุคคลในทางแพ่งทั้งนี้โดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยจะต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดในทางอาญาหรือไม่ กล่าวคือมาตรา 46 เป็นเรื่องการรับฟังข้อเท็จจริงว่า ศาลจำต้องถือตามข้อเท็จจริงที่ฟังได้เป็นยุติในคดีอาญา แต่มาตรา 47 กล่าวถึงการวินิจฉัยข้อกฎหมายว่าต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดของบุคคลในทางแพ่ง ซึ่งเป็นคนละเรื่องกัน

จากการศึกษาสภาพปัญหาของการรับฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญากรณีคดีส่วนอาญาพิพากษายกฟ้องของไทยเหตุที่จะยกฟ้องคดีอาญานั้น มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 ซึ่งกำหนดว่า ถ้าจำเลยมิได้กระทำผิดการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด คดีขาดอายุความ หรือมีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรรับโทษ ศาลต้องพิพากษายกฟ้องโจทก์และปล่อยจำเลยไป

อย่างไรก็ตาม หากศาลยกฟ้องเพราะจำเลยไม่มีความผิดในทางอาญา แต่ก็อาจมีความรับผิดทางแพ่งได้ เช่นกรณี ข้อเท็จจริงได้ความว่า จำเลยกระทำการโดยประมาททำให้เสียทรัพย์ แต่จำเลยอาจมีความรับผิดทางแพ่งได้ นอกจากนี้ ยังมีมีหลักกฎหมายยกเว้นความรับผิดบางอย่างซึ่งใช้ได้ทั้งในคดีอาญาและในคดีแพ่ง เช่น การกระทำโดยจำเป็น หรือโดยป้องกันหรือตามคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายนั้น เป็นการยกเว้นความรับผิดในทางแพ่งเช่นเดียวกับความรับผิดในทางอาญา แต่ว่าหลักเกณฑ์และฐานะจะต่างกันไป และจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าหลักในความรับผิดทางอาญานั้นไม่เหมือนกับหลักเรื่องความรับผิดในทางแพ่ง ยกตัวอย่างเช่น ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 บุคคลวิกลจริตไม่ต้องรับผิดในทางอาญา แต่จะต้องรับผิดในการละเมิดทางแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 429 หรือ เด็กย่อมต้องรับผิดชอบในทางแพ่งเสมอ แต่ว่าในทางอาญานั้นเด็กเป็นเหตุยกเว้นโทษตามกฎหมาย ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 73 และ 74 หรือการกระทำโดยประมาทนั้น กฎหมายอาญาลงโทษแต่เฉพาะในเรื่องที่กฎหมายได้บัญญัติไว้เท่านั้น แต่ในทางแพ่งนั้น การกระทำโดยประมาททำให้ต้องรับผิดเช่นเดียวกับการกระทำโดยจงใจตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420

เพราะฉะนั้นการที่ศาลอาญายกฟ้องปล่อยตัวบุคคลใดไป ไม่ได้หมายความว่า ไม่ต้องรับผิดในทางแพ่ง และศาลที่ได้รับฟ้องคดีแพ่งไว้นั้น ไม่จำต้องถือว่าไม่มีความผิดด้วย การที่ผู้นั้นจะต้องรับผิดเพียงใดจะต้องพิจารณาตามกฎหมายแพ่งอันว่าด้วยความรับผิดเพื่อการละเมิดนั้น ๆ รวมทั้ง กรณีแม้จะฟ้องคดีแพ่งในศาลที่พิจารณาคดีอาญาอยู่นั้น หากว่าศาลคดีส่วนอาญายกฟ้องคดี

นั้น ศาลอาญาก็ต้องพิจารณาเรื่องความรับผิดในทางแพ่งนั้นตามหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และอาจบังคับให้จำเลยซึ่งได้ยกฟ้องปล่อยตัวไปในคดีอาญาโดยได้รับการยกเว้นโทษ เพราะเป็นคนวิกลจริตหรือเป็นเด็ก ฯลฯ ให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ โดยไม่ขัดกับคำพิพากษาส่วนอาญา

ความแตกต่างระหว่างความรับผิดทางแพ่งกับหลักความรับผิดทางอาญานั้น ไม่ได้มีแต่เฉพาะในหลักเกณฑ์ที่จะต้องรับผิดเท่านั้น แต่ว่ายังต่างกันในข้อที่ว่าจะต้องรับผิดเพียงใดด้วย ผู้พิพากษาส่วนอาญาอาจบรรเทาความรับผิดด้วยเหตุในกฎหมายอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ เช่น เป็นเด็ก เป็นญาติ หรือบันดาลโทสะ เป็นต้น หรือโดยพิจารณาเหตุสมควร เช่น เหตุอันควรปราณี เป็นต้น แต่ความรับผิดทางแพ่งนั้นเมื่อพิจารณาว่าต้องรับผิดแล้ว ไม่สามารถบรรเทาลงด้วยเหตุทำนองที่กล่าวมานี้ เช่น เด็กอายุกว่า 14 ถึง 16 ปี ลักทรัพย์และถูกฟ้องทางอาญา ศาลได้พิพากษาให้จำคุก 1 ปีและลดโทษฐานเป็นเด็ก 6 เดือน ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 75 และเมื่อให้การรับสารภาพ ศาลอาจลดโทษให้เหลือจำคุก 3 เดือน ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 78 ถ้าฝ่ายที่เสียหายฟ้องคดีแพ่งในศาลอาญาหรือแยกฟ้องในศาลแพ่ง ผู้เสียหายย่อมจะได้คืนทรัพย์หรือราคาทรัพย์หรือค่าสินไหมทดแทนตามที่ตนร้องขอ โดยศาลในคดีส่วนแพ่งจะลดจำนวนค่าสินไหมทดแทนลงเพราะเหตุที่ผู้กระทำผิดเป็นเด็กหรือจำเลยรับสารภาพไม่ได้

จากการศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในกรณีที่ศาลคดีส่วนอาญายกฟ้องด้วยเหตุยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยนั้น ศาลในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาบางคดีก็ถือว่าข้อเท็จจริงในคดีอาญาไม่ผูกพันคดีแพ่ง โดยศาลในคดีส่วนแพ่งให้ผู้เสียหายสามารถสืบข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเพื่อให้ศาลในคดีส่วนแพ่งวินิจฉัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด และทำละเมิดเพื่อให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายได้ แต่บางคดีศาลในคดีส่วนแพ่งได้วินิจฉัยว่า เมื่อศาลได้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย เป็นการวินิจฉัยข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นแห่งคดีไว้แน่นอนแล้วว่า โจทก์ไม่มีพยานหลักฐานมาสืบให้ศาลเห็นโดยชัดแจ้งว่าจำเลยกระทำความผิด ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 โดยให้ข้อเท็จจริงในคดีอาญาผูกพันในคดีแพ่ง แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 47 จะบัญญัติว่า คำพิพากษาคดีส่วนแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดของบุคคลในทางแพ่ง โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ในคดีส่วนแพ่งจึงต้องฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีส่วนอาญาว่าจำเลยไม่ได้กระทำละเมิดต่อโจทก์ จำเลยจึงไม่ต้องรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ในคดีแพ่งและคดีอาญา มีจุดมุ่งหมาย หลักความรับผิด หลักการดำเนินคดี มาตรฐานการพิสูจน์ และการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานที่แตกต่างกัน และในกรณีพิพากษายกฟ้องเพราะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 227 วรรคสองนั้น ในความเข้าใจของคนธรรมดาสามัญทั่วไปแล้วเป็นกรณีที่พยานหลักฐานของโจทก์บ่งบอกถึงตัวจำเลยว่าน่าจะได้กระทำความผิด แต่ก็ยังมีเหตุบางอย่างทำให้เกิดความสงสัยว่าจำเลยอาจไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดก็ได้ แต่สำหรับบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้น หากไปฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายจากจำเลยอันถือเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา และต้องนำข้อเท็จจริงในคดีอาญามาฟังในคดีแพ่งเลยว่า จำเลยไม่ได้กระทำความผิด โดยไม่ให้โอกาสผู้เสียหายนำพยานหลักฐานมาสืบว่า จำเลยคือผู้กระทำความผิดและกระทำละเมิดนั้น ย่อมเกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้เสียหายเป็นอย่างยิ่ง กรณีเช่นนี้ ข้อเท็จจริงที่ศาลในคดีอาญาพิพากษายกฟ้องเพราะเหตุแห่งความสงสัย จึงไม่ควรนำมาผูกมัดให้ศาลในคดีแพ่งต้องฟังข้อเท็จจริงตามนั้นว่าจำเลยได้กระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผู้เสียหายมิได้เข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการในคดีอาญานั้นด้วย ถ้าหากเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลย ในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และมีการแก้ไขในปี 2559 ที่บัญญัติให้จำเลยในคดีอาญาที่ถูกฟ้องโดยพนักงานอัยการและถูกคุมขังในระหว่างพิจารณาคดีแล้วต่อมาปรากฏว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้อง หรือปรากฏตามคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด มีสิทธิขอรับค่า ทดแทนและค่าใช้จ่ายจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ซึ่งจะมีคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาเป็นผู้พิจารณา ซึ่งในกรณีที่จำเลยมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดนั้นคณะกรรมการฯ ดังกล่าวจะพิจารณาโดยเคร่งครัดว่าหากศาลพิพากษายกฟ้องโดยเหตุแห่งความสงสัย ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ไม่ใช่กรณีที่จำเลยไม่ได้กระทำความผิด ถือว่าไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ดังนี้ จึงมีสิทธิที่จะไม่ได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย ตามพระราชบัญญัติดังกล่าว เพราะถือว่าศาลมิได้พิพากษาว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด นอกจากนี้ ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการจะฟ้องแทนผู้เสียหาย และพนักงานอัยการเป็นข้าราชการปฏิบัติไปตามหน้าที่ ฉะนั้นอาจเป็นได้ที่อาจจะขาดความเอาใจใส่หรือการพลั้งเผลอในการดำเนินคดี ทำให้พยานหลักฐานไม่เข้มแข็งพอ ทำให้ศาลสงสัย แต่ในคดีแพ่งผู้เสียหาย หรือผู้มีส่วนได้เสียซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นผู้ฟ้องเอง ทำให้มีความตั้งใจในการดำเนินคดี มีความเอาใจใส่กับพยานหลักฐานในทุกแง่ ดังนี้ ศาลในคดีแพ่ง น่าจะฟังข้อเท็จจริงได้

ชัดเจนกว่านั้นหมายความว่าประชาชนจะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากผู้กระทำความผิด ทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชน

5.2 ข้อเสนอแนะ

1 แก้ไขกฎหมายให้มีลักษณะเช่นเดียวกับการพิจารณาการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 222 / 7 ซึ่งได้บัญญัติถึงการดำเนินคดีแบบกลุ่มสำหรับคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาไว้แตกต่างจากบทบัญญัติในมาตรา 46 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่า ในกรณีที่มีการฟ้องคดีแบบกลุ่มเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาแม้ว่าจะมีการฟ้องเป็นคดีอาญาแล้วก็ตาม ศาลที่พิจารณาคดีแบบกลุ่มอาจพิจารณาคดีต่อไปโดยไม่ต้องรอให้คดีอาญามีคำพิพากษาก่อน และหากศาลในคดีอาญามีคำพิพากษาแล้ว (1) ในคดีที่คำพิพากษาคดีส่วนอาญานั้นได้วินิจฉัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดศาลในคดีแบบกลุ่มต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา (2) ในกรณีที่คำพิพากษาคดีส่วนอาญาได้วินิจฉัยเป็นอย่างอื่น ศาลที่พิจารณาคดีอาญาแบบกลุ่มไม่จำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาส่วนอาญา ซึ่งแสดงว่า ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานั้น หากศาลในคดีส่วนอาญาพิพากษายกฟ้องเพราะพยานหลักฐานไม่พอให้รับฟังว่าจำเลยกระทำหรือเหตุสงสัยตามสมควรว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 227 วรรคสองนั้น ศาลที่ดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่จำต้องฟังข้อเท็จจริงตามนั้นต้องสืบพยานหลักฐานเพื่อฟังว่าจำเลยกระทำละเมิดหรือไม่แล้วพิพากษาคดีไปตามนั้น ซึ่งแตกต่างจากที่บัญญัติไว้ในมาตรา 46 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแสดงให้เห็นเจตนารมย์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ถือการคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากเป็นสาระสำคัญ เพราะมิฉะนั้น หากมีการดำเนินคดีอาญาแก่จำเลยแล้วหากศาลยกฟ้องเพราะเหตุยกประโยชน์แห่งความสงสัย ก็ห้ามมิให้ศาลคดีแพ่งฟังข้อเท็จจริงตามนั้นต้องมีการนำพยานหลักฐานมาสืบเพื่อพิสูจน์การกระทำของจำเลยใหม่อีกครั้ง

2 ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องจำเลย โดยผู้เสียหายไม่ได้เป็นโจทก์ร่วม อาจเป็นได้ที่พนักงานอัยการจะเกิดความพลั้งเผลอ ขาดความเอาใจใส่ในการดำเนินคดี ทำให้พยานหลักฐานไม่เข้มแข็งพอ แต่ในคดีแพ่งที่ผู้เสียหายหรือผู้มีส่วนได้เสียเป็นผู้ฟ้องเองจะมีความตั้งใจในการดำเนินคดี เอาใจใส่กับพยานหลักฐานในทุกแง่ ดังนี้ ศาลในคดีแพ่ง น่าจะฟังข้อเท็จจริงได้ชัดเจนยิ่งกว่า ดังนี้ ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ โดยผู้เสียหายไม่ได้เข้าร่วมเป็นโจทก์ หากศาลพิพากษายกฟ้องโดยยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ข้อเท็จจริงในคดีอาญาไม่ควรผูกพันผู้เสียหาย เพื่อที่จะให้ผู้เสียหายมีโอกาสสืบพยานหลักฐานในคดีส่วนแพ่งได้อย่างเต็มที่

เพื่อที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากผู้กระทำความผิด ซึ่งถือว่าเป็นการอำนวยความยุติธรรมให้เกิดแก่สังคม จึงควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในกรณีที่ผู้เสียหายไม่ได้เข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการในคดีอาญาหากศาลในคดีอาญาพิพากษายกฟ้องเพราะเหตุแห่งความสงสัยการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ไม่ควรนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 46 มาบังคับใช้เพราะเป็นกรณีที่ศาลเองยังไม่แน่ใจว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ ผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายจากจำเลยควรที่จะสามารถนำพยานหลักฐานมาแสดงหรือนำสืบใหม่ว่า กระทำความผิดของจำเลยเป็นการกระทำละเมิดแก่ผู้เสียหาย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543.

กีรติ กาญจนรินทร์. “การรับฟังพยานหลักฐานและวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีอาญา (ตอน 1)”. ข้อมูลจาก http://www.library.coj.go.th

กุลพล พลวัน. “ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย.” วารสารอัยการ. 9, 101 (พฤษภาคม 2529).

กุศล บุญยืน. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2541.

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. สำนักพิมพ์ พลสยาม พริ้นติ้ง, 2551.

โกเมน ภัทรภิรมย์. (2557). เอกสารประกอบการบรรยายวิชาพยานหลักฐานในประเทศฝรั่งเศส.

โกวิทย์ มีพรบูชา. “การตรวจสอบการฟ้องคดีอาญาแผ่นดินของผู้เสียหายโดยพนักงานอัยการ.” วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2550.

เข็มชัย ชุติวงศ์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2543.

คณิต ณ นคร. “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์. (มีนาคม – มิถุนายน 2544).

คณิต ณ นคร. “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์. (2544, มกราคม-มิถุนายน).

คณิต ณ นคร. “ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ” วารสารอัยการ. 5, 7. (กันยายน 2525).

คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการดำเนินคดี, พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552.

คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้ง ที่ 7 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549.

คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย. หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน. น. 17.

คณิต ณ นคร. วิ.อาญาวิพากษ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552.

คณิต ณ นคร. วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติไม่ตรงกัน. น. 6.

คนึง ฦาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 9 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, 2551.

คะนึง ฦาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2.โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552. น. 34-35.

จรัญ ภักดีธนากุล. (2531). หมายเหตุท้ายคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ 981/2531 (ประชุมใหญ่) ตอนที่ 1. น. 316.

จรัญ ภักดีธนากุล. “บทตัดพยานบอกเล่าในกฎหมายไทย.” วารสารทางกฎหมาย. 6, 3. (มีนาคม 2524). น. 1-2.

จรัญ ภักดีธนากุล. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้ง ที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2553.

จรัญชัย เคียงกิติวรรณ. “ผลของคำพิพากษาคดีอาญาที่มีต่อการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.

จรุงจิต บุญเชย. “มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

จิ๊ด เศรษฐบุตร. หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด. พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

จิตติ ติงศภัทิย์. (2523). ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กองทุนศาสตร์จิตติ ติงศภัทิย์.

จิตติ ติงศภัทิย์. กฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 10 กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2546.

จิ๊ด เศรษฐบุตร. หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

ชวเลิศ โสภณวัต. “กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ.” ดุลพาห, 28(6). (2524,28 พฤศจิกายน -ธันวาคม). น. 41

ชูชีพ ปิณฑะสิริ. “การละเมิดสิทธิส่วนตัว.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.

ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความ เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญชน, 2552.

ธานิศ เกศวพิทักษ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2 (มาตรา 1 - 156). พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บริษัท กรุงสยาม พับลิชชิ่ง จำกัด, 2555.

ธานิศ เกศวพิทักษ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค3-4 (มาตรา 157 - 245). พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บริษัท กรุงสยาม พับลิชชิ่ง จำกัด, 2555.

ธานี สิงหนาท. คำอธิบายพยานหลักฐานคดีแพ่งและคดีอาญา พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท กรุงสยาม พับลิชชิ่ง จำกัด, 2555.

ธิติพันธ์ วงศ์พิทักษ์โรจน์. “การรับฟังข้อเท็จจริงคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2547.

ธีรพันธุ์ รัศมิทัต. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ฉบับปี ค.ศ. 1958 แจกงานฌาปนกิจศพนางวัน รัศมิทัต, 2505.

นิธิพัฒน์ เรืองวิวัฒนโรจน์. “การยื่นคำร้องขอบังคับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2552.

บัญญัติ สุชีวะ. “การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอื่น.” ดุลพาห. 13 , 4 เมษายน 2509, น. 31-32.

บัญญัติ สุชีวะ. “ข้อสังเกตในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและการเขียนคำพิพากษา”. ข้อมูลจาก http://www.library.coj.go.th

ประจักษ์ พุทธิสมบัติ. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิดและจัดการงานนอกสั่ง. กรุงเทพมหานคร : ศรีสมบัติการพิมพ์), 2530.

ประทุมพร กลัดอ่ำ. “การนำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ในวิธีพิจารณาความอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

พรเพชร วิชิตชลชัย. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2552.

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24). “การดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาและการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย.” สำนักงานศาลยุติธรรม

พัฒนนาถ พ่วงลาภหลาย และกุลพล พลวัน. “วิธีพิจารณาความอาญาในประเทศฝรั่งเศส” วารสารอัยการ. 2, 24. (ธันวาคม 2522). น. 32.

ไพจิตร ปุญญพันธ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด. 2538.

ไพจิตร สวัสดิสาร. เอกสารการสอนชุดวิชาระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ (หน่วยที่ 8-15). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2528.

ภัทรศักดิ์ วรรณแสง. หลักกฎหมายละเมิด. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญชน, 2540)

มนู รัตนาสิน, “การดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา: ศึกษาในคดีความผิดที่เกิดจากรถยนต์,” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

ยอร์ช ปาดูซ์ (Georges Padoux) แปลโดย สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, การร่างกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญชน, 2546.

ระบบสืบค้นคำพิพากษาศาลฎีกา. http://deka.supremecourt.or.th/

รัตติยา ทาทอง. “หลักความเป็นอิสระในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน:วิเคราะห์การกำหนดมาตรฐานการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227/1.” วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2555.

วรรณชัย บุญบำรุง. “การสืบพยานบุคคลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส : ตัวอย่างของกระบวนพิจารณาที่ค่อนไปทางแบบไต่สวน.” ดุลพาห. 14, 7. (มกราคม-เมษายน 2543). น. 67-69.

วรรณชัย บุญบำรุง. “หลักทั่วไปของการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีแพ่งของฝรั่งเศส.” วารสารนิติศาสตร์. 30,1. (มีนาคม 2543). น. 89-94.

วารี นาสกุล. คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด จัดการงานนอกสั่ง และลาภมิควรได้, 2557.

วีรพงษ์ บุญโญภาส. “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา.” วารสารทางกฎหมาย. 5, (มีนาคม 2523). น. 153.

สุข เปรุนาวิน. ระบบอัยการในต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาดไทย, 2507.

สุภาภรณ์ พฤกษ์ชัยกุล. “หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย และมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแน่งทางการเมือง.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2557.

สุรสิทธิ์ แสงวิโรจนพัฒน์. “หลักการพื้นฐานของกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานบางหลักตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน.” ดุลพาห, 60(2). (2556,พฤษภาคม-สิงหาคม). น. 31

สุษม ศุภนิตย์. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544

เสนีย์ ปราโมช. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1. 2505.

โสภณ รัตนากร. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน พิมพ์ครั้งที่ 9 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2551.

หยุด แสงอุทัย. อธิบายกฎหมายลักษณะอาญา, 2495.

หยุด แสงอุทัย. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศึกษาทางคำพิพากษาฎีกา, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แม่บ้านการเรือน, 2507.

อนันต์ เสนคุ้ม, ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์, กมล คำเพ็ญ และคณะ. (2548). ข้อพิจารณาประกอบพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24). “การดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาและการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย.” สำนักงานศาลยุติธรรม.

อานนท์ มาเม้าท์. “บทวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญคำวินิจฉัยที่ 12 /2555 กับหลักสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ในฐานะสิทธิขั้นพื้นฐานและข้อพิจารณาเพิ่มเติมประการอื่น(ตอนที่1).” วารสารนิติศาสตร์, 41(4). (2555, ธันวาคม). น. 827.

อารยา เกษมทรัพย์. “การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย: ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จฬุาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

อุดม รัฐอมฤต. “การฟ้องคดีอาญา” ในหนังสือรวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535, น. 486.

อุดม รัฐอมฤต, “การฟ้องคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์. ฉบับที่ 22, ตอนที่ 2, น. 249, (มิถุนายน 2535).

อุดม รัฐอมฤต. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้ง ที่ 3 กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552)

อุทัย อาทิเวช. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่มหนึ่งความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พริ้นติ้ง, 2555.

อุทิศ วีรวัฒน์, “อัยการสก๊อตแลนด์และอัยการอังกฤษ”. อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ. กรุงเทพมหานคร : ชุติมา การพิมพ์, 2533.

เอกูต์. กฎหมายอาชญา. พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, 2477.

โอสถ โกสิน. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการกระทรวงยุติธรรม, 2538.

Lawrence M. Solan. (2001). “Convicting the Innocent Beyond A Reasonable Doubt:Some Lessons About Jry Instructions From the Sheppard Case.”Cleveland State Law Review. *474 (citeas: 49 Clev.St.L.Rev.465) <available at www.westlaw.com>21/3/2006.

www.lawyers.ca/dgarris/articles/proofbeyondareasonabledoubt.tm>13/05/2004

ภาษาต่างประเทศ

Chartes P. Nemeth. (2001). Law & Evidence: A primer for Criminal Justice, Criminology, Lwa, and Legal Studies. New Jersey: Prentice Hall.

Claire Hamilton, supra note 12.

David Allan Harris. (2001, 13 June). “Proof Beyond a Reasonable Doubt” published in the Burlington Post.

Delmer Karlen. Anglo American Criminal Justice, New York: Oxford University Press, 1967.

Francis Bennion, “The New Prosecution Arrangements. TheCrown Prosecution Service.” in The Criminal Law Review (January 1986)

Francois Quintard-Morenas, supra note 4.

Henry L. Chambers, Jr., “Reasonable Certainty and Reasonable Doubt”, Marquette Law Review, vol.81, 1998,[FN79]

Jenny McEwan. Evidence and the Adversarial Process-The Modern Law, second Edition (Oxford; Hart Pubishing, 1998). pp. 81-84: D.w. Elliott, Phipson’s Manual of the Law of Jessica N. Cohen, supra note 53, 1972.

John A.Andrews and Michael Hirst. (1992). *CRIMINAL EVIDENCE*.

John Henry Merryman. The Civil Law Tradition, London:Stamford University Press, 1969, p.135.

John William Strong, McCormick on Evidence, West Publishing, 1992, p.580.

Karmin A.A.Khan, Caroline Buisman, Christopher Gosnell. (2010). Principle of evidence in international criminal justice. N. Huntley Holland and Harvey H. Chamberlin, supra note 2.

Richard May. Criminal Evidence. Third Edition London: Sweet & Maxwell, 1995.

Rupert Cross and Nancy Wilkins. An Outline of the Law of Evidence, 5th ed, London : Butterworths, 1980.

William S. Laufer, "The Rhetoric of Innocence", Washington Law Review, April, 1995.

Winfield. P.H.A Textbook of The Law of Tort Winfield on Tort (Sixth Edition). By T.Ellis Lewis, 1954.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวพิมพิมล วรรธนะหทัย
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	เนติบัณฑิตไทย
	LL.M. University of Nottingham
	LL.M. University of California, Los Angeles
การทำงานปัจจุบัน	ผู้พิพากษาศาลจังหวัดชัยภูมิ (ผู้ช่วยผู้พิพากษารุ่นที่ 67)